

TARTU ÜLIKOOL

FILOSOOFIATEADUSKOND

MAAILMA KEELTE JA KULTUURIDE KOLLEDŽ

**VANDETÕLGI KUTSE REGULATSIOON EESTIS JA UUE VANDETÕLGI
SEADUSE MÕJU VANDETÕLKIDE TEGEVUSELE**

Magistritöö

Minni Kumm

Juhendaja: lektor Piret Rääbus

Tartu 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. AMETLIK TÕLGE EUROOPA LIIDUS	6
1.1 Ebäühtlasest regulatsioonist tulenevad probleemid.....	9
1.2 Ametliku tõlke nõuete vähendamine	11
2. VANDETÕLGI REGULATSIOON EESTIS	15
2.1 Vandetõlgi kutsetegevus.....	16
2.2 Uus vandetõlgi seadus	21
2.3 Ametlike tõlgete ainupädevus	23
2.3.1 Seadusega ainupädevuse sätestamise põhjused	25
2.3.1.1 Ametlike tõlgete kvaliteedi tõstmine	26
2.3.1.2 Vandetõlgi teenuse senine vähene kasutamine.....	29
2.4 Vandetõlkide kutsetegevuse regulatsiooni muutumine	32
2.4.1 Vandetõlk kui vaba elukutse esindaja.....	33
2.4.2 Vandetõlgi kõrvaltegevus	34
2.4.3 Vandetõlgi tasu	36
2.4.4 Vandetõlkide piirkondlik jaotus	39
3. VANDETÕLKIDE TEGEVUS.....	42
3.1 Vandetõlgi kutse omandamine	42
3.1.1 Haridustaseme nõuded.....	42
3.1.2 Vandetõlgi eksam	44
3.1.3 Tõlkeoskuste omandamine	47
3.1.4 Õigusteadmiste omandamine.....	52
3.1.5 Muud vandetõlgile vajalikud oskused	55
3.1.6 Vandetõlgi isikuomadused.....	57
3.2 Vandetõlkide töökoormus.....	59
3.2.1 Ametlike tõlgete osakaal vandetõlgi töös	60

3.2.2 Töökoormuse muutus seoses ametlike tõlgete ainupädevusega.....	61
3.2.3 Vandetõlgi teenuse kättesaadavus	63
3.2.4 Ametlike tõlgete vähendamise mõju	66
3.3 Ametlike tõlgete kvaliteet.....	67
3.3.1 Kontrollitud oskustega tõlkijad.....	68
3.3.2 Terminoloogia ühtlustumine.....	68
3.3.3 Vandetõlgi tõlke kontrollimine	70
3.3.4 Eksamijärgne oskuste kontroll ja täiendamine	71
3.4 Vandetõlkide Koda	74
3.4.1 Vandetõlgi kutse edendamine	75
3.4.2 Puudused kutseühenduse töö korralduses	77
3.5 Järeldused	78
KOKKUVÕTE	83
KASUTATUD ALLIKAD	85
LISAD	91
LISA 1. Küsimustik vandetõlkidele	91
LISA 2. Küsimustik justiitsministeeriumi esindajale	93
SUMMARY	95

SISSEJUHATUS

Käesoleva magistritöö eesmärk on analüüsida vandetõlgi kutse regulatsiooni Eestis ning anda ülevaade kutse olemusest ja vandetõlkide tegevusest. Teema valik on eelkõige ajendatud uue vandetõlgi seaduse vastuvõtmisest 2013. aastal, mis tõi kaasa olulisi muudatusi ametlike tõlgete regulatsioonis ja vandetõlkide töös, ning töö autori arvates on vajalik analüüsida uue seaduse mõju vandetõlkide tööle.

Töö peamine eesmärk on anda põhjalik ülevaade vandetõlgi kutsest, mis on Eestis eksisteerinud juba aastast 2003, kuid millest inimestel on siiani üsna vähe teadmisi. Uus vandetõlgi seadus annab ametlike tõlgete ainupädevuse vandetõlkidele ja kaob seni kehtinud topeltsüsteem, kus ametlike tõlgetega tegelesid ka notarid, mistõttu inimesed peavad pöörduma senisest enam vandetõlkide poole. Seetõttu on vandetõlgi kutset käsitleva töö kirjutamine asjakohane mitte ainult kutse tutvustamiseks võimalikele uutele vandetõlgi kandidaatidele, vaid ka inimestele, kes vajavad ametlikku tõlget, kuid ei ole kursis sellega seonduvate regulatsioonidega. Tööl on potentsiaalne väärtus ka vandetõlgi kutse edendamiseks seotud inimestele, sest töös püütakse välja selgitada puudused vandetõlgi töö korralduses, mille parandamine aitaks veelgi enam tagada ametlike tõlgete kvaliteeti ja vandetõlkide kutse edukust.

Töö tugineb eelkõige vandetõlgi kutset reguleerivatele õigusaktidele ning nende õigusaktide väljatöötamise käigus koostatud seletuskirjadele ja kavadele. Lisaks sellele viidi läbi küsitlus Eestis tegutsevate vandetõlkide seas, et lisada tööle asjakohaseid arvamusi ja mõne tekkinud küsimuse osas uuriti ka justiitsministeeriumi esindaja arvamust.

Esimene peatükk annab ülevaate ametlike tõlgete regulatsioonist Euroopa Liidu liikmesriikides. Lisaks erinevates riikides kasutatavate süsteemide tutvustamisele on analüüsitud ka ebahütlase regulatsiooni mõju nii ametlike tõlgete aktsepteerimisele kui ka

töäjõu vaba liikumise põhimõttele. Euroopa Liidus on kavas läbi viia mitmeid muudatusi, et vähendada bürokraatiat kodanike jaoks. Kuna kõnealune protsess on ka vandetõlkide seisukohast oluline, sest see hõlmab ametlike tõlkeid, peatatakse esimeses peatükis ka asjakohastel dokumentidel, nende eesmärkidel ja võimalikel mõjudel.

Magistritöö teine peatükk käsitleb vandetõlgi regulatsiooni Eestis. Peatükis antakse ülevaade vandetõlkide kutsetegevusest ning seejärel analüüsitakse uue vandetõlgi seadusega kaasnenud põhilisi muudatusi ja nende muudatuste põhjuseid. Eesmärk on tutvustada lugejale põhjalikult vandetõlgi kutse olemust ja näidata, miks oli uue seaduse loomine vajalik.

Kolmas peatükk keskendub vandetõlgi tegevusele praktikas ja kajastab peamiselt vandetõlkide küsitlusest selgunud arvamusi. Esmalt antakse peatükis ülevaade vandetõlgi kutse omandamisest: eksami kriteeriumitest ning võimalustest omandada vandetõlgi kutseks vajalikke oskuseid ja teadmisi. Seejärel on analüüsitud vandetõlkide töökoormust ja prognoositud, kuidas võib töökoormus muutuda tänu ametlike tõlgete ainupädevusele. Sellega seonduvalt on käsitletud ka vandetõlgi teenuse kättesaadavuse tagamist pärast uue regulatsiooni jõustumist. Kuna uue vandetõlgi seaduse peamine eesmärk oli tõsta ja senisest enam tagada ametlike tõlgete kvaliteeti, on töös uuritud, mil viisil uus seadus sellele kaasa aitab. Samuti on arutletud, kas ja millised aspektid on veel olulised vandetõlgi tõlke kvaliteedi tagamisel. Järgmiseks on peatükis antud ülevaade vandetõlkide kutseühendusest ja nende koostööst justiitsministeeriumiga vandetõlgi kutse edendamisel. Lõpuks on analüüsitud vandetõlgi kutse olukorda Eestis ja seda, kas uus seadus on efektiivne ja mõjub positiivselt nii vandetõlkidele kui ka ametlike tõlgete kvaliteedile.

1. AMETLIK TÕLGE EUROOPA LIIDUS

Inimeste piiriülene liikumine on järjest tavaprasem ning üha enam tekib olukordi, kus välisriigis on vaja mõne seisundi või toimingu tõendamiseks esitada erinevaid dokumente, mis on välja antud inimese kodumaal. Enamasti peavad need dokumendid olema tõlgitud sihtriigi keelde ja kui tegu on ametlike dokumentidega, siis peab tõlgetega käima kaasas kinnitus tõlke või tõlkija kvaliteedi kohta. Ametlik või kinnitatud tõlge peab vastama kindlatele nõuetele ja seaduse regulatsioonidele (Šavelova 2014). Erinevates riikides on ametlike tõlgete jaoks erinevad süsteemid. Kuna Eesti riigi ja elanike põhiline dokumendisuhetus toimub Euroopa Liidu riikidega, siis keskendubki käesolev peatükk Euroopa Liidu riikides levinud ametliku tõlke süsteemidele.

Aastal 2012 uuriti Euroopa Liidu tõlke peadirektoraadi soovil tõlkijaameti olukorda erinevates Euroopa Liidu riikides ning muu hulgas vaadeldi ka seda, kuidas on korraldatud ametlike tõlgete regulatsioon liikmesriikides. Euroopa Liidus levinud süsteemid ja ametlike tõlgete regulatsiooni võib jaotada kolme kategooriasse, kuid nagu allpool toodud riikide jaotusest nähtub, on mõnes riigis kasutusel paralleelselt mitu süsteemi.

Esimene variant on kinnitatud tõlked, mis tähendab, et ei nõuta erikvalifikatsiooniga tõlkijat, vaid tõlked peavad olema kinnitatud notari või samaväärse õigusametniku poolt. Notar või samaväärne ametikandja võib nõuda tõlke teinud isiku vastavaid kvalifikatsioonitunnistusi. Notarite kinnitatud tõlke süsteem on levinud Küprosel, Kreekas, Ungaris, Irimaal, Itaalias, Lätis, Leedus, Portugalis ja Rumeenias. (Pym et al 2012: 26) Ühendkuningriigi valitsuse kodulehekülje andmetel ei kinnita tõlkeid notarid, vaid kui inimene vajab ametlikku tõlget, peab tõlkefirma lisama tõlkele tõlke õigsust kinnitava teksti ja tõlkefirma andmed.

Teine võimalus ametlike tõlgete tegemiseks on kasutada vannutatud või riigi poolt volitatud tõlkijaid ehk vandetõlke. Tõlkijad peavad sooritama eksami või testi, et saada

vannutatud või volitatud tõlkijaks, ning ainult neil on õigus teha ametlikke tõlkeid. (Pym et al 2012: 26) Õigus eksameid korraldada on samuti riigiti erinevalt korraldatud. Mõnes riigis on see õigus piirkondlikel kohtutel. Näiteks Austrias, Belgias, Horvaatias, Prantsusmaal, Saksamaal, Tšehhis. Saksamaal ja Šveitsis määrab vandetõlgiks saamise tingimused iga haldusüksus iseseisvalt. Paljudes riikides annab volituse valdkonna eest vastutav ministerium või riigiasutus. Selline on süsteem näiteks Eestis, Poolas, Slovakkias, Sloveenias, Rumeenias, Tšehhis, Taanis ja Rootsis. Bulgaarias antakse volitus tõlkefirmadele, kes peavad esitama nimekirja oma tõlkijatest ja nende kvalifikatsioonidest ja seejärel võib tõlkefirma tõlkeid kinnitada. (Pym et al 2012: 27)

Kolmas variant on anda ametlike tõlgete volitus või vandetõlgi staatus teatud haridusnõuete täitmisel. Üldiselt ei ole see üheski Euroopa Liidu riigis ainus variant, kuidas vandetõlgiks saada, vaid seda kasutatakse pigem eksamite alternatiivina. Kõige leebemad haridusnõuded on Rumeenias, kus on võimalik ametlikke tõlkeid teha ka siis, kui keskharidus on omandatud mitmekeelses koolis. Poolas on seevastu nõutav magistrikraad ükskõik millises valdkonnas. Erinevate haridusnõudmiste täitmisel on võimalik vandetõlgiks saada ka Luksemburgis, Hispaanias, Austrias ja Kreekas. (Pym et al 2012: 28)

Üheski Euroopa Liidu riigis ei ole tõlkealane haridus eeltingimus vandetõlgiks saamisel. Ainult Taanis nõutakse tõlkemagistrikraadi, kuid sellest nõudest on vabastatud need, kes soovivad tõlkida keelesuunal, mida tõlkemagistriprogrammis ei ole võimalik õppida. (Pym et al 2012: 28) Esmapilgul võib tunduda, et see näitab tõlkealase hariduse puudujääke ja et tõlkekraad ei taga piisavalt teadmisi, et vannutatud tõlkija ametisse astuda. Samas aga peab arvesse võtma, et paljudel keelesuundadel ei ole võimalik ametlikku tõlkeharidust omandada. (Pym et al 2012: 32) Erinevaid tõlketeoreetilisi teadmisi ja praktilisi oskusi on küll võimalik omandada sõltumata keelesuunast, millel

soovitakse tõlkida, ning seega võiks kaaluda üldisemate tõlkealaste ainete läbimise kohustuse kehtestamist. Haridusnõuete kehtestamine aitaks tõsta kvaliteeti, kuid see toimiks vaid siis, kui tõlkeõpe oleks tõepoolest efektiivne ja kvaliteetne. Paraku ei pruugi aga eraldi tõlkehariduse omandamine tunduda kõigile potentsiaalsetele vannutatud tõlkijatele otstarbekana, kuna kogenud tõlkijad on suure osa teadmisi omandanud juba läbi praktika ja rangete hariduslike nõuete sätestamisel on oht, et paljud inimesed loobuvad vandetõlgi ametisse kandideerimisest.

Eestis tegutseb 2015. aasta aprillikuu seisuga 46 vandetõlki. Võrreldes seda arvu mõne teise riikide vandetõlkide arvuga, võib see tunduda väga väike. Näiteks oli Rumeenias 2012. aasta seisuga 32 856 registreeritud volitatud tõlkijat ja tõlki, Tšehhis 3386, Hispaanias 4164 ja Soomes 4308 (Pym et al 2012: 30). Loomulikult ei ole Eesti rahvaarv, mis on ligikaudu 1,3 miljonit, võrreldav näiteks Tšehhi 10 miljoni või Rumeenia peaaegu 20 miljoniga. Sellegipoolest ilmneb, et paljudes riikides ületab registreeritud vannutatud tõlkijate arv mitmekordselt potentsiaalse nõudluse, sest paljud inimesed soovivad vastavat pädevust saada, kuid nad ei kasuta seda aktiivselt. Selline olukord on näiteks Rumeenias ja Soomes. Seega registreeritud vandetõlkide arv võib olla oluliselt suurem nende tõlkijate arvust, kes igapäevaselt ametlike tõlgetega tegelevad. (Pym et al 2012: 30)

Kõigil riikidel, kus toimib vannutatud tõlkijate süsteem, ei ole internetis vabalt kättesaadavat ühtset andmebaasi tegutsevatest tõlkijatest. Euroopa e-õiguskeskkonna portaalis veebiaadressil e-justice.europa.eu on olemas ülevaade sellest, kas ja millisel kujul on olemas vannutatud tõlkijate nimekirjad. Belgias näiteks ei ole ühtset nimekirja, kuid erinevatel kohtukantseleidel on nimekirjad vandetõlkidest. Hispaanias ei ole samuti ühtset andmebaasi, kuid välis- ja koostööministeeriumil on nimekiri kõigist eksami sooritanutest. Selle nimekirja kohaselt on Hispaanias ka üks vandetõlk, kelle üheks töökeeleks on eesti

keel. Eestis on olemas vandetõlkide register, mida haldab justiitsministeerium. Rootsis on olemas õigustõlkide- ja tõlkijate andmebaas, kus on loetelu atesteeritud tõlkijatest, ja selle andmebaasi kohaselt tegutseb Rootsis viis atesteeritud tõlkijat rootsi-eesti keelesuunal ja kaks tõlkijat eesti-rootsi keelesuunal. Poolal on samuti olemas kaks andmebaasi vandetõlkide jaoks ja nende andmetel ühtegi eesti keele vandetõlki Poolas ei tegutse.

Ametlike tõlgete regulatsioon Euroopa Liidu liikmesriikides on ebahühtlane. Kasutatakse erinevaid süsteeme ja ka samas süsteemis võivad erineda kriteeriumid, mille alusel antakse õigus ametlikke tõlkeid teha. Seetõttu on oluline alati kindlaks teha, millised on iga riigi nõudmised ja võimalused ametliku tõlke esitamiseks.

1.1 Ebahühtlasest regulatsioonist tulenevad probleemid

Ametliku tõlke puhul on oluline, et see vastaks sihtriigis ametlikele tõlgetele kehtivatele nõuetele (Pym et al 2012: 32). Seega, kui sihtriigis on nõutav vandetõlgi tehtud tõlge, siis peab tõlke tellima vandetõlgilt. Küsimus tekib muidugi näiteks siis, kui mõnes riigis ei ole vandetõlkide süsteemi, ning tegutsetakse vaid notariaalselt kinnitatud tõlgetega. Sellisel juhul võib tekkida probleeme tõlke aktsepteerimisega, kui sihtriigis leitakse, et teise riigi ametlike tõlgete süsteem ei ole nende omaga samaväärne. Lahendus võiks olla tõlke tellimine sihtriigist, kuid alati ei pruugi sihtriigis olla vastava keele tõlkijat. Samuti on variant tõlke kinnitamine *apostille*'iga, kui tegu on riigiga, mis on liitunud Haagi konventsiooniga. *Apostille* on tunnistus, millega kinnitatakse dokumendile alla kirjutanud isiku pädevust, tema allkirja õigsust ja et allkirjutanud ametiisik on tõepoolest olemas (Järv 2009).

Probleeme võib esineda ka teises riigis vandetõlgina töötamisega. Euroopa Liidu vaba töajõu liikumise põhimõttega peaks olema tagatud võimalus praktiseerida omandatud kutset mõnes teises liikmesriigis. Mõned ametid nõuavad spetsiifilisi kvalifikatsioone ning

väljaõpe ja nõudmised võivad olla liikmesriikides erinevad. Ka vandetõlgi kutse on paljudes riikides reguleeritud ning selle praktiseerimiseks peab inimene omama kindlat kvalifikatsiooni. Euroopa Parlament ja nõukogu võtsid 2005. aastal vastu direktiivi 2005/36/EÜ kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta, mille eesmärk on võimaldada ühes liikmesriigis kutsekvalifikatsiooni omandanud isikul töötada teises liikmesriigis samal kutsealal võrdsetel tingimustel teise liikmesriigi kodanikega. Direktiivi kohaselt on teatud kutsete puhul tunnustamine automaatne ning osade kutsete puhul on liikmesriikidel õigus kehtestada miinimumnõuded.

Aastal 2012 oli Hispaania aga ainus Euroopa Liidu liikmesriik, kes aktsepteeris ka mõnes teises liikmesriigis vastava kvalifikatsiooni omandanud vandetõlke (Pym et al 2012: 31). Praegu on ka Eestis vandetõlgi seaduse § 2 lg 3 kohaselt võimalik vandetõlgina töötada isikul, kes on kvalifikatsiooni omandanud välisriigis, kui see kvalifikatsioon on vastavalt tunnustatud. Probleem seisneb osalt selles, et ametlikud tõlked ei ole kõigis riikides sarnaselt reguleeritud. Esiteks ei ole kõigis liikmesriikides sama süsteem ametlike tõlgete tegemiseks ja lisaks sellele on erinevused selles, kas ja kui reguleeritud on näiteks vandetõlkide tegevus ja mille alusel on võimalik üldse vandetõlgiks saada. Seetõttu on keeruline nõuda kvalifikatsiooni ühtset tunnustamist kõigis liikmesriikides.

Ühe lahendusena on välja pakutud Euroopa kutsetunnistuse väljaandmine (Pym et al 2012: 121). See idee pärineb 2011. aasta rohelisest raamatust „Kutsekvalifikatsioonide direktiivi ajakohastamine“ ning eesmärk on luua tunnistus või kaart, mille kaudu on sihtriigil ligipääs kõigile vajalikele dokumentidele, mis tõendavad isiku kvalifikatsiooni. Ettepanek käsitleb erinevaid reguleeritud ameteid ning selle kohaselt võiks siia kuuluda ka vandetõlgid, kelle tegevus mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis siiski on reguleeritud. Kuid probleem seisneb taaskord riikide erinevates nõudmistes vandetõlkidele ning ka keelteadmiste kontrolli tase ei pruugi kahes riigis olla samaväärne. Lisaks sellele on

tõlkimise olemusest tulenevalt keerulisem kontrollida vandetõlgi tegevuse korrektsust, sest ei pruugi olla keelepädevusega ametnikke.

Nende probleemide lahendamiseks tuleks luua nii-öelda ühisplatvorm, millest räägib ka kutsekvalifikatsioonide tunnustamise direktiiv. Direktiivi kohaselt on ühisplatvorm teatud kriteeriumite kogum, mille abil korvatakse liikmesriikides vastava kutse koolitusnõuete suurimad erinevused. See tähendab, et Euroopa Liidu liikmesriigid peavad ühtlustama nõuded, mida esitatakse vandetõlkidele, ning looma erinevad korvamismeetmed, et ühe riigi vandetõlgil oleks võimalik tegutseda ka teises liikmesriigis. On küsitav, kas liikmesriigid on sellest huvitatud, sest enamikus riikides on vandetõlkide arv piisav, kui mitte liiga suur, et vastata ametlike tõlgete nõudlusele. Samas võivad seda ideed toetada just kutse esindajad, kas siis ametialase liikuvuse suurendamiseks või ka üldise ametlike tõlgete kvaliteedi tõstmiseks ja ühtlustamiseks Euroopa Liidu liikmesriikides. (Pym et al 2012: 123) Ametliku tõlke kvalifikatsiooninõuded võivad olla ühes riigis nii palju leebemad, et võõrkeelde tehtud ametlik tõlge ei pruugi olla sihtriigis aktsepteeritava kvaliteediga. Seega aitaks ühisplatvormi loomine kaasa mitte ainult vaba liikumise põhimõtte edendamisele, vaid ka dokumendisuhtluse kvaliteedi parandamisele.

1.2 Ametliku tõlke nõuete vähendamine

Lisaks ametliku tõlke nõuete ja kvalifikatsiooni ühtlustamisele Euroopa Liidus tegeletakse tegelikult ka ametlike ja kinnitatud dokumentide vähendamisega ja see hõlmab ka ametlikke tõlkeid. Üks esimesi sellekohaseid algatusi tuli aastal 2010, kui Euroopa Komisjon avaldas roheline raamatu „Vähem bürokraatiat kodanike jaoks: avalike dokumentide vaba ringluse edendamine ja perekonnaseisuaktide õigusjõu tunnustamine“, milles komisjon tegi ettepaneku kaaluda avalike dokumentide tüüpvormide koostamist, et vähendada tõlkimisvajadust. Erinevatest kinnitamistoimingutest tekkivat halduskoormust

pidas komisjon aga endiselt liiga suureks ning seega koostati 2013. aastal ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega edendatakse kodanike ja ettevõtjate vaba liikumist, lihtsustades teatavate avalike dokumentide vastuvõtmist Euroopa Liidus, ja millega muudetakse määrust (EL) nr 1024/2012. Ettepaneku üldine eesmärk on vähendada bürokraatiat, halduskoormust ja nendest tulenevat aja- ja rahakulu Euroopa Liidu kodanikele, kui nad soovivad rakendada vaba liikumise põhimõtet ning asuda elama, töötama, õppima või ettevõtlusega tegelema mõnes teises liikmesriigis. Erinevate toimingute tegemiseks välisriigis on aga tihti vaja esitada mitmeid tõendavaid dokumente ning välisriigis nõutakse dokumendi autentsuse tõestamiseks ka erinevaid tõendavaid haldustoiminguid, nagu legaliseerimine ja *apostille*'iga kinnitamine. Siia kuuluvad ka kinnitatud tõlked, millega seonduvaid kulusid soovitakse samuti vähendada. Hinnanguliselt aitaks ettepanekus toodud meetmete rakendamine hoida kokku 75–100 miljonit eurot Euroopa Liidu kodanikele ja ettevõtetele (Euroopa Komisjon 2013a).

Ettepaneku kohaselt vabastatakse teatud avalikud dokumendid legaliseerimisest ja kinnitamisest ning kaovad ära ka kinnitatud tõlked. Viimase saavutamiseks planeeritakse kehtestada standardvormid, mis hõlmavad esialgu dokumente, millel on tõendamisjõud: sünni, surma, abielu, registreeritud partnerluse, põlvnemise, lapsendamise, elukoha, kodakondsuse, rahvuse, kinnisvara, äriühingu või muu ettevõtja õigusliku seisundi ja esindamise, intellektuaalomandi õiguste ja karistusregistrikande puudumisega seotud dokumendid. Seega ettepaneku kohaselt peaksid liikmesriikide ametiasutused võtma vastu nimetatud dokumentide kinnitamata tõlkeid. Dokumendi kinnitatud tõlke nõudmise õigus tekib siis, kui ametiasutusel on piisavalt põhjendatud kahtlus tõlke õigsuses või kvaliteedis. Turvalisuse tagamiseks on ette nähtud siseturu infosüsteem, mille abil on võimalik tutvuda kõigi liikmesriikide avalike dokumentide näidistega ja dokumentide keeleliste aspektidega, et teha kindlaks, kas tegemist on autentse dokumendi ja tõlkega või on põhjust selles

kahelda. Arvestades, et liikmesriikide protseduurid dokumentide kinnitamiseks ja õiguse tõendamiseks on vägagi erinevad ning nendega seotud ajaline ja rahaline kulu võib ka suuresti varieeruda, on tegu loogilise sammuga, et edendada Euroopa Liidu kodanike liidusisest vaba liikumist.

Samas aga tõstatab see mitmeid küsimusi ja probleeme, millele ettepanekuga praegu lahendust ette ei ole nähtud. Dokumentide esitamine ilma täiendavate kinnitusteta ja standardvormide kasutamine tunduvad olevat võrdlemisi probleemivabad. Kuid Euroopa Õigustõlkide ja Õigustõlkijate Ühing (European Legal Interpreters and Translators Association - EULITA) on tähelepanu juhtinud mitmele kitsaskohale, mis puudutavad dokumentide tõlkimist. Komisjoni ettepanek, et liikmesriikide ametiasutused peaksid aktsepteerima ka kinnitamata tõlkeid ja kinnitatud tõlget tuleks nõuda vaid tõlke õigsuse kahtluste korral, võib EULITA arvates hoopis suurendada halduskoormust ja tekitada probleeme. Esmalt ei ole kinnitamata tõlgetele lisatud tõlkija andmeid, mistõttu ei ole võimalik tõlkijaga küsimuste osas konsulteerida ning igasuguste kahtluste korral peab ametiasutus tellima uue tõlke. Tõlkevigade avastamiseks peab aga olema ametnikel hea keeleoskus. Kuna dokumendisuhklus võib toimuda liidusiselt väga mitmes keeles, siis on kaheldav, et ametiasutustel on võimalik tuvastada tõlkevigasid kõigis keeltes. Tõlkevigade hulk võib aga suurenda, kuna suureneb tõenäosus, et inimesed hakkavad dokumente ise tõlkima, et kulusid kokku hoida. Samuti võivad inimesed sellisel juhul dokumendi sisu enda huvides muuta. Kõik see suurendab ühest küljest ametiasutuste kulutusi nende vigade parandamiseks ja teisalt vähendab see erinevate dokumentide ja nende tõlgete usaldusväarsust. See on aga vastuolus eesmärgiga ühtlustada Euroopa Liidu sisest kvaliteeti ja lihtsustada dokumendisuhklust ja vaba liikumist.

Kuna standardvormid on ette nähtud üsna mitmele dokumenditüübile, siis on juba sellega tagatud märkimisväärne aja ja raha kokkuhoid kodanike ja valitsusasutuste jaoks.

Töö autori arvates, on soovitus loobuda kinnitatud tõlgetest küll hea eesmärgiga, ent see ei aita lihtsustada dokumendisuhtlust, vaid tekitab pigem probleeme ja kahtlusi ning suurendaks erinevaid kulusid. Seega tuleks dokumendisuhtluse lihtsustamiseks ja bürokratia vähendamiseks piirduda dokumentide kinnitamata vastuvõtmise ja erinevates keeltes standardvormidega.

2. VANDETÕLGI REGULATSIOON EESTIS

Käesolev peatükk kirjeldab, kuidas on Eestis reguleeritud vandetõlkide töö ning mis muutus uue vandetõlgi seaduse vastuvõtmise järel võrreldes eelmise seadusega. Peatükk tugineb peamiselt vandetõlkide tegevust reguleerivatele õigusaktidele ning nende aktide väljatöötamiskavadele, eelnõudele ja eelnõude seletuskirjadele. Seda täiendavad vandetõlkide küsitluse läbiviimisel saadud tulemused.

Küsimustik vandetõlkidele (Lisa 1) koosnes 16 küsimusest, mis jaotusid nelja blokki: üldised küsimused hariduse ja töökogemuse kohta, küsimused vandetõlgi seaduse muudatuste kohta, küsimused vandetõlgi tööks vajalike oskuste kohta ja vandetõlgi eksamit puudutavad küsimused. Küsimustik saadeti justiitsministeeriumi koduleheküljel toodud meiliaadressidele neile vandetõlkidele, kes vannutati ametisse enne 2015. aastat. Hiljem saadeti küsimustik veel korra ka Vandetõlkide Koja liikmetele. Kokku vastas küsimustikule kirjalikult 11 vandetõlki ja suulise intervjuu vormis üks vandetõlk. Kõik vandetõlgid soovisid jääda anonüümseteks, mistõttu ei ole töös lisatud kõigi näidete juurde täpsustusi selles osas, millise keelesuuna vandetõlgi arvamusega tegu on. Küsimustikule vastanute hulgas oli kaks vene keele, kaks soome keele, viis inglise keele, kolm saksa keele ja üks prantsuse keele vandetõlk.

Lisaks sellele küsitleti töö raames justiitsministeeriumi järelevalve ja õigusteeninduse talituse nõunikku. Talle esitatud küsimusi (Lisa 2) oli kokku 11 ja need puudutasid ametlike tõlgete aktsepteerimisega seotud probleeme, vandetõlgi eksami korraldust ja vandetõlgi kutseühendust. Küsitlus viidi läbi kirjalikus vormis meili teel.

Eesti kuulub nende Euroopa Liidu riikide hulka, kus ametlikke tõlkeid on õigus teha vandetõlkidel, kes saavad volituse pärast eksami sooritamist. Vandetõlkide tegevust Eestis kirjeldavad ja reguleerivad vandetõlgi seadus, vandetõlgi määrustik ja justiitsministri määrus „Vandetõlgile tõlketööde määramise ja täitmise kord ja

tasumäärad⁴. Vandetõlgi seaduse § 2 lg-s 1 on ka ametlik definitsioon: vandetõlk on isik, kes osutab kutsetegevusena ametlikku dokumentide tõlkimise teenust ja täidab seaduses sätestatud juhtudel muid tõlkimisega seotud ülesandeid. Seaduses toodud definitsioon on küll täpne ja konkreetne, kuid vajab lahti mõtestamist ja täiendavaid selgitusi, et saada täielik ja põhjalik arusaam vandetõlgi kutse ja töö olemusest. Kuna vandetõlgi kutse on reguleeritud seadusega, on vandetõlgi seadus kõige olulisem allikas vandetõlkide töö kirjeldamiseks.

Töö kirjutamise ajal kehtiv vandetõlgi seadus võeti vastu 11. detsembril 2013 ning seadus jõustus 1. jaanuaril 2014. Eelmise vandetõlgi seaduse esimene redaktsioon võeti vastu 17. veebruaril 2001 ning see jõustus 1. oktoobril 2002.

Justiitsministeeriumi kodulehel avaldatud andmete kohaselt nimetati esimesed viis vandetõlki Eestis ametisse 23. jaanuaril 2003. Sellele järgneval aastal asus ametisse kaheksa vandetõlki ning sealt edasi lisandus vandetõlke aasta jooksul üks kuni neli. 27. jaanuaril 2015 andis aga ametivande viisteist uut vandetõlki. Justiitsministeeriumi andmetel pakutakse 2015. aasta seisuga Eestis vandetõlgi teenust inglise, vene, soome, saksa, rootsi, prantsuse, hispaania, itaalia, norra, läti ja leedu keeles. Siinkohal on oluline, et vandetõlgi seaduse § 3 lg 2 alusel võib vandetõlk tõlkeid teha ainult sellel keelesuunal, mille kohta talle on antud kutsetunnistus. Võimalik on teha tõlkeid eesti keelest võõrkeelde või võõrkeelest eesti keelde, kuid kummagi suuna jaoks on vaja läbida eraldi eksam ning vastav suund peab olema märgitud kutsetunnistusel.

2.1 Vandetõlgi kutsetegevus

Vandetõlgi seaduse § 5 sätestab vandetõlgi kutsetegevuse sisu ning välja on toodud neli põhilist tegevust: ametlike dokumentide tõlkimine, Riigi Teatajas avaldatud seaduste

tõlkimine, Riigi Teatajas avaldatud välislepingute tõlkimine ning inimeste nõustamine tõlkimisega seotud küsimuste osas.

Vandetõlkide põhitegevus on dokumentide tõlkimine, sealjuures tegelevad nad erinevate dokumenditüüpidega. Vandetõlkide küsitlusest selgus, et väga levinud on erinevad äridokumendid, näiteks registriväljavõtted ja põhikirjad. Samuti on palju lõputunnistusi, diplomeid ja muid koolidokumente aga ka volitusi, erinevaid tõendeid ja lepinguid.

Ametlikke tõlkeid vajavad üldiselt erinevate riikide ametiasutused, näiteks võib olla kohustuslik ametlik tõlge kohtule esitatavate dokumentide puhul. Oluline on aga asjaolu, et ametliku tõlke peab isik esitama vaid siis, kui ametiasutus on esitanud sellekohase nõude. Kui ei nõuta dokumendi ametlikku või kinnitatud tõlget, siis võib esitada tõlke, mille on teinud lihtsalt vastavate oskustega isik. (Pars, Sarapuu 2014: 1)

Lisaks sellele kinnitavad vandetõlgid ka tõlgitava dokumendi ära kirja või väljatrüki õigsust. Oluline on siinkohal, et vandetõlkide pädevus ära kirja või väljatrüki kinnitamisel piirdub tema tõlgitava dokumendiga, kuna Eestis kuulub ära kirja ja väljatrüki õigsuse kinnitamise pädevus notaritele. Õigus kinnitada oma kutsetegevusena dokumentide tõlkimise raames ära kirja ja väljatrüki õigsust on vandetõlkidele antud, et hoida kokku kliendi aega ning muuta asjaajamine efektiivsemaks. (Sarapuu 2013) Vandetõlgi tõlke vormistamise ning ära kirja ja väljatrüki kinnitamise kord on täpselt sätestatud vandetõlgi määruse §-des 5, 6 ja 7.

Vandetõlkide üks suur ning oluline tegevusvaldkond on Riigi Teatajas avaldatud seaduste tõlkimine eesti keelest võõrkeelde ning Riigi Teatajas avaldatavate välislepingute tõlkimine eesti keelde. See kohustus on sätestatud vandetõlgi seaduse § 5 lg 2 p-s 1 ja p-s 2. Neid tõlkeid teevad vandetõlgid avaliku ülesande täitmise korras. Eestis alustati 2010. aastal projektiga, mille käigus vandetõlgid tõlkisid kõik Eesti Vabariigi seadused

inglise keelde. Projekt jõudis lõpule 2014. aasta lõpus, mil valmisid kõikide seaduste tõlked ning need on saadaval Riigi Teataja veebileheküljel.

Inglise keelest on nüüdseks saanud *lingua franca* ning kuna üks põhjus, miks seadusi tõlkida, on võimaldada teistel riikidel tutvuda Eesti õiguskorraga ning lihtsustada ameti- ja ärialast suhtlust, siis on seaduste tõlkimine inglise keelde kindlasti õigustatud (Õuema 2015). Vandetõlgid teevad dokumentide ametlikke tõlkeid, kuid õiguslaseid tekste, mis ametlikku tõlget ei vaja, tõlgivad ka teised tõlkijad ning inglise keelde tõlgitud seadused võimaldavad kasutada tõlkijatel ühtset, korrektset ja kinnitatud terminoloogiat. Seaduste tõlked on õigustõlke tegijale oluline andmebaas ning terminoloogiline järjepidevus aitab omakorda tagada edukamalt tavalise õigustõlke ühtlast kvaliteeti.

Justiitsministri määrus „Vandetõlgile tõlketööde määramise ja täitmise kord ning tasumäärad“ sätestab, et vandetõlkidel on võimalik valida, millise valdkonna seaduseid ning välislepinguid nad eelistavad tõlkida, ning vastav nimekiri on esitatud ka Riigi Teataja veebileheküljel. Seaduseid muudetakse ja muudatused peavad olema ka tõlgitud versioonides ning justiitsministri määruse § 4 lg 4 kohaselt antakse muudatuste tõlkimise ülesanne alati esmajärjekorras sellele vandetõlgile, kes on muudetavat seadust juba varem tõlkinud. Ta tunneb põhjalikult antud seadust ning selles kasutatavaid termineid, mistõttu võib eeldada, et talle on muudatuse tõlkimine teatud määral lihtsam ja võtab vähem aega kui vandetõlgil, kellel puudub varasem põhjalik kokkupuude muudetava seadusega.

2014. aastal avaldas justiitsministeerium plaani tõlkida umbes 50 olulisemat seadust ka vene keelde ning 2015. aasta algusest on need kättesaadavad veebilehel www.juristaitab.ee. Kuna Eestis elab märkimisväärne arv inimesi, kes kõnelevad emakeelena vene keelt, on mõistetav, et nende elu Eestis reguleerivad õigusaktid võiksid olla neile võimalikult hästi arusaadavad. Ka justiitsministeeriumi esindaja sõnul oli venekeelsete tõlgete eesmärk võimaldada venekeelsele elanikkonnale ligipääs

õigusaktidele. Veebilehel kättesaadavate tõlgete näol ei ole aga justiitsministeeriumi sõnul tegu ametlike tõlgetega, mistõttu sisaldavad need praegu ka mitmeid vigu, mida aja jooksul üritatakse parandada.

Teistesse keeltesse ei ole aga seaduseid ametlikult tõlgitud ning töö kirjutamise ajal puudub justiitsministeeriumi sõnul ka vastav kavatsus. Kuigi õigustoimingutes teistest riikidest isikutega kasutatakse lisaks inglise keelele Eestis tõenäoliselt ka näiteks soome, vene, läti ja leedu keelt ning ühtne terminoloogia lihtsustaks tõlkijate tööd ja tagaks parema kvaliteedi, ei oleks kõikide seaduste tõlkimine nendesse keeltesse otstarbekas. Teiste võõrkeelte kasutamine õigustoimingutes jääb siiski olulisel määral alla inglise keele kasutamisele, sest sageli eelistavad eri riikidest pärit inimesed sõlmida lepinguid inglise keeles või inglise keele vahendusel. Üheks tõendiks inglise keele sagedama kasutamise kohta võib pidada ilmselt ka seda, et kõige enam on Eestis vandetõlke, kelle võõrkeeleks on just inglise keel.

Vandetõlgid, kes töötavad muudel keelesuundadel, tõlgivad seega avaliku ülesande korras vaid välislepinguid vastavast võõrkeelest eesti keelde. Siiani korraldasid ministeeriumid oma valdkondade lepingute tõlkimist ise ning tihti oli tõlkijaks ministeeriumi ametnik või telliti tõlge lepingulistelt tõlkebüroodelt. Uue vandetõlgi seaduse kohaselt on aga välislepingute tõlkimine vandetõlkide pädevuses. See muudab välislepingu tõlkija leidmise ministeeriumite jaoks lihtsamaks, sest on olemas vandetõlkide jaotuse nimekirjad vastavalt keelesuundadele ja valdkondadele. Vandetõlgid tagavad ka tõlgete parema ja ühtlasema kvaliteedi, sest ametnikel ei pruugi olla vajalikku haridust ja teadmisi, mis võimaldavad teostada hea kvaliteediga õigustõlke. Lihtsam on ka arvutada tõlketasusid, sest need on välislepingute tõlkimise jaoks sätestatud vastavas määruses. (Heinla 2013) Seega muutuvad ka ministeeriumite kulutused välislepingute tõlkimisele ühtseks. Välislepingute arv uue seaduse jõustumise eelsel ajal oli ministeeriumiti erinev,

kuid jäi üldiselt alla kümne ühes aastas. Ministeeriumite andmetel on enamik välislepingute tõlkeid inglise-eesti või eesti-inglise suunal ja teiste keeltega töötamist esineb välislepingute puhul suhteliselt harva, mis arvestades lepingute väikest arvu on ka mõistetav. (Heinla 2013) Kahjuks ei ole teada täpseid andmeid selle kohta, millistest keeltest ja kui palju on siiani välislepinguid tõlgitud.

Huvitav on aga see, et vandetõlgi seadus näeb ette välislepingute tõlkimise inglise keelest eesti keelde. Seaduse väljatöötamise ajal esitas näiteks põllumajandusministeerium 2013. aastal kooskõlastusettepaneku seoses määrusega „Vandetõlgile tõlketööde määramise ja täitmise kord ning tasumäärad“, milles nad avaldasid arvamust, et välislepingu tõlkimine võiks hõlmata ka lepingu tõlkimist eesti keelest inglise keelde, kui välislepingu algatus tuleb Eesti ministeeriumilt. Sellekohane täiendus on ka sama määruse eelnõu seletuskirjas, mis on koostatud pärast kooskõlastusettepanekuid ja kus on öeldud, et vajaduse korral on võimalik, et vandetõlk tõlgib välislepingu ka eesti keelest võõrkeelde. Kehtivas määruses tõlketööde määramise kohta vastavasisuline täpsustus puudub, mistõttu võib määrustikku koos seadusega tõlgendades tekkida kahtlus, kas vandetõlk peaks tõlkima lepinguid ka eesti keelest võõrkeelde või mitte. Mõistlik oleks eeldada, et ka eesti keelest võõrkeelde tõlkimise puhul on võimalik ja isegi kohustuslik kasutada vandetõlki, kelle tõlke kvaliteet on seadusega tagatud. Välislepingute kui Eesti riigile ja teisele riigile õiguslikult siduva dokumentide puhul on täpsus ja korrektsus väga olulised nagu juba eelnevalt järeldatud.

Lisaks tõlketööle kohustab vandetõlgi seaduse § 5 lg 3 vandetõlke nõustama inimesi dokumentide tõlkimisega seotud küsimustes. Inimestel võib tekkida küsimusi selle kohta, millist tõlget üks või teine asutus nõuab või milline tõlge nende nõudmistele vastab. Vandetõlgi kutsega kaasnev kohustus on vastata seesugustele küsimustele ning vandetõlgi seaduse § 14 lg 4 ütleb, et nõustamise eest vandetõlk eraldi tasu ei saa.

Nõustamiskohustuse hulka kuulub vandetõlgi seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt näiteks väljaselgitamine, mis riiki ja millisele ametiasutusele tõlget soovitakse, kas on vaja ka *apostille*'i või legaliseeritud dokumenti ja ametlike tõlgete vorminõuetega seotud küsimustele vastamine. Kõik need toimingud on oluline osa kliendi ja vandetõlgi suhtlusest, mis aitab tagada dokumentide korrektse vormistuse ja tõlke.

Ühe konkreetse näitena klientide suunamisest ja nõustamisest võib tuua perekonnaseisuaktide tõlkimise. Varem tuli dokumente tõlkida ning kinnitada *apostille*'iga, kuid 24. detsembril 2011 liitus Eesti CIEC-i (*International Commission on Civil Status Conventions* - Kodanikustaatuse rahvusvaheline komisjon) perekonnaseisuaktide mitmekeelsete väljavõtete väljastamise 1976. aasta Viini konventsiooniga. Konventsiooni alusel väljastatakse sünni-, abielu- või surmaakti mitmekeelne väljavõte, mida konventsiooniga ühinenud riigid tunnustavad ilma *apostille*'ita ja ametliku tõlketa. Kui klient pöördub vandetõlgi poole sooviga tõlkida ja *apostille*'iga kinnitada dokumenti mõne perekonnaseisuakti konventsiooniga liitunud riigi jaoks, siis peaks vandetõlk ta suunama perekonnaseisuametisse, kus väljastatakse perekonnaseisuandmete väljavõte soovitud keeles.

2.2 Uus vandetõlgi seadus

Töö kirjutamise ajal kehtiv vandetõlgi seadus võeti vastu 11. detsembril 2013 ning jõustus 1. jaanuaril 2014. Enne seda kehtis Eestis 17. jaanuaril 2001 vastu võetud ning 1. oktoobril 2002 jõustunud vandetõlgi seadus. Seaduse muudatused ei ole harukordsed ning tihti isegi mitte erakordsed ega too alati kaasa sisulisi muutusi õiguskorras. Vahel on muudatused tingitud mõnes teises seaduses tehtud muudatustest ning seejärel on vaja vastavusse viia viited teisele seadusele. Väiksemad muudatused võivad olla tingitud ka uute terminite või sõnastuste kasutusele võtmisest. Ka 2001. aastal vastu võetud vandetõlgi

seadust muudeti kuueteistkümnel korral, kuid kõiki neid muudatusi võib pidada väikesteks muudatusteks, mis vandetõlgi töös midagi oluliselt ei muutnud.

Aastal 2014 jõustunud vandetõlgi seaduses ei olnud aga tegu pelgalt viidete või terminite parandamisega, vaid koostati sisuliselt uus seadus, millega kaasnesid olulised muudatused vandetõlkide ja ametlike tõlgete jaoks. Esimene vandetõlgi seadus kehtis enam kui kümme aastat, kuid selle aja jooksul hakkas olukord õigustõlke valdkonnas ning vandetõlkide töös muutuma. Seadused peavad aga muutuma ja arenema koos ühiskonnaga, et mitte takistada ühiskonna efektiivset toimimist. Seetõttu töötati välja uus seadus, kus on mitu olulist sisulist muudatust, mille tulemusena on märkimisväärselt muutunud vandetõlgi olemus, kohustused ja regulatsioon, ning seetõttu võibki rääkida pigem uuest vandetõlgi seadusest ja mitte ainult seaduse muudatustest.

Esimese vandetõlgi seaduse loomisel tugineti paljuski notarite tegevust reguleerivatele õigusaktidele (Pars, Sarapuu 2014). Juba 2001. aasta seaduse § 2 lg 1 sätestab, et lisaks vandetõlgi seadusele kohaldatakse vandetõlkide tegevuse osas ka notariaadiseaduse teatud paragrahve, notari distsiplinaarvastutuse seadust ning tõestamiseadust, mis reguleerib notarite pädevusse kuuluvate tõestamistoimingute tegemise korra. Notariaadiseadusele tuginemist saab esmalt põhjendada vandetõlgi institutsiooni ajalooga. Nimelt loodi vandetõlgi institutsioon Eestis esimest korda aastal 1938, mil notariaadiseadusesse lisati eraldi peatükk vandetõlkide kohta (Loodus 2000). Eraldi seadust vandetõlkide tegevuse reguleerimiseks ei peetud ilmselt vajalikuks, sest tõenäoliselt ei olnud sellel ajaperioodil piisavalt suurel hulgal ametlikke tõlkeid.

Ilmselt oli samade regulatsioonide kohaldamine ja vandetõlgi kõrvutamise notariga tingitud ka kahe ameti näiliselt sarnasest sisust ja ülesannetest. Notariaadiseaduse 1. jaanuaril 2003 vastu võetud redaktsiooni § 29 lg 1 p 1 kohaselt tõestab notar ka dokumendi tõlke õigsust või tõlkija allkirja õigsust. Vandetõlgi seaduse esimese

redaktsiooni § 2 lg 1 sätestab vandetõlgi tegevusena enda või teise isiku tõlgitud dokumendi tõlke õigsuse ning tõlke ja tõlgitava dokumendi ära kirjade õigsuse kinnitamise.

Notari ametitoimingute hulgas on lisaks veel palju tegevusi, kuid vandetõlgi ametipädevusse kuulusid vaid eeltoodud toimingud. Seega kuulusid notarite ametitoimingute hulka samad ülesanded, mis vandetõlkidelgi. Ainsa erinevusena võib ametitoiminguid kirjeldavate paragrahvide sõnastuse põhjal välja tuua, et notaritelt ei eeldata tõlketeenuse pakkumist, kuna nad ei kinnita enda tõlgitud dokumendi õigsust, samas kui vandetõlgid kinnitavad ka enda tõlkeid ja on seega eelduslikult ka tõlketeenuse pakkujad.

Uus vandetõlgi seadus muutis aga lisaks vandetõlkide tegevusele ka notarite ametipädevust ning nende ülesannete kõrvutamist ei ole enam võimalik. 11. detsembril 2013 vastu võetud vandetõlgi seaduse § 7 lg 1 kohaselt peavad kõik dokumentide ametlikud tõlked olema vandetõlkide tehtud. Notarite õigus kinnitada tõlke ja tõlkija allkirja õigsust kaotatakse järk-järgult ning sellest räägitakse käesolevas töös järgnevatel alapeatükkides.

Muudatuste paremaks jälgimiseks, analüüsimiseks ja põhjendamiseks on kasulik võrrelda samal ajal kehtinud vandetõlgi seaduse, notariaadiseaduse ja tõestamise seaduse redaktsioone ning tuua välja seaduste muudatused võrreldes uute redaktsioonidega, seaduste vahelised erinevused ning vastuolud. Vastuoluline regulatsioon oli ka üks põhjus, miks koostati uus vandetõlgi seadus (Pars, Sarapuu 2014: 2).

2.3 Ametlike tõlgete ainupädevus

Ametlike tõlgete ainupädevuse andmine vandetõlkidele on uue vandetõlgi seaduse kõige olulisem muudatus ning see ei mõjuta ainult vandetõlke. Muudatuse mõistmiseks on oluline eristada kahte notari ametitoimingut: tõlkija allkirja õigsuse kinnitamine ning tõlke

õigsuse kinnitamine. Notariaadiseaduse § 29 lg 1 p 1 eristab kahte toimingut. Samamoodi on tõestamiseaduse § 38 lg 2 p 1 alusel notaritel õigus kinnitada allkirja ning § 38 lg 2 p 7 alusel dokumendi tõlke õigsust. Tõestamiseadus on veidi üldisem, nimelt ei ole eraldi välja toodud tõlkija allkirja tõestamist nagu seda on tehtud notariaadiseaduses.

Tõlkija allkirja õigsuse kinnitamine tähendab, et notar kinnitab tõlke teinud isiku samasust ning seda, et tõlke on teinud talle tuntud pädev tõlkija, niinimetatud usaldustõlkija. (Sarapuu 2013) Notaril ei pruugi olla piisavaid keeleteadmisi hindamaks tõlke kvaliteeti või vastavust originaaldokumendile ning notar ei vastuta seega ka tõlke sisu eest. Tõlke sisu eest vastutab dokumendi tõlkija, kuid kontroll selle üle puudub, sest ei notaril ega ka tõlke tellinud isikul ei pruugi olla vastavaid keeleteadmisi õigsuse kontrollimiseks.

Notariaadiseadus ja tõestamiseadus andsid notaritele ka õiguse kinnitada tõlke õigsust. See aga toimus vabatahtliku ametiteenuse osutamisenä ning vaid juhul, kui notaril olid olemas vajalikud keeleteadmised. (Sarapuu 2013) Tõestamiseaduse kuni 1. juulini 2010 kehtinud redaktsiooni § 51 lg 1 täpsustab seda, öeldes, et notar võib dokumendi eestikeelsele tõlkele lisada tõendi selle õigsuse ja täielikkuse kohta, kui ta on ise koostanud dokumendi võõrkeeles või kui ta on pädev väljastama notariaalakti algärakirja, ning et notar väljastab tõendi üksnes juhul, kui ta valdab võõrkeelt piisavalt. Sellisel juhul vastutab notar ka selle eest, et tõlke sisu vastaks originaaldokumendile. Küsitavaks jääb aga siinkohal, millega kontrolliti notari keelepädevust. Sellekohase tõendi olemasolu vajalikkuse kohta puuduvad sätted nii notariaadiseaduses kui ka tõestamiseaduses. Võib ainult eeldada, et notaril sel juhul on vajalikud keeleteadmised, sest tõlke õigsuse kinnitamise korral vastutab ta tõlke sisu eest.

Uue vandetõlgi seaduse § 7 lg 1 sätestab aga, et kõik dokumendid, mille tõlge peab olema ametlik, peavad olema tõlgitud vandetõlkide poolt. Ametlike tõlgete ainupädevus

läheb vandetõlkidele üle järk-järgult: 1. jaanuarist 2015 peavad olema vandetõlgi tõlgitud kõik dokumendid suunal eesti keel–võõrkeel ning alates 2020. aastast peavad ka suunal võõrkeel–eesti keel olema ametlikud tõlked vandetõlkide tehtud (Pars, Sarapuu 2014). See tähendab, et notarid ei tohi enam kinnitada tõlkija allkirja õigsust.

Täpsuse huvides on oluline välja tuua, et vandetõlgi seaduse kohaselt võib dokumenti lasta tõlkida ka välisriigi vandetõlgil või notaril, kui Eestis vastava võõrkeele vandetõlki ei ole (Sarapuu 2013). Eestis on hetkel 11 keele vandetõlgid ning on loomulik, et leidub inimesi, kes vajavad ametlikku tõlget võõrkeelde või võõrkeelest, mille vandetõlki Eestis ei tegutse. Kui ka välisriigist ei ole võimalik leida sobivat alternatiivi, siis on üks võimalus lasta dokument tõlkida võõrkeelde, mille vandetõlk Eestis on, ning seejärel tõlgib välisriigi pädev ametnik dokumendi kohalikku keelde. (Sarapuu 2013)

Vandetõlgi seaduse seletuskirjas on öeldud, et Eestis väljastatud dokumendi ametliku tõlke tegemine välisriigis peaks jääma eelkõige nendeks juhtudeks, kui Eestis selle keele vandetõlki ei tegutse. See põhimõte lähtub Eesti enda turu soodustamisest, mis on tõlketuru elavdamise seisukohalt õige põhimõte. Samas aga võiks olla tegu eelistatud variandiga inimestele, kes juba viibivad välismaal, kuid vajavad ametlikku tõlget. Võimalus lasta tõlge teha välisriigi vandetõlgil või notaril on praktiline ning hoiab kokku inimese aega ja raha, sest ta ei pea dokumenti saatma postiga Eestisse või ise kohale minema. Iseasi on muidugi see, kui levinud on eesti keel välisriikide vandetõlkide või ametliku tõlke pädevusega isikute hulgas, ning nagu töö esimeses peatükis ilmnas, ei ole eesti keele vandetõlke kõigis Euroopa Liidu riikides.

2.3.1 Seadusega ainupädevuse sätestamise põhjused

Ametlike tõlgete vormistamine oli ka eelneva seaduse kohaselt vandetõlkide pädevuses, kuid seadusandja pidas vajalikuks sätestada vandetõlkide ainupädevus selles

valdkonnas. Juba esimese vandetõlgi seaduse loomise ajal soovisid seaduse koostajad, et ametlikke tõlkeid hakkaksid tegema ainult vandetõlgid või vähemalt, et suurem osa ametlikke tõlkeid oleksid vandetõlkide tehtud. Erinevatel põhjustel seda aga ei toimunud ning ametlike tõlgete kvaliteedi tõstmiseks otsustati ainupädevus sätestada seadusega. Käesolevas alapeatükis analüüsitakse ainupädevuse seadusega sätestamise põhjuseid.

2.3.1.1 Ametlike tõlgete kvaliteedi tõstmine

Ametlike tõlgete ainupädevuse andmine vandetõlkidele on eelkõige ajendatud soovist suurendada dokumentide tõlgete kvaliteeti, usaldusväarsust ning tagada sisulise õigsuse kontroll. Vandetõlkide õigustõlkealaseid teadmisi on eelnevalt kontrollitud eksamiga ning nende tegevust reguleerib seadus, samas kui tavaliste tõlkijate õigustõlkealaseid teadmisi ametlikult kontrollitud ei ole ning nende tegevus ei ole seadusega reguleeritud. (Sarapuu 2013) Seetõttu on ainus viis kontrollida tavalise tõlkija õigustõlget notari nõue esitada keeleteadmisi tõendav dokument enne tõlkija allkirja kinnitamist. Tõendav dokument võib olla filoloogia kõrghariduse diplom. Kõrgharidus filoloogias ei tähenda aga alati automaatselt oskust tõlkida edukalt erialaspetsiifilisi tekste. Notaril on küll ametlik tõestus tõlkija hariduse kohta, kuid sisuliste oskuste kontroll puudub. Vandetõlkide sõnul võis ka juhtuda, et notar kinnitas tõlke õigsuse ilma, et oleks selle isegi läbi lugenud. Samuti on juhtunud, et vandetõlgile tuuakse kinnitamiseks dokument, mille kvaliteet on liiga kehv selleks, et vandetõlk võiks nõustuda selle kinnitamisega, kuid dokument viiakse siis notari juurde, kes selle siiski kinnitab (Järve 2013). Vandetõlgi tõlke kohustuslikkus ametlike tõlgete puhul aitab ära hoida olukorra, kus ametliku tõlke teeb kontrollimata oskuste ja pädevuseta tõlkija, ning selle tulemusena võib tõlge olla kaheldava väärtusega. Halva kvaliteediga tõlked ja probleemid

aktsepteerimisega välisriikides kahjustavad ka Eesti riigi mainet ning seda rõhutas ka Vandetõlkide Koda vandetõlgi seaduse eelnõu arutelude käigus.

Aastal 2020 lõpule jõudev üleminek peaks tagama parema kvaliteedi ametlike tõlgete valdkonnas ning lisaks kaob seni toiminud topeltsüsteem, kus ametlike tõlgetega tegelesid paralleelselt vandetõlgid ja notarid. Ühe süsteemi kehtestamine aitab ka välisriikidele arusaadavaks teha, et ametlike tõlgete sisuline õigsus ja kvaliteet on kontrollitud. Varem on esinenud probleeme, kus notariaalselt kinnitatud dokumente välisriikides ei aktsepteerita just seetõttu, et notar kinnitab vaid tõlkija allkirja õigsust ning ei taga tõlke sisulist vastavust ja kvaliteeti. (Sarapuu 2013)

Probleeme on olnud aga ka vandetõlgi tõlke aktsepteerimisega. Näiteks toodi vandetõlkide küsitluses välja, et teatud Soome asutused ei aktsepteeri Eesti vandetõlkide tehtud soomekeelseid tõlkeid. Justiitsministeeriumi täpsustuste kohaselt on tegu veaga Soome õigusaktis, mistõttu selle õigusaktiga seotud tõlgete puhul ei ole Eesti vandetõlkide tõlked aktsepteeritavad. Regulatsiooni eesmärk on ilmselt eelistada Soome enda turgu ning soodustada Soome tõlkijate tööd ja nii aktsepteeritaksegi vaid Soome tõlkijate tõlkeid. Siiani pole olnud võimalik sellises olukorras Eesti vandetõlkidel või kliendil midagi ette võtta. Kuigi vandetõlgid olid teavitanud antud probleemist ministeeriumit, siis küsimustikule vastamise ajal ei olnud neid teavitatud lahendusest. Justiitsministeerium vastas aga kõnealuse probleemi järelpärimisele, et Soome justiitsministeeriumiga on probleemi arutatud ning nende sõnul muudetakse probleeme tekitanud õigusakti 2015. aastal. Selle ajani aga paistab, et tõlget vajava eestlase ainus võimalus on lasta tõlge teha Soome vandetõlgil.

Sellega seoses tuleb välja tuua, et üks vandetõlgi tõlke regulatsiooni muutmise eesmärk oli vältida probleeme vandetõlgi dokumentide aktsepteerimisel, mida põhjustas tõlke vormistamine lähtuvalt kinnitamistoimingust. Uus vormistamise kord, mis on

võrreldes eelnevaga lihtsam, muudab vandetõlgi tõlgitud dokumentide kasutamise välisriikides lihtsamaks. Vandetõlk vormistab nüüd tõlke ühe dokumendina, puudub kinnitusmärkega lisaleht ja põhjendamatu sarnasus notariaalselt kinnitatud tõlkega, mis on seni tekitanud probleeme välisriigis vandetõlgi tõlgitud dokumendi aktsepteerimisega. (Sarapuu 2013)

Uue vandetõlgi seaduse kohaselt erineb vandetõlgi tõlge olemuselt notari kinnitatud tõlkest või kinnitatud tõlkija allkirjaga tõlkest. Varem kinnitas vandetõlk oma tõlke õigsust notariaalse kinnitamistoiminguna (Pars, Sarapuu 2014: 3), sest vandetõlk oli sarnaselt notarile avalik-õigusliku ameti kandja. Seega teostasid nii vandetõlk kui notar samamoodi tõestamisülesannet. Uue seaduse kohaselt aga ei pea vandetõlk enam eraldi oma tõlkele lisama kinnitust tõlke õigsuse kohta, sest ta on isik, kelle teadmisi ja oskuseid õigustõlkes on juba kontrollitud (Pars, Sarapuu 2014: 4). Seda täiendab vandetõlgi seaduse § 8 lg 1, mille kohaselt vandetõlk vastutab tõlke õigsuse eest, ning ta ei pea tõlkele lisama eraldi märget vastutuse kohta. Vandetõlkide enda arvates muudab see ka tõlke vormistamise oluliselt lihtsamaks ning sellest tulenevalt ka vähem aeganõudvaks.

Alati ei ole aktsepteerimise probleemide taga mitte Eesti vandetõlkide töö senine korraldus ja regulatsioon, vaid hoopis välisriigi ametnike teadmatuse. Ühe vandetõlgi näide sellisest juhtumist puudutas koolidokumente, mis olid vandetõlgi tõlgitud, ja millele oli lisatud ka *apostille*. Ametnikud nõudsid aga lisaks veel saatkonna tõendit selle kohta, kas allkiri tõlkel on ehtne, kuid *apostille* juba tõendabki seda. Seega ei olnud ametnikud kursis *apostille*'i tähenduse ja eesmärgiga, mistõttu oli tõlke aktsepteerimine raskendatud.

Lisaks on probleeme põhjustanud ebatäpne terminoloogia, mille tõttu ei ole selge, kas nõutakse lihtsalt ametlikku tõlget või legaliseerimist. Kuna aga probleemiga seotud riik oli liitunud legaliseerimise nõude tühistamise konventsiooniga, siis ei olnud neil põhjust nõuda Eestilt legaliseeritud tõlget, vaid aktsepteeritav peaks olema vandetõlgi *apostille*'iga

tõlge. Sellegipoolest on ette tulnud olukordi, kus ametnikud nõuavad legaliseeritud tõlget, sest nad ei ole ise teadlikud regulatsioonidest, mille järgi nad peaksid toimima, või ei tee nad terminoloogiliselt vahet. Neid vandetõlkide välja toodud probleeme ei ole võimalik lahendada Eestis kehtiva regulatsiooni muutmisega, vaid siinkohal on oluline esimeses peatükis analüüsitud regulatsioonide ühtlustamine Euroopa Liidu tasandil.

2.3.1.2 Vandetõlgi teenuse senine vähene kasutamine

2001. aastal vastu võetud vandetõlgi seaduse eesmärk oli taasluua vandetõlgi institutsioon, sest senini tõlkeid kinnitanud notarid ei kontrollinud tõlke sisu ega kvaliteeti. Kuni 2013. aastal vastu võetud uue vandetõlgi seaduseni ei toimunud aga ametlike tõlgete täieliku pädevuse üleminekut vandetõlkidele. (Sarapuu 2013) Seadusandja ei näinud esimese vandetõlgi seaduse koostamisel ette pädevuse üleminekut, nagu seda on tehtud 2013. aasta seaduses, ning seetõttu tegeles siiani suure osa ametlike tõlgetega notar. Näiteks 2013. aastal kinnitasid vandetõlgiid 9698 tõlget, samas kui notarid kinnitasid tõlkija allkirja ja tõlke õigsust kokku 19 185 korral ehk ligi 10 000 tõlget enam (Pars, Sarapuu 2014: 1).

Põhjuseid, miks inimesed pöördusid pigem notarite kui vandetõlkide poole, võib olla mitu. Üks kõige olulisem on inimeste senine vähene informeeritus vandetõlgi kutse olemasolust ja iseloomust. Tihti peale teavad inimesed vaid notariaalse kinnitamise võimalikkusest ning nii vandetõlgi tõlge kui ka näiteks *apostille*'iga kinnitamine ja nende vajalikkus notariaalse kinnitamise asemel võivad tulla üllatusena. Samuti ei pruugi inimesed eristada tõlke ning tõlkija allkirja kinnitamise sisulist erinevust ning sellest tulenevaid erinevaid nõudeid ametlikule tõlkele. Nad ei erista vandetõlgi teenust notari teenusest. (Sarapuu 2012)

Inimeste vähese informeerituse arvestatavaks põhjuseks võis varem olla vandetõlgi institutsiooni uudsus ning sellest tulenev teadmiste vähesus. Sisuliselt hakkasid vandetõlgid Eestis tegutsema alles aastal 2002 ning on loomulik, et esimeste aastate jooksul ei ole inimesed teadlikud, ning ilmselt puudus ka usaldus uue institutsiooni töö vastu. Aastaks 2013 olid aga vandetõlgid tegutsenud juba kümme aastat ning seda võib kindlasti pidada piisavaks ajaks, et inimesed oleksid rohkem informeeritud nii vandetõlkide tööst kui ka erinevate ametlike tõlgete variantidest. Seda aga juhul, kui on tehtud tööd selle nimel, et inimesi teavitada.

Paraku peab tõdema, et sihipärast ja konkreetset teavitustööd vandetõlkide kohta ei tehtud. Ka erinevad seadused, mis sätestasid vorminõudeid võõrkeelsetele dokumentidele, viitasid enamasti notariaalsele tõlkele või notari kinnitatud tõlkele ning see võis luua mulje, et tõlke kinnitamine ja ametlik tõlge on Eestis ainult notarite pädevuses (Sarapuu 2012). Lisaks sellele oli teatud ajavahemikus vandetõlkidel keelatud end reklaamida. Reklaamikeeld oli sätestatud vandetõlgi määrustikus kuni 2006. aastal jõustunud redaktsioonini ning keeld kadus alles 2010. aastal jõustunud määrustiku redaktsiooniga. See tähendab, et kuni aastani 2010 ei olnud vandetõlkidel endil võimalik oma teenust tutvustada. Vandetõlgi institutsiooni tutvustamise ja reklaamimisega ei tegelenud ka justiitsministeerium. Alles 2013. aastal korraldati vandetõlkide tegevust tutvustav konverents ja seda seoses uue seaduse loomisega. (Järve 2013a) Selle tulemusena pöördusid inimesed ametliku tõlke saamiseks pigem notarite poole, kuigi nagu juba eelnevalt mainitud, siis notaritel üldjuhul puudub vastav keelealane pädevus, et kontrollida tehtud tõlke reaalselt kvaliteeti. Seega ei toimunud seadusandja loodetud üleminekut vandetõlkide suuremale osakaalule ametlike tõlgete teostamises.

Teavitustöö võimalus oli aga tõlkebüroodel, kuhu inimesed esmalt pöörduvad, et tõlget saada. Tõlkebüroo ülesanne oli sellisel juhul välja selgitada, kas inimene vajab

vandetõlgi tõlget või sobib talle ka notariaalselt kinnitatud tõlge, ning seejuures teavitada inimest kahe tõlke erinevusest. Arvestades aga notarite ja vandetõlkide kinnitatud tõlgete arvude erinevust näiteks 2013. aastal, võib järeldada, et tõlkebüroode tegevus ei toonud kaasa laiaulatuslikku teadlikkuse suurenemist.

Üheks põhjuseks, miks notari teenust rohkem kasutati, võib muidugi pidada ka vandetõlkide väikest arvu ning teenuse kehvemat kättesaadavust võrreldes notaritega. Esindatud oli ja on ka praegu siiski üsna vähe keelesuundi, mis tähendab, et teatud juhtudel ei olegi inimestel võimalik vandetõlgi teenust kasutada. Lisaks sellele on vandetõlkide jaotus Eestis piirkonniti üsna ebavõrdne ning tihtipeale oli inimesel mugavam kasutada notari teenust.

Üks võimalik põhjus võis olla ka hinnavahe notari ning vandetõlgi teenuse kasutamisel. Enne uue vandetõlgi seaduse vastuvõtmist kehtis vandetõlkide teenusele kindel tasumäär, mis aga erines notarite allkirja kinnitamise tasust. 2001. aasta vandetõlgi seaduse § 8 lg 1 sätestas tõlke õigsuse kinnitamise tasuks 15 krooni iga lehekülje eest. Samal ajal kehtinud notari tasu seaduse § 31 lg 13 kohaselt oli tasu allkirja kinnitamise eest 10 krooni. Tasumäärad muutusid aastal 2009, mil vandetõlgi tasu oli 50 krooni iga lehekülje kinnitamise eest ning notarite tasu allkirja kinnitamise eest oli 200 krooni. Notari tõlke õigsuse kinnitamise kui ametiteenuse tasu oli kokkuleppeline ning 2009. aasta seisuga võis see varieeruda vahemikus 40–200 krooni (Järv 2009). Aastal 2011 võeti Eestis maksevahendina kasutusele euro, mistõttu viidi vandetõlgi ja notariaadiseadusesse sisse muudatused, ning alates 1. jaanuarist 2011 oli notarite tasu allkirja kinnitamise eest 12,75 eurot ja vandetõlgi tasu tõlke õigsuse kinnitamise eest 3,15 eurot iga lehekülje eest. Nii notari kinnitatud allkirjaga dokumendi kui ka vandetõlgi kinnitatud tõlke tasule lisandus loomulikult ka tasu tõlketeenuse eest, kas siis tavatõlkijale või vandetõlgile.

Erinevad toimingud ning nende eest küsitavad erinevad tasud sunnivad samuti tihtipeale inimest kaaluma ning valima endale soodsamat võimalust. Seda muidugi eeldusel, et tal on võimalik valida vandetõlgi tõlke ja notariaalselt kinnitatud tõlke vahel. Üheleheküljelise dokumendi puhul ei olnud aastal 2001 tasu erinevus eriti suur. Kui aga inimene vajab mitmeleheküljelise dokumendi kinnitamist, võis vandetõlgi tõlke kinnitamisel tasu osutada oluliselt suuremaks. Aastal 2009 aga muutus notarite tasu allkirja kinnitamise eest oluliselt kõrgemaks kui vandetõlgi tõlke kinnitamise tasu, kuid ka see ei mõjutanud inimesi kasutama rohkem vandetõlgi teenust, kusjuures taaskord tuleb arvestada asjaoluga, et lõpliku hinna kujundamist mõjutas ka tõlgitava dokumendi lehekülgede arv.

Vandetõlgi seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsuses viidati samuti notari teenuse madalamale maksumusele kui ühele põhjusele, miks inimesed eelistasid vandetõlgile notareid. Ka vandetõlke küsitledes ilmnes arvamus, et inimesed eelistasid tihtipeale notari teenust, sest see tuli mõnevõrra odavam kui vandetõlgi kinnitus. Võib arvata, et inimeste vähene teadlikkus notari ja vandetõlgi teenuse sisulisest erinevusest tingis ka otsustamise hinna alusel.

Seega võib öelda, et vähene teavitustöö, vandetõlgi teenuse mõnevõrra halvem kättesaadavus ja asjaolu, et seadusandja ei näinud seadusega ette täielikku ametlike tõlgete pädevuse üleminekut vandetõlkidele, põhjustasidki olukorra, kus ametlike tõlgetega tegelesid suuremas osas siiski notarid ning vandetõlgi seaduse algset eesmärki ei saavutatud.

2.4 Vandetõlkide kutsetegevuse regulatsiooni muutumine

Ametlike tõlgete ainupädevuse üleminekut vandetõlkidele võib pidada uue vandetõlgi seaduse kõige olulisemaks muudatuseks. Lisaks sellele kaasnes aga uue seadusega rida muudatusi vandetõlkide tegevuse regulatsioonis, mis mõjutavad peamiselt

vandetõlke, kuid millel on kaudne mõju ka teistele ühiskonna liikmetele. Käesolevas alapeatükis antakse ülevaade peamistest muudatustest vandetõlgi tegevuse regulatsioonis võrreldes eelmise vandetõlgi seadusega, mis hõlmavad vandetõlkide muutmist vaba elukutse esindajateks ning sellega seonduvalt erinevate piirangute vähendamist.

2.4.1 Vandetõlk kui vaba elukutse esindaja

Uue vandetõlgi seaduse kohaselt vormistab vandetõlk tõlke oma kutsetegevuse raames (Sarapuu 2013). Vandetõlk osutab sisuliselt tõlketeenust ning seetõttu oli vääri ka vandetõlgi määramine avalik-õigusliku ameti kandjana sarnaselt notarile, kes teostab avalikku võimu. Uue seaduse järgi on vandetõlk vaba elukutse esindaja ning sarnaneb notarite asemel pigem advokaatidele. (Pars, Sarapuu 2014: 2) Eelmise vandetõlgi seaduse vastuvõtmisel põhjendati vandetõlgi nimetamist avalik-õigusliku ameti kandjaks sellega, et vandetõlgile anti üle mõned notari funktsioonid, ning kuna notariid on avalik-õigusliku ameti kandjad, siis ei nähtud põhjust vandetõlke neist erinevalt reguleerida. Avalik-õiguslik amet tähendab, et isik tegutseb avalikes huvides (Rask 2001). Selle definitsiooniga võib nõustuda ning öelda, et vandetõlk tegutseb avalikes huvides, võimaldades inimestel saada vajaduse korral dokumentide ametlikke tõlkeid, et neid välisriigis esitada.

Uues vandetõlgi seaduses on aga sellest põhimõttest loobutud. Vandetõlgid ei teosta avalikku võimu nagu notariid ning vandetõlgi õiguslik seisund peaks olema määratletud tema pädevusest lähtuvalt (Pars, Sarapuu 2014: 2). Seetõttu sätestab uue vandetõlgi seaduse § 2 lg 1 vandetõlgi kui kutsenimetuse.

Vandetõlgi muutmise avalik-õigusliku ameti kandjast või haldusorganist vaba elukutse esindajaks tõi kaasa ka mitmeid sisulisi muutusi, mis kõik kajastuvad 2014. aastal jõustunud seaduses. Tegevus on küll seadusega reguleeritud, aga võrreldes varasemaga on vandetõlkide tegevusele seatud vähem piiranguid.

2.4.2 Vandetõlgi kõrvaltegevus

Suurimaks erinevuseks vandetõlkide ja notarite vahel peeti varem vandetõlkide õigust kõrvaltegevusele. Lisaks seadusega sätestatud ülesannetele oli vandetõlgil õigus tegeleda muude tegevustega kas avalikus või erasektoris. (Loodus 2000)

Eelmise vandetõlgi seaduse kuni 28. detsembrini 2007 kehtinud redaktsioonide § 9 lg 1 sätestas aga teatavad piirangud vandetõlkide kõrvaltegevusele, mille kohaselt vandetõlk võis tegeleda lisaks veel tõlkimise, keeleõpetuse, keeleteadusliku tegevuse või muu tegevusega, mis hõlmab tema võõrkeele sagedast kasutamist. Eelnõu aruteludel peeti seda regulatsiooni isegi liberaalseks ning teatavat vabadust kõrvaltegevuse osas põhjendati sellega, et vandetõlgi funktsioonide täitmine ei saa Eesti turul olla vandetõlgi ainsaks elatusallikaks (Rask 2001).

28. detsembril 2007 jõustunud redaktsioonis kaotati piirangud, mis sätestasid põhitegevuse valdkonna. Uus vandetõlgi seadus järgib seda liberaalsemat kõrvaltegevuse regulatsiooni ning seaduse § 6 kohaselt võib vandetõlk tegeleda kõigega, mis ei kahjusta tema väarikust, erapooletust ja usaldatavust. Puudub nõue, et kõrvaltegevus oleks samuti mingil viisil seotud võõrkeelega. Suurem vabadus kõrvaltegevuse osas aitab paremini tagada ka kindlustunde majanduslikult keerulisemates tingimustes, kui vandetõlgi tööd on tavapärasest vähem (Sarapuu 2013). Lisaks sellele suurendab see potentsiaalsete vandetõlkide hulka, kes tahaksid kutset omandada, kuid ei sooviks loobuda oma põhitööst.

Võib tekkida aga küsimus, kuidas hinnata, milline tegevus ei kahjusta vandetõlgi väarikust, erapooletust ja usaldatavust. Selleks on vaja teada, kuidas need omadused defineeritakse. Seadus ja seaduse seletuskiri ei anna täpseid määratlusi ning öeldud on vaid seda, et vandetõlk võib tegeleda ettevõtlusega, olla palgalisel tööl või avalikus teenistuses (Sarapuu 2013). Need on küllaltki laiad määratlused ning seesuguse paindliku regulatsiooni eesmärki on juba töös selgitatud, kuid on võimalus, et selle laia piiritle

sisse jäävad juhud, mil vandetõlgi kõrvaltegevus võib olla sobimatu § 6 mõttes. Kriteeriumite mõtestamiseks võib aluseks võtta näiteks ametniku eetikakoodeksi, mis võeti vastu 2015. aastal. Kuigi koodeks on suunatud riigiametnikele ning vandetõlk ei ole riigiametnik ega teosta avalikku võimu, siis vandetõlgi seadust puudutavatel aruteludel on korduvalt avaldatud arvamust, et vandetõlgid tegutsevad siiski avalikkuse huvides, ning seetõttu võib erinevate nõutavate omaduste defineerimisel toetuda ka ametnikke käsitlevatele eeskirjadele. Loomulikult ei saa eetikakoodeksit kasutada üks-ühele, sest ka seal pole toodud konkreetseid keeldusid, ning see on eelkõige mõeldud riigiametnikele, kuid koodeks aitab selgitada, mida võib silmas pidada näiteks usaldusväarsuse ja erapooletuse all, ning seeläbi on võimalik jõuda arusaamale, millised tegevused võiksid neid omadusi kahjustada või kahtluse alla seada.

Vandetõlgi seaduse § 11 sätestab vandetõlkide saladuse hoidmise kohustuse ning see säte on samuti üks võimalus, kuidas tagada vandetõlgi tegevusele sätestatud nõuete täitmine. Vandetõlgid tõlgivad dokumente, mis võivad sisaldada konfidentsiaalset teavet, seetõttu ei teki ka küsimust salastatuse kohustuse vajalikkusest. Konfidentsiaalsust võib aga pidada tõlkide üleüldise kutseeetika osaks. Ilmselgelt ei ole mõeldav, et tõlkija avaldaks ükskõik millise tõlgitud teksti sisu, mis on vähegi isiklik või ei ole mõeldud avaliku teabena. Selline teguviis vähendaks oluliselt tõlkija usaldusväarsust ning kliendid hoiduksid edaspidi tema teenuse kasutamisest. Seetõttu võib mõneti küsitav olla vandetõlke konfidentsiaalsuseks kohustava paragrahvi olemasolu vajalikkus. Tõenäoliselt on seadusandja pidanud vajalikuks seda rõhutada seetõttu, et vandetõlkidel on rohkem kokkupuudet perekonna- ja eraelu puudutavate andmete või ka ärisaladusi käsitlevate andmetega kui tavalistel tõlkijatel.

Eelnevas seaduses oli ette nähtud ka vandetõlgi kohustuslik tegutsemisvorm ning § 9 lg 3 kohaselt käsitleti vandetõlki kui füüsilisest isikust ettevõtjat. Vaid siis, kui

vandetõlgi büroo kuulus äriühingule, võis ta tegutseda lepingu alusel või äriühingu kaudu. Kuna aga enamik vandetõlke tegutseski pigem äriühingu kaudu, tuli ka seadus viia kooskõlla reaalse olukorraga ning piirangud tegutsemisvormile kaotati. Vandetõlk saab valida enda jaoks sobivaima tegutsemisvormi ning see võib omakorda julgustada vandetõlgina tegutsema neid, kelle jaoks siiani seaduses määratud tegutsemisvormid sobivad ei olnud. (Sarapuu 2013) Samuti on regulatsiooni muutmise kooskõlas vandetõlgi muutmise avalik-õigusliku ameti kandjast vaba elukutse esindajaks.

2.4.3 Vandetõlgi tasu

Vaba tegutsemisvormi kõrval ei ole enam ette nähtud ka vandetõlkide tasu regulatsiooni. Eelmise seaduse § 8 lg-s 1 ja lg-s 2 olid määratud konkreetsed summad, mida vandetõlk võis küsida tõlke õigsuse ja ärakirja kinnitamise eest. Kuni 4. veebruaril 2006 jõustunud redaktsioonini oli seaduses sätestatud ka justiitsministri õigus seada ülempiir tõlketasule, kuigi tasu tõlkimise eest oli seaduse kohaselt kokkuleppeline (Sarapuu 2013). Uus vandetõlgi seadus sätestab § 14 lg-s 1, et kõik tasud vandetõlgi toimingute eest on kokkuleppelised vandetõlgi ja kliendi vahel. Seega on vandetõlgil võimalik määrata tasu kogu teenuse eest, mida ta kliendile osutab, sõltuvalt sellest, kas teenus hõlmab lisaks vandetõlgi tõlkele ka näiteks ärakirja kinnitamist või *apostille*'iga kinnitamist (Sarapuu 2013).

Eelmise seadusega ette nähtud võimalus kehtestada tõlketasule ülempiir ei tundu eriti mõistlik ning ei ole selge, millistel juhtudel võinuks justiitsminister seda õigust kasutada, ja ei ole ka teada konkreetseid näiteid, mil minister seda oleks teinud. Tavatõlkijatel on vaba voli määrata tasu tehtud töö eest ning ülempiir kujuneb üldiselt turukonkurentsi tingimustes. Tõlkimine ei ole seadusega reguleeritud tõestamistoiming, mille puhul on konkreetsete hindade määramine mõistetu, ning kuna eelmine seadus

eristas vandetõlgi tõlketeenust ja tõlke kinnitamist, ei tundu ka varasem ülempiiri kehtestamise õigus põhjendatud.

Võimalus ise tasu määrata kõikide toimingute eest tähendab, et vandetõlk saab lähtuda töö iseloomust, teksti raskusastmest ning sellest lähtuvalt tasu küsida. Vandetõlkide tasustamine on seeläbi võrdsel positsioonil tavatõlkijatega, kes saavad samuti kas ise või tõlkebüroo kaudu määrata tasu tõlketeenuse osutamise eest. Seega võib väita, et tasumäärade regulatsiooni puudumine uues seaduses on kooskõlas vandetõlgi kutse olemusega ning vaba turukonkurentsi põhimõtetega.

Kui aga tasu ei ole reguleeritud, võib tekkida oht, et vandetõlgid hakkavad küsima ebamõistlikult suurt tasu. Alguses aitab vandetõlgi teenuse hinda kontrollida ka konkurents tavatõlkijatega, kes tegutsevad notarite niinimetatud usaldustõlkijatena (Sarapuu 2013). Alates aastast 2020 aktsepteeritakse ametliku tõlkena ainult vandetõlgi tõlget ning inimestel ei ole siis alternatiivina võimalik kasutada tavatõlkija notariaalselt kinnitatud tõlget. Probleemi ohtu ei ole tõenäoliselt keelesuundadel, kus vandetõlkide arv on suurem, sest siis mõjutab hinna kujunemist eelkõige turukonkurents (Sarapuu 2013). Ent Eestis on keelesuundasid, kus hetkel tegutseb vaid üks või kaks vandetõlki. Kui konkurents puudub, sõltub tasu mõistlikkus vandetõlgi heas usus tegutsemisest. Muret hindade tõusmise üle väljendas ka näiteks Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoda vandetõlgi seaduse eelnõu väljatöötamise arutelude ajal. Eriti probleemseks pidasid nad just keelesuundasid, kus vandetõlke tegutseb vähem või konkurents puudub. Kaubandus- ja Tööstuskoda pidas lahenduseks seda, et ametlike tõlgete ainupädevus ei läheks vandetõlkidele, vaid jääks valikuvõimalus tõlkebüroo ja vandetõlgi teenuse vahel, kuid ministeerium sellega ei nõustunud.

Ministeerium on arvestanud võimalusega, et tasu kujuneb senisest kõrgemaks, kuid arvatakse, et piisava konkurentsi tagamine vandetõlkide vahel aitab ka selle ära hoida.

(Sarapuu 2013) Töö autori arvates ei ole tõenäoline, et konkurentsi tagamine aitab ära hoida igasuguse teenuse tasu tõusu, vaid pigem aitab see tagada tasu suurenemise mõistliku määra. Oluline on valdkonna eest vastutava ministeeriumi järelevalve turukonkurentsi osas. Ministeeriumi ülesanne on jälgida, milline on nõudlus vandetõlgi teenuse järgi teatud keelesuundadel ja kuidas teenuse pakkujad sellega toime tulevad. Arvestades turu olukorda peab valdkonna eest vastutav ministeerium korraldama vandetõlgi eksameid. (Sarapuu 2013)

Vandetõlgi seaduse § 14 lg 3 kohaselt on aga kindlad tasumäärad kehtestatud seaduste ning välislepingute tõlkimise eest ja tasumäärad on kirjas justiitsministri määruses „Vandetõlgile tõlketööde määramise ja täitmise korra ning tasumäärade kohta“. Kuna tegu on avaliku ülesande täitmisega, mille eest tasu maksab riik, on ka arusaadav, et tasu selle töö eest on kõigile vandetõlkidele võrdne ning reguleeritud. Tasumäärade sätestamisel on lähtunud õigusteksti tõlkimise hinnast Eesti tõlketurul ning seaduste ja välislepingute tõlkimise tasu vandetõlkidele on turu keskmisest hinnast mõnevõrra kõrgem. Kõrgemat tasu on vandetõlkide tasu määruse seletuskirjas põhjendatud seaduste keeruka tekstiga, mille puhul on terminoloogiline korrektsus ja ühtsus äärmiselt oluline. Välislepingute tõlke korrektsust tähtsustatakse veelgi enam, kuna tegu on Eesti riigile õiguslikult siduva tekstiga. Kuna mõlemad tõlked avaldatakse Riigi Teatajas, et kõik saaksid nendega tutvuda, siis peavad need olema parima võimaliku kvaliteediga. Lisaks sellele peavad vandetõlgid tegelema ka terminitööga ja suhtlema selle jaoks valdkonna ekspertidega. Huvitava lisandusena on tõlketööde määramise ja tasude määruse seletuskirja kohaselt arvesse võetud ka vandetõlgi võimalikku kulu tõlketarkvara hankimiseks, sest tõlketarkvara kasutamine seaduste tõlkimisel on kohustuslik. Tõlketarkvara kasutamise kohustust ning sellega seotud eesmärgid on töös hiljem lähemalt käsitletud. Eeltoodu on aga mõistlik põhjendus turuhinnast mõnevõrra kõrgema tasu määramiseks.

Huvitav on asjaolu, et tõlketööde määramise määruse § 8 lg 1 kohaselt on seaduse muudatuste tõlkimine ja nende tervikteksti lisamine kõrgemini tasustatud kui seaduse ja välislepingu tervikteksti tõlkimine. Põhjenduseks on toodud asjaolu, et lisaks tõlkimisele peab vandetõlk tõlgitud muudatused lisama ka tervikteksti ning selle näol on tegu lisäülesandega, mistõttu muudatuste tõlkimise tasu on kümme protsenti kõrgem.

2.4.4 Vandetõlkide piirkondlik jaotus

Vandetõlkide tasu kujunemine sõltub nüüd vaid turukonkurentsist ning turukonkurentsi ja teenuse kättesaadavuse seisukohast on teataval määral oluline ka vandetõlkide jaotus Eesti piirkondade vahel. Justiitsministeeriumi andmetel tegutseb praegu suurem osa vandetõlke Tallinnas ja Tartus, sealjuures valdavalt Tallinnas. Lisaks sellele on kaks vene keele vandetõlki Jõhvis ja Narvas ning üks inglise keele vandetõlk Pärnus. See tähendab paratamatult suuremat aja- ning rahakulu neile inimestele, kes asuvad linnades või ka maakondades, kus ei ole ühtegi vandetõlki või kus ei ole ühtegi neile vajaliku keelesuuna vandetõlki. Sellisel juhul on lahendus sõita vandetõlgi juurde teise linna, mis tähendab täiendava aja- ja rahakulu, või saata dokument postiga või kulleriga, mis toob samuti lisakulutusi. Mugav variant on saata dokumendid elektrooniliselt, mis on ka praktikas üsna levinud. Vandetõlkidel on ka võimalik vormistada oma tõlge elektrooniliselt. (Sarapuu 2013) Kuid ka dokumentide elektrooniline saatmine eeldab teatavat ajakulu, kui dokumendid algsel kujul elektroonilised ei ole. Samuti võib mõnel inimesel olla teatav usaldamatus elektroonilise andmevahetuse suhtes ning nende jaoks ei ole elektrooniline ametitoiming piisavalt usaldusväärne ega sobilik variant teises linnas asuva vandetõlgi teenuse kasutamiseks. Loomulikult ei oleks mõeldav Eesti turu suurust arvestades, et igas linnas tegutseks vähemalt üks vandetõlk, rääkimata

sellest, et igal pool oleks võimalik saada igal keelesuunal vandetõlgi teenust, kuid vandetõlkide esindatus suuremates linnades võiks siiski olla parem.

Vandetõlkide paremale piirkondlikule jaotusele ei aidanud kaasa ka 2009. aasta otsus kaotada tööpiirkonnad. Esialgses vandetõlgi seaduses oli viide notariaadiseaduse paragrahvidele, mis käsitlevad tööpiirkondade jaotust ja ametikohtade arvu. See tähendab, et ka vandetõlkidele olid ette nähtud tööpiirkonnad ning igasse tööpiirkonda teatud arv vandetõlke. Tööpiirkondade eesmärgiks oli algselt tagada teenuse kättesaadavus kõigis Eesti piirkondades ning vältida seda, et kõik vandetõlgid tegutseksid põhiliselt seal, kus on kõige rohkem tööd ehk Tallinnas (Järv 2009). Tegelikult aga osutusid tööpiirkonnad pigem takistuseks, sest vandetõlgid olid seotud oma tööpiirkonnaga ja neil ei olnud võimalik valida, kus ja millal nad dokumente vastu võtavad. Tööpiirkondade kaotamine võimaldab vandetõlkidel, kes ühes piirkonnas ei saa ehk piisavalt tööd, avada dokumentide vastuvõtupunkt ka mõnes teises kohas, et oleks võimalik pakkuda teenust rohkematele klientidele. Justiitsministeeriumi avaldatud vandetõlkide kontaktandmete põhjal on näha, et mitu vandetõlki seda võimalust ka kasutab ning nad võtavad dokumente vastu nii Tartus kui Tallinnas.

Tööpiirkonnad kaotati 2009. aastal ootuses, et paraneb vandetõlgi teenuse kättesaadavus ning inimesed kasutavad vandetõlgi teenust rohkem. Kuid reaalsuses ei ole aidanud vandetõlkide paremale jaotusele kaasa ka tööpiirkondade kaotamine. Kõigis Eesti piirkondades ei ole vandetõlke, rääkimata sellest, et igas piirkonnas oleks suuremate keelegruppide vandetõlk. Näiteks ei ole Tartus saksa keele ega soome keele vandetõlke, kuigi varasema vandetõlgi määrustiku alusel võib väita, et need on inglise ja vene keele kõrval kaks suuremat keelesuunda, kuhu algselt oli ette nähtud ka kõige suurem ametikohtade arv. Seega võiks eeldada, et need keeled on esindatud erinevates suuremates Eesti piirkondades.

Üks mõjutegur on loomulikult ka vandetõlkide vähesus teatud keelesuundadel. Väike vandetõlkide arv on probleemiks ka olulisemate keelte puhul, näiteks saksa keele tõlke on Eestis kolm ning soome keele tõlke neli. Vandetõlgi määrustik nägi algselt ette ka igale keelesuunale ja piirkonnale teatud arvu ametikohti, kuid ametikohad jäid täitmata (Järv 2009). Näiteks oli ette nähtud aastal 2006 ka ukraina keele ja portugali keele tõlgid, kuid ühtegi selle keele tõlki ametisse ei nimetatud.

Lisaks sellele piiras määratud ametikohade loetelu vandetõlkide määramist nendel keelesuundadel, mida määruse loetelus ette polnud nähtud. Oli ka olukordi, kus isik soovis saada vandetõlgiks, kuid kuna määrustikus seda keelt ette polnud nähtud, ei olnud võimalik kuulutada välja ka konkurssi ja korraldada eksamit, et teda ametisse määrata. Seetõttu otsustati, et ametikohtade loetelu on vandetõlkidele ebavajalik ja isegi kahjulik piirang, mis ei aita kuidagi kaasa vandetõlgi teenuse paremale levikule. (Järv 2009)

Uue vandetõlgi seadusega loodetakse muuta vandetõlgi amet tõlkijatele atraktiivsemaks ning tagada piisav arv vandetõlke ja teenuse parem kättesaadavus. Vaba tegutsemisvorm ning regulatsioonide vähendamine peaks innustama tõlkijaid kandideerima vandetõlgi ametikohale ja tegutsema ka nendes Eesti piirkondades, kus ehk ei ole tõlketuru suurus võrreldav Tallinna või Tartuga, ent kus vandetõlgi teenust oleks siiski vaja. Rohkem tõlke teatud keelesuundadel aitaks kaasa ka erinevate keelte paremale piirkondlikule jaotusele.

3. VANDETÕLKIDE TEGEVUS

Seadus reguleerib vandetõlkide kutsetegevust mitmes aspektis, kuid seadusest ei ole võimalik välja lugeda, milline on vandetõlkide tegevus praktikas. Uue vandetõlgi seaduse väljatöötamisel prognoosis justiitsministeerium, kuidas seaduse muudatused mõjutavad vandetõlkide tööd reaalsuses. Käesoleva peatüki eesmärk on vaadelda, kuidas seadus rakendub praktikas ning millised muutused uue vandetõlgi seadusega tegelikkuses kaasnesid või ees ootavad. Esmalt keskendutakse peatükis vandetõlgiks saamise eeldustele ja ettevalmistuse võimalustele, seejärel on analüüsitud muutusi ja prognoose vandetõlkide töökoormuses ja ametlike tõlgete kvaliteedis ning peatüki viimases osas keskendutakse vandetõlgi kutse edendamise võimalustele ja vandetõlkide kutseühenduse tegevusele. Peatükk tugineb suures osas vandetõlkide küsimustiku tulemustele ning sisaldab ka justiitsministeeriumi arvamust mõne küsimuse osas.

3.1 Vandetõlgi kutse omandamine

3.1.1 Haridustaseme nõuded

Vandetõlgi seaduse § 16 lõigetes on sätestatud tingimused, millele isik peab vastama, et saada vandetõlgiks. Muuhulgas on seal kirjas haridustaseme nõudmised, mille kohaselt peab vandetõlgil olema vähemalt bakalaureusekraad või sellele vastav kvalifikatsioon. Täpsustusi ei ole selles osas, millise valdkonna hariduse peab isik olema omandanud, ning see on mõistlik, sest ka isikud, kellel ei ole filoloogia või tõlkeõpetuse haridust, võivad olla väga hea keele- ja tõlkimisoskusega. Sellest annab tunnistust ka küsimustikule vastanud vandetõlkide erinev hariduslik taust. Rohkem kui pooltel küsimustikule vastanutest oli küll filoloogiaalane kõrgharidus ning pooled olid õppinud ka tõlkimist kõrgkoolis. Samas olid aga esindatud ka näiteks tehnikateadus, õigusteadus,

raamatukogundus ja bibliograafia, riigiteadused ja agronoomia. Õigusteadust oli sealjuures õppinud ainult üks küsimustikule vastanud vandetõlk.

Vandetõlgi seaduse väljatöötamise arutelude ajal avaldas Eesti Tõlkide ja Tõlkijate Liit arvamust, et bakalaureusekraad täpsustamata erialal ei pruugi olla piisav, et tagada heal tasemel vandetõlgid, kellele anda seaduste tõlkimise ainupädevus. Liidu arvamusest nähtub, et nad peavad tõlkemagistrikaadi olemasolu vajalikuks vaid nende vandetõlkide puhul, kes tõlgivad seaduseid. Seega võiksid nende soovi kohaselt vandetõlgiks küll saada lihtsalt bakalaureusekraadi omavad isikud, kuid seaduseid võiksid tõlkida vaid need vandetõlgid, kellel on ka tõlkeõpetuse magistrikaad.

Justiitsministeerium aga selle ettepanekuga ei nõustunud ning tõi välja ka asjakohased põhjendused. Tõlkeõpetuse magistrikaadi nõude kehtestamise vajadust küll kaaluti, ent leiti, et see piirab liigselt ja põhjendamatult vandetõlgiks saamise võimalust isikutel, kelle tõlkimisoskus on väga hea, kuid kelle haridustaust ei vastaks nõudmisele. Näitena toodi isikud, kellel on õigusteaduste kraad, või isikud, kellel on väga pikaajaline tõlkimiskogemus, kuid puudub tõlkealane ametlik haridus. See ühtib otsusega mitte kehtestada nõuet, et vandetõlkidel peaks olema õigusteaduste bakalaureusekraad, mis piiraks vandetõlgiks kvalifitseeruvate isikute arvu veelgi enam. Tõlkemagistrikaadi on Eestis võimalik omandada vaid piiratud arvus keeltes ning nende õppekavade läbimine ei anna ministeeriumi hinnangul piisavalt heal tasemel juriidilise terminoloogia alaseid teadmisi. Tõlkide ja Tõlkijate Liidu arvamus, et seaduseid tõlkivate vandetõlkidel peaks olema tõlkemagistrikaad, ei piiraks küll otseselt vandetõlgiks saamise võimalust, ent see oleks tähendanud, et seaduste tõlkimise ülesanne jaotub vähemate tõlkijate vahel, kes peavad toime tulema suurema koormusega, ning seaduste tõlkimine oleks seetõttu võtnud oluliselt kauem aega.

Lisaks põhjendamatu piirangule, mida sellise nõude kehtestamine kaasa tooks, tõi justiitsministeerium oma vastuses välja ka vandetõlgi eksamite tulemused, kus ministeerium jälgis tulemuse ja tõlkemagistrikraadi omamise suhet. Leiti, et tõlkemagistrikraadiga isikud ei soorita eksamit paremini kui muu taustaga isikud. Tulemust kinnitab ka küsimustikule vastanud vandetõlkide väga erinev hariduslik taust. Seega võib järeldada, et vandetõlkide haridusnõuete täpsustamine enama kui bakalaureusekraadi nõudega ei ole põhjendatud.

3.1.2 Vandetõlgi eksam

Vandetõlgi seaduse § 20 lg 1 kohaselt antakse vandetõlgi kutse isikule, kes on sooritanud vandetõlgi eksami. Eksam koosneb kolmest osast: õigusteadmiste kontroll, keeleteadmiste kontroll ja kutsesobivusvestlus. Vandetõlgi määrustik sätestab, millises vormis vandetõlgi eksam läbi viiakse, ja eksami sooritamiseks tuleb edukalt ära teha kõik kolm osa.

Määrustiku § 16 annab selgituse, milline on eksami õigusteadmiste osa. Õigusteadmiste kontrolli eesmärk on kindlaks teha, et vandetõlgi kandidaat oskab kasutada sobivaid allikaid juriidiliste tekstide tõlkimisel. Eksami selles osas on küsimused valikvastustega või eeldavad lühivastuseid ning osa eesmärk on kontrollida, kas vandetõlgi kandidaadil on põhilised teadmised Eesti õigussüsteemist ning kas ta oskab neid teadmisi kasutada tekstide tõlkimisel. Lubatud on kasutada arvutit ja teisi abivahendeid vastuste leidmiseks. Vandetõlgid, kes on eksami sooritanud varem, ütlesid, et varasemates eksamites ei olnud abivahendite kasutamine lubatud, kuid töö autori arvates ei lähe see tegelikult kokku eksami eesmärgiga, milleks on teha kindlaks, et vandetõlgi kandidaat teab, kuskohast leida vajalikku teavet. Ka õigusteaduse õpilastel on eksamitel lubatud kasutada seadustikke, seega oleks arusaamatu nõuda isikutelt, kes ei ole juristid, et nad

lahendaksid õiguslaseid küsimusi seadustike abita. Vandetõlgi määrustik lubab kõigi abivahendite kasutamise ning siinkohal võib muidugi küsitav olla, kas lubatud peaks olema ainult paber kandjal või elektroonilisel kujul õigusaktide kasutamine või peaks olema lubatud ka muude abimaterjalide kasutamine. Seadustikest vastuste leidmine eeldab siiski õigussüsteemi tundmist ning kuna see on vandetõlgi eksami õigusteadmiste osa eesmärk, siis oleks autori arvates mõeldav lubada ka ainult seadustike kasutamine.

Vandetõlkidel paluti hinnata, kas eksam on praegusel kujul sobiv, et tagada tõlgete kvaliteet. Seitse vandetõlki arvas, et vandetõlgi eksamit on muudetud lihtsamaks, kriteeriumeid leebemaks ning nendest kaks arvas ka, et õigusteadmiste test on võrreldes varasemaga muudetud liiga lihtsaks. Võttes seda arvesse, võib veelgi enam kahelda selles, kas on mõistlik lubada õigusteadmiste eksamil kasutada ka muid abimaterjale lisaks seadustikule.

Teine eksami osa on keeleteadmiste kontroll, mille eesmärk on määrustiku kohaselt kontrollida isiku oskust tõlkida juriidilisi tekste. Hindamise aluseks on erinevad kriteeriumid, sealhulgas õigusterminite õige kasutamine, tõlke selgus, stiililine korrektsus ja õige juriidilise ja sisulise tähenduse säilitamine. Need on kriteeriumid, mida võiks kasutada ka tavatõlkijate hindamisel ja mis on olulised iga tõlke kvaliteedi puhul. Eksamil peab tõlkima kirjalikult teksti sellel keelesuunal, mille vandetõlgiks isik soovib saada, ja peab toimetama samal keelesuunal vigadega teksti. Teksti pikkus on umbes üks lehekülg ehk 1800–2000 tähemärki ja ka siin on lubatud kasutada abimaterjale. Materjalide kasutamine on taaskord mõistlik, sest ka tõlketöö tegemisel kasutab tõlkija erinevaid sõnastikke ja allikaid, et leida mõisteid. Eksamitöö hindamisel liigitatakse vead kergeteks ja rasketeks vigadeks ning sellest lähtuvalt antakse vea eest miinuspunkte. Eksami sooritamiseks ei tohi miinuspunktide arv olla rohkem kui viis, samas aga lubab määrustik eksami lugeda mitteamarvatuks ka vähemate miinuspunktidega, kui esineb teksti sisu

moonutav valetermin, termini väärkasutus, tekstiosa vahelejätmine, vabatõlge või muu teksti tähendust moonutav oluline viga. Need on järelikult eksimused, mida peetakse piisavalt oluliseks, et mitte anda isikule vandetõlgi kutset. Teksti tähendust moonutavad vead on rasked rikkumised, mille ärahoidmiseks ongi vandetõlgi kutse loodud, ning seepärast ametlike tõlgete pädevus neile üle lähebki, seega võib määrustiku sellekohast sätet pidada õigustatuks.

Samas tekitab aga küsimusi tõlkimiseks ja toimetamiseks mõeldud teksti pikkus. Küsimustikus tuli välja arvamus, et üheleheküljeline tekst ei ole ehk piisav, et kontrollida isiku tõlkealaseid oskusi. Varem oli tõlkimiseks mõeldud tekst pikem ja võib arvata, et tekst muudeti lühemaks, et eksamit lihtsustada ja suurendada vandetõlkide arvu.

Seega on eksami ülesehitus ja kriteeriumid muutunud varasemaga võrreldes leebemaks. Vandetõlkide vastustest võis välja lugeda ka arvamus, et eksami kriteeriumid on praegu juba piisavalt leebed või isegi liiga leebed, ning neid enam leebemaks muuta ei tohiks. Eksam ei tohiks olla lihtne, sest ka tegelikkuses ei tõlgi vandetõlgiid lihtsaid tekste, ja kui kriteeriumid muudetakse veel leebemaks, siis võib kannatada ametlike tõlgete kvaliteet ja väheneb vandetõlkide usaldusväärsus üleüldiselt. Justiitsministeeriumi esindaja sõnul ei ole töö kirjutamise ajal plaanis muuta vandetõlgi eksamite struktuuri ja eksamiosasid. Kaalutakse aga hindamissüsteemi korrigeerimist, kuigi selles osas ei ole veel koostatud ühtegi konkreetset kava või eelnõud. Seetõttu ei ole ka teada, milliseid muutusi hindamissüsteemi plaanitakse, kuid võttes arvesse vandetõlkide arvamust siiani toimunud muutuste osas, siis ei tohiks kriteeriume muuta leebemaks.

Senine kriteeriumite leebemaks muutmine on tõenäoliselt seotud justiitsministeeriumi sooviga suurendada vandetõlkide arvu, et tagada vandetõlgi teenuse kättesaadavus kõigile inimestele. Ka vandetõlgiid ise tõid välja, et ministeerium nägi ette vandetõlkide arvu suurenemise, kuid ei leidunud sobivaid kandidaate, kes oleksid eksami

sooritanud. Ent on kaheldav, kas eksami lihtsamaks muutmine on selle jaoks parim lahendus, sest see toob paratamatult kaasa ohu, et vandetõlkide tase ei ole enam ühtlase kvaliteediga. Loomulikult ei saa eeldada, et vandetõlgid, kes on läbinud kergema eksami, teevad seepärast halvema kvaliteediga tõlkeid, kuid see oht on siiski olemas. Kui justiitsministeerium leiab oma prognoosidele tuginedes, et vandetõlke oleks Eestis vaja rohkem, kuid ei ole kas piisavalt soovijaid või oskuslikke inimesi, tuleks tegeleda probleemide algallikaga. Efektiivne lähenemine võiks olla motiveerida tõlkijaid vandetõlgiks saama ning tagada haridus- ja koolitusvõimalused, et oleks vajalike oskuste ja teadmistega kandidaate.

Tõlkijate motiveerimisega tegeleb teatud määral uus vandetõlgi seadus. Kuna vabaks on muudetud vandetõlkide tegutsemisvorm, innustab see kandideerima neid, kellele seadusega sätestatud kohustuslik tegutsemisvorm oli takistuseks. Vandetõlgid ise arvasid, et vandetõlgi tõlke kohustuslikuks muutmine võib samuti motiveerida neid kogunud tõlkijaid, kes varem ei pidanud vandetõlgi eksami sooritamist ja kutse omandamist vajalikuks. Prognoositav suurem töökoormus peaks samuti tekitama rohkematel tõlkijatel soovi vandetõlgina tegutseda. Seaduse eelnõu väljatöötamise arutelude käigus rõhutas seda ka Vandetõlkide Koda, et senine töökoormus ei motiveeri vandetõlgi kutset omandama, kuid ainupädevus ja selle võimalikult kiire kehtestamine aitab suurendada vandetõlkide arvu. Teine probleem piisava vandetõlkide arvu kindlustamises seisneb selles, kuidas tagada piisavalt vajalike teadmistega vandetõlgi kandidaate ning seda käsitletakse järgnevatel alapeatükkides.

3.1.3 Tõlkeoskuste omandamine

Vandetõlgi ametit koolis õppida ei saa ja paljud kandidaadid ei tea, milline näeb vandetõlgi töö välja praktikas või mida neilt eksamil nõutakse. Eksamieelne töö või

praktika aitaks ka suurendada eksami sooritanute arvu. (Järve 2013) Kõige vahetum viis teadmisi omandada oleks näiteks vandetõlgi juures assisteerides ja seda võimalust oli kasutanud ka üks küsimustikule vastanud vandetõlkidest.

Õigustekstide tõlkimiseks vajalikud teadmised võivad olla omandatud ametliku haridusega kõrgkoolist, näiteks filoloogia eriala või ka tõlkeõpetuse eriala, kus õpetatakse ka õigustõlget. Teine võimalus on erialased koolitused õigustõlke valdkonnas ja teavitustöö selles osas, mida vandetõlgi kutse nõuab. Need on pigem suunatud juba tegutsevatele tõlkijatele, kes sooviksid end erialaselt täiendada, kuid seesuguseid koolitusi toimub võrdlemisi harva. Üks põhjalikum oli näiteks Tartu Ülikoolis vahemikus 2011–2012 korraldatud õigusteaduskonna õigustõlke täiendusõppe programm. Väiksemaid seminare korraldatakse ka erinevate keeleürituste raames, näiteks 2014. aastal toimus Euroopa keeltepäeval tõlkeseminar õigustõlkest, kuid need kipuvad pigem käsitlema õigustõlget üldiselt ja ei anna niivõrd praktilist teavet, mida vajaksid vandetõlgiks kandideerivad isikud.

Tõlkimise eriala on Eestis võimalik õppida Tartu Ülikooli tõlkeõpetuse magistriprogrammis ja Tallinna Ülikoolis kirjaliku tõlke magistriprogrammis. Tõlkimist on kõrgkoolis õppinud pooled küsimustikule vastanud vandetõlkidest, kes kommenteerisid ka vastavalt Tartu Ülikooli või Tallinna Ülikooli õppekava seoses õigustõlke ja vandetõlgi kutsega. Valdav osa vandetõlke leidis, et ülikooli õppekavades oli puudujääke, mistõttu ei aita ülikoolist omandatav tõlkeharidus vandetõlgi kutseks põhjalikult ette valmistuda. Näiteks toodi välja, et tõlkeõpetuse programmi ei ole kaasatud piisavalt eriala juhendajaid näiteks õiguse või majanduse valdkonnast. Tartu Ülikoolis on ette nähtud sissejuhatavad ained õigusteadusesse ja majandusteadusesse, mida loevad vastava eriala juhendajad, kuid need on üsna üldised ained ja annavad mõlema valdkonna kohta väga algse ettekujutuse. Loomulikult ei oleks mõeldav, et tõlkeõpetuse programmis oleks õigusteaduse või

majandusteaduse aineid võrdväärselt nende erialade õppekavadega, kuid ehk võiksid tutvustavad ained olla põhjalikumad kui seni. Samuti on vandetõlkide arvates liiga vähe erialakeelte ehk siis õigus-, majandus- ja tehnikakeele tõlkeaineid. Tartu Ülikoolis on küll iga eeltoodud valdkonna jaoks eraldi tõlkeseminarid, kuid ehk võiks nende osakaal ja arv õppekavas olla suurem, et oleks võimalik omandada rohkem erialakeelte spetsiifikat.

Vandetõlgid avaldasid ka arvamust selles osas, mida võiks tõlkeseminarid veel sisaldada, et muuta ettevalmistus õigustõlkeks ja ka vandetõlgi kutseks efektiivsemaks. Näiteks toodi välja, et seminarides võiks rohkem viidata asjaomaseid valdkondi reguleerivatele Eesti ja ka teiste riikide õigusaktidele ja õiguskirjandusele, et tekiks oskused ja teadmised terminite leidmiseks ja üliõpilased oskaksid allikates paremini orienteeruda. Vandetõlkide arvates võiksid tõlkeseminarides tõlgitavad tekstid olla rohkem nii-öelda reaalse elu tekstid, mida tõlkijad päriselt tõlgivad, näiteks volikirjad või majandusaasta aruanded. Liiga palju tõlgitakse erinevaid artikleid, kuid reaalselt ei tellita tõlkebüroost ajaleheartiklite tõlkeid ning ka vandetõlkide töö koosneb enamjaolt ainult dokumentidest. Tõlkeseminaride juhendajad on tihti ise aktiivselt tegutsevad tõlkijad, seega võiksid nad üliõpilastele näidisteks tuua ka enda töös ette tulnud tekste ja dokumente, suurendades seeläbi seminaride praktilist kasu. Kuna tõlkija töö eeldab diskreetsust ja tõlketöö käigus omandatud andmeid avaldada ei tohi, siis on võimalik näidistööde puhul isiklikud andmed eemaldada, sest ka ilma detailideta dokumentide tõlkimine oleks kindlasti üliõpilastele kasulik praktiline töö. Loomulikult ei saa eeldada, et koolis võetakse läbi kõik võimalikud dokumenditüübid, kuid vandetõlkide arvates võiks neile keskenduda rohkem kui seda hetkel seminarides tehakse.

Lisaks sellele tunni puudust praktilisest arvutiõppest, mis annaks teadmisi tõlketöös vajalike programmide, nii tekstitöötluste programmide nagu näiteks MS Office, kui ka tõlkeabiprogrammide ehk CAT (Computer-Assisted Translation) programmide kasutamise

kohta. Tõenäoliselt eeldatakse, et üliõpilastel on endil vajalikud oskused vähemalt tekstitöötuse programmide kasutamiseks või et nad omandavad ja täiendavad neid oskuseid iseseisvalt. Tõlkeabiprogrammide tundmist on aga raskem eeldada, sest nende kasutamine on üldjuhul tasuline ja tõlkimist alles õppivate isikute jaoks ei pruugi programmide ostmine otstarbekas tunduda.

Tallinna Ülikoolis on kirjaliku tõlke erialal kohustuslik õppeaine „Tõlketehnika“, mille eesmärk on omandada tõlketehnika kasutamise oskused, saada ülevaade tõlketehnika võimalustest ning parandada üldist arvutikasutusoskust. Õppeaine raames käsitletakse erinevaid teksti-, tabeli-, ja pilditöötuse programme, tõlkemälusid, masintõlke tööpõhimõtteid ja tehniliste probleemidega tegelemist. (Taaler 2014: 37) Õppeaine kirjeldusest lähtuvalt tegeletakse mitmete vajalike tehniliste aspektidega tõlkija töös, millega iseseisvalt eelnevat kokkupuudet ei pruugi olla ning millele ei oska ehk iseseisva õppimise käigus tähelepanugi pöörata.

Tartu Ülikooli magistriprogrammis ei ole eraldi õppeainet, mis tegeleks tõlkeabitarkvaraga või tõlkimise tehniliste aspektidega. Õppeaine „Magistriseminar“ raames on ette nähtud sissejuhatav tutvustus näiteks Tradose tõlkeprogrammi kohta. Viimastel aastatel on lisandunud üliõpilastele võimalus saada programmi MemoQ litsents ning programmi näiteks õppetöös kasutada. Lisaks sellele on õppekavas aine „Tõlkepraktika“, mida võib sooritada tõlkeoskust nõudval ametikohal, kus eelduslikult puutuvad õpilased kokku ka praktikakohas kasutatava tõlkeabitarkvaraga. (Taaler 2014: 38) Need võimalused paistavad olevat aga liiga üldised ja napid ja selle tõi õppekava konkreetse puudusena välja ka üks vandetõlk. Tõlkepraktika puhul ei ole võimalik ka eeldada, et töö tõlkeabitarkvaraga on tagatud, eriti kuna praktika ei pea toimuma tingimata tõlkebüroos.

Võrreldes Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli õppekava, peab tõdema, et Tallinna Ülikool on rohkem keskendunud ka tõlkimise tehniliste aspektide tutvustamisele ja õpetamisele, kuna neil on ette nähtud eraldi õppeaine, mis tegeleb erinevate programmide ja tehniliste küsimustega. Tartu Ülikool eeldab rohkem õpilaste iseseisvat õppimist ja tutvumist.

Vandetõlkide töös on tehnoloogial üsna suur roll. Tõlkemäluprogrammid lihtsustavad oluliselt vandetõlgi tööd, sest dokumentide tõlkimisel esineb sageli korduvaid termineid või väljendeid, ning tõlkemälu kasutamine muudab sellisel juhul tõlkimise protsessi kiiremaks. Dokumentide puhul on vormistus äärmiselt oluline ning seetõttu peavad vandetõlgid valdama erinevaid töötlusprogramme, mis võimaldavad probleemideta vormistada korrektse tõlke. Seega võib väita, et parema ettevalmistusega vandetõlgi kandidaate aitaks tagada põhjalikum tehnoloogiaalane ettevalmistus tõlkeõpetust pakkuvates kõrgkoolides.

Samas toodi välja, et Tartu Ülikooli kirjaliku tõlke õppekava on võrdlemisi praktiline, sest rohkem keskendutakse praktikale ja tõlkimisele, mitte niivõrd teooriale, mis tõlkimise puhul on ka õige lähenemine. Vandetõlgid rõhutasid ka küsimustiku vastustes, et tõlkeoskuste omandamisel on kõige olulisem siiski praktika ning ka spetsiifilisemad oskused, mida nõuab vandetõlgi töö, eeldavad praktikat.

Eespool mainiti töös vandetõlgiks õppimise võimalusena ka erialaseid koolitusi, mis on mõeldud tõlkijatele õigustõlke teadmiste ja oskuste omandamiseks. Vandetõlgid ise on küsitluses samuti tähtsustanud erinevaid koolitusi ja tõlkepraktikume, mis keskenduvad näiteks dokumenditõlkele või õigustõlke probleemidele. Samuti öeldi, et väga palju kasu on kollokviumidest, kus arutletakse detaile ja mitu inimest tõlgib sama teksti. Probleem paistab aga seisnevat selles, et Eestis ei korraldata piisavalt asjakohaseid koolitusi, mis käsitleksid vandetõlkide ettevalmistuseks vajalikke teemasid. Ministeerium ei ole siiani

pidanud vajalikuks vandetõlgi kutseks ettevalmistavaid koolitusi korraldada ning sellest järeldubki, et vandetõlkide arvu suurendamiseks ei ole siiani keskendunud mitte vajalike teadmiste ja oskustega inimeste koolitamisele, vaid on mugandatud kriteeriumeid vastavalt vajadusele.

3.1.4 Õigusteadmiste omandamine

Vandetõlgi eksamiga kontrollitakse nii õigusteadmisi kui ka keeleteadmisi ning nagu tõlkeõpetuse õppekavasid ja koolitusvõimalusi analüüsid selgus, ei ole võimalik ühest kohast mõlema valdkonna teadmisi omandada. Seetõttu on oluline ka küsimus, kuidas peaks vandetõlk omandama vajalikud õigusosalased teadmised. Õigustõlke valdkonna teoreetikud on palju arutlenud keeleteadmiste ja õigusteadmiste tähtsuse üle kvaliteetses õigustõlkes.

Õigustekstidel on iseloomulikke omadusi, mis võivad tekitada tõlkijale probleeme. Neile on iseloomulik konservatiivsus, mis väljendub uue terminoloogia vältimises ja tihtipeale lausa vananenud keelendite kasutamises. Kardetakse, et uus terminoloogia võib põhjustada mitmetimõistmist või segadust ning õigustekstid peavad seda kindlasti vältima. Õigustekste iseloomustab ka nende keerukas struktuur ja lausete pikkus, mis tuleneb vajadusest kõik täpselt määratleda, et vältida mitmetimõistmist või edasisi küsimusi. (Gotti 2014: 1) Tihti on võimalik sama tekst ümber sõnastada lühemalt, ent sama täpselt ja selgelt, kuid sellegipoolest on õigustekstid enamasti keerulised ja pikad.

Oluline on ka mõista, et lisaks keeleliste erinevustele käib iga õigusosalase tekstiga kaasas ka vastava kultuuriruumi ja õiguskultuuri taust. Kui teised erialakeeled on universaalsed ja üheselt mõistetavad erinevates kultuuriruumides, siis õiguskeel sõltub olulisel määral kultuurist, kus seda kasutatakse. Seega tuleb õigustekstide tõlkimisel

tihtipeale lisaks informatsiooni vahendamisele ühest keelest teise vahendada informatsiooni ka erinevate süsteemide vahel. (Gotti 2014: 5)

Seetõttu ei piisa õigeid termineid otsides alati vaid sõnastikest ja terminibaasidest (Stolze 2009). Tõlkijal peavad olema ka taustateadmised kultuurist ja kontekstist, kus terminit kasutatakse. See ilmneb õigustõlke puhul, kui tõlgitakse ühe õigussüsteemi teksti teise süsteemi, ning sihtsüsteemis ei ole täpset vastet lähteteksti terminile. Terminile tuleb leida sihtkeeles vaste, millel on sihtsüsteemis sama funktsioon. (Galdia 2003: 4) Tõlkija peab selle jaoks mõistma mõlema õigussüsteemi iseloomulikke omadusi ja oskama neid võrrelda ning seejärel valida parima tõlkemeetodi mõiste edasi andmiseks.

Siit ilmneb, et tõlkija, kes tegeleb õiguslaste tekstide või dokumentidega, peab omama teadmisi ka õigusteadusest ja erinevatest õigussüsteemidest. Kuna tegu on olulise küsimusega vandetõlkide jaoks, siis paluti neil küsimustikus hinnata õigusteadmiste olulisust ja seda, kui põhjalikud peaksid olema õigusteadmised, et vandetõlgina edukalt tegutseda. Kõik vastajad pidasid õigusteadmisi oluliseks eelduseks, kuid arvamused erinesid selles osas, kui põhjalik peaks olema vandetõlgi õiguslane haridus ja kas olulisemad on keele- või õigusteadmised.

Ligikaudu kolmandik vastanutest pidas olulisemaks keeleteadmisi, tuues välja erinevaid põhjendusi. Näiteks öeldi, et tõlkija ei pea olema erialaspetsialist, vaid professionaalne keelekasutaja, ning keelt mitte osates ei ole võimalik tõlkida. Tõlke kvaliteet kannatab kõige rohkem korrektse keeleoskuse puudumise tõttu ja heade keeleteadmisteta ei tohikski tõlkida. Õigusteadmisi ei peetud olulisemaks ka seepärast, et termineid ja definitsioone on võimalik otsida erinevatest terminibaasidest ja konsulteerides vastavate spetsialistidega.

Mõned vastanutest andsid õigusteadmistele väga suure tähtsuse ning ütlesid, et vandetõlgi ameti puhul oleks hea, kui oleks omandatud bakalaureusetaseme teadmised

õigusest. Vastanute sõnul kaalus ka justiitsministeerium varianti, et vandetõlgil peaks olema nii filoloogiline kui ka õiguslane ettevalmistus, kuid kuna see muudaks kandidaatide arvu liiga väikeseks, siis sellest plaanist loobuti. Sellest annab tunnistust ka asjaolu, et küsimustikule vastanud vandetõlkidest vaid ühel on bakalaureusekraad õigusteaduses. Arvati ka, et kui ei ole omandatud õigusteaduste kraadi, siis peaksid olema kindlasti läbitud õigusteaduse eri valdkondade põhjalikud kursused või peaks vandetõlk iseseisvalt omandama samaväärselt teadmisi. Seda varianti kasutavad ka mitmed vandetõlgid: on neid, kes omandavad iseseisvalt vajalikke teadmisi, ja mõned läbivad erialaseid kursusi ülikoolis. Õiguslaste teadmiste puudumine muudab vandetõlkide sõnul õigustekstide tõlkimise väga raskeks ja suureneb ka vigade tõenäosus.

Ülejäänud vastajad pidasid õigusteadmisi küll oluliseks, ent ei pidanud vajalikuks bakalaureusetaseme omandamist. Vastustes öeldi näiteks, et õiguslased teadmised võiksid olla paremad kui nii öelda keskmisel inimesel, kuid need teadmised ei pea olema väga põhjalikud. Arvati ka, et vandetõlgi töös piisab teadmistest, mis on eksami jaoks omandatud, ja sellele lisandub töö käigus tõlgitava tekstiga seotud seaduste ja õigusaktide lugemine. Ilmselt on ka eksami jaoks õpitu maht erinev, kuid kuna eksami õigusteadmiste osa peavad paljud vandetõlgid liiga lihtsaks, siis võib järeldada, et eksami sooritamiseks ei ole vaja väga põhjalikke teadmisi, vaid piisab algteadmistest. Kindlasti on aga õige, et vandetõlgid õpivad juurde ka töö käigus, tutvudes vastavalt tõlgitavatele tekstidele erinevate õigusaktidega.

Samas tõi üks vandetõlk välja, et tõlke puhul ei saagi rääkida niivõrd õigusteadmistest kui hoopis oskusest vahendada informatsiooni ühest õigussüsteemist teise. Selle jaoks on vaja aga mingisuguseid teadmisi nii lähte- kui sihtkeele õigussüsteemidest.

Eristati ka juriidilise keele oskust reaalsest õiguslastest teadmistest. Kindlasti on oluline, et vandetõlk oskaks raskusteta lugeda ja mõista juriidilist teksti, mis erineb tavatekstidest, sest sellel on omad struktuurilised, sisulised, keelelised ja terminoloogilised nõuded, mille tõttu on tihtipeale õigustekstidel keerukamad lauseehitused (Haring 2013).

Vandetõlkidel on ka erinev arvamus selle kohta, millisele mahule vastavad niioelda algteadmised, mida vandetõlgi kutses vajalikuks peetakse. Oli neid vandetõlke, kelle jaoks süstemaatilised algteadmised võrduvad bakalaureusetaseme teadmistega. Isikule, kes on omandanud väga põhjalikud õigusalsed teadmised, tunduvadki ehk bakalaureuseõpingute käigus omandatud teadmised kõigest algteadmistena õigussüsteemist. Samas aga neile, kel puudub õiguslane haridus, on bakalaureusetaseme mahus omandatud teadmised juba sügavad ja põhjalikud.

Ühtset arvamust õigus- ja keeleteadmiste põhjalikkusest ja vahekorra vandetõlkide kutses ei ole. Vandetõlkide vastustest võib järeldada, et õigusteadmised on küll vajalikud, aga nende mahu osas ei ole võimalik seada täiendavaid kriteeriumeid lisaks eksami sooritamiseks vajalikele teadmistele. Seega sõltub omandatud õigusteadmiste maht ja omandamise viis konkreetselt vandetõlgist. Võimalikud variandid on nii bakalaureuseõpe õigusteaduses, lisaained õigusteaduse alal, iseseisev õppimine ja praktilise töö käigus omandatud teadmised.

3.1.5 Muud vandetõlgile vajalikud oskused

Lisaks keeleoskusele ja õiguslastele teadmistele on veel olulisi faktoreid, mis aitavad tagada kvaliteetse tõlke. Küsimustikus paluti vandetõlkidel hinnata lisaks keeleoskusele ja õiguslastele teadmistele ka konkreetsete tekstide eripärade tundmise ja kohusetunde olulisust. Üks olulisemaid, mida saab omandada vaid praktilise töö käigus, on konkreetsete tekstide eripärade tundmine ning mitu vandetõlki pidas seda väga oluliseks.

Õppides tundma dokumentide eripärasid, saab teada, millises kontekstis teatud terminid õiged on. Samuti on erinevate dokumentide ja institutsioonide vormi- ja stiilinõuded erinevad. Vandetõlk võib avastada, et nii-öelda kooliteadmised või õigekirjareeglid alati ei kehti. Sellisel juhul tuleb selgeks teha, millised on konkreetsete institutsioonide nõuded. Need aga on kõik teadmised, mis tulenevad teksti ja dokumendi eripäradest ja vandetõlk omandab need töö käigus. Mida rohkem on vandetõlk erinevate nõudmistega kursis, seda edukamalt suudab ta tõlkida. Alati ei ole need nõudmised kooskõlas hea keele tavadega. Näitena tõi üks vandetõlk Euroopa Liidu institutsiooni stiiljuhendid, mis ei ole alati vastavuses keeleliste tavadega ning nii nõutakse vahel, et protsendimärgile eelneks tühik, kuigi eesti keeles tühikut ei lisata. Korrektsel tõlke huvides peab aga tõlkija protsendimärgi ette lisama tühiku, kui ta teab, et tõlke tellija seda nõuab. Seega ei saa öelda, et tellija nõudmistele vastav tõlge on alati keelelises mõttes kvaliteetne, vaid pigem on tegu dokumendi spetsiifika seisukohast kvaliteetse tõlkega. Kuid ka see on väga oluline ning seetõttu peab vandetõlk olema kursis erinevate nõudmistega, et säilitada oma tõlkealane pädevus.

Terminoloogia-alane võimekus on veel üks oskus, mis küsimustikus välja toodi. Selle all peeti silmas suutelisust ennast tõlgitava valdkonnaga kurssi viia ja orienteeruda asjakohases sõnavaras. Tegu on küll pigem keelealase pädevuse alla kuuluva oskusega, mis tuleb tõlkijale kindlasti kasuks. Võimatu on eelnevalt kursis olla kõikide valdkondadega, mis tõlkimisel ette võivad tulla, ning seda ka vandetõlkide puhul, kes on spetsialiseerunud õigustõlkele. Vandetõlgid ise tõid välja, et tõlgitavad dokumendid võivad puudutada ka mõnda spetsiifilist valdkonda, nagu näiteks ehitus või keemia, ja sellisel juhul on oluline, et tõlkija suudaks kiiresti ja korrektselt ennast teemaga kurssi viia ja eristada õigeid termineid. Sellega on seotud veel üks oskus, mida vastustes mainiti –

loogiline mõtlemine. Keerulise teksti mõistmiseks ning õigete terminite tuvastamiseks on vaja kindlasti rakendada loogilist mõtlemist, et jõuda korrektse tulemuseni.

Lisaks küsimustikus ette antud omadustele tõid vandetõlgid välja, et ka aeg on kvaliteetse tõlke puhul oluline. Kui tõlke tegemiseks ei anta piisavalt aega, ei ole võimalik teha ka head tõlget. Isegi, kui vandetõlk on juba teatud dokumendi eripäradega kursis, ning teab, milliseid termineid kasutada, võivad kiirustades tulla vead ning ajapuuduse tõttu ei ole võimalik ka piisavalt põhjalikult kontrollida, et vigu parandada. Rõhutatud on ka hea töövõime ja pingetaluvuse vajalikkust, sest tihti pöörduvad inimesed tõlke saamiseks vandetõlgi poole üsna hilja ning neil on tõlget vaja võimalikult kiiresti (Järve 2013). Seetõttu peab vandetõlk õppima aega ratsionaalselt kasutama ja omandama oskuse kiiresti kuid kvaliteetselt tõlkida.

3.1.6 Vandetõlgi isikuomadused

Lisaks õigusteadmiste ja keeleteadmiste kontrollile on vandetõlgi määrustiku § 15 lg 1 kohaselt eksami osa ka kutsesobivusvestlus. Määrustiku § 21 sätestab kutsesobivusvestluse toimumise korra. Kutsesobivusvestlus toimub eesti keeles ja keeles või keeltes, milles vandetõlgi eksam sooritatakse, ning selle eesmärk on hinnata kandidaadi sobivust vandetõlgina tegutsemiseks. Lisaks isikuomaduste analüüsimisele hinnatakse ka kandidaadi teadmisi vandetõlgi tegevust reguleerivate õigusaktide kohta. Määrustik ei anna täiendavaid kriteeriume selle kohta, millised omadused peavad vandetõlgi kandidaadil olema, et tunnustada ta sobivaks ja seega kutsesobivusvestluse edukalt sooritanuks. Mõningaid viiteid nõutavatele isikuomadustele leiab aga vandetõlgi seaduse §-s 16, mis sätestab vandetõlgile esitatavad nõuded. Lisaks neljale objektiivselt hinnatavale nõudmisele on punktis 5 ka subjektiivselt hinnatav nõue, et isik peab olema aus ja kõlbeline. Võib arvata, et just aususe ja kõlbelisuse hindamisele ongi suunatud osa

kutsesobivusvestlustest. Nende omaduste hindamine võib aga osutuda keerukaks, sest seaduses ei ole need omadused defineeritud. Vandetõlgi seaduse eelnõu koostamise ajal toimunud ettepanekute esitamise käigus küsis ka Eesti Tõlkide ja Tõlkijate liit, kuidas plaanitakse hinnata ausust ja kõlbelisust kui vandetõlgiks saamise nõudeid. Ministeeriumi selgituse kohaselt võib nende omaduste hindamisel arvestada näiteks isiku tagandamist kohtuniku-, kohtutäituri- või notariametist, mis annaks alust kahelda isiku sobivuses tegutseda väärilt vandetõlgina. Iseasi on muidugi see, kui suur on tõenäosus, et vandetõlgi kandidaat on üldse nimetatud ametikohtadel töötanud või selleks kvalifitseeritud, mistõttu ei oleks selline hindamine asjakohane ja ministeeriumi vastus ei ole siinkohal piisav selgitus.

Samas on vandetõlgi seaduse § 16 p-des 3 ja 4 sätestatud nõudmised, mis peaksid tagama vähemalt osaliselt vandetõlgi aususe ja kõlbelisuse. Punkt 4 ütleb, et vandetõlgiks ei sobi isik, kellel on karistus tahtlikult toimepandud kuriteo eest, mis kahjustaks vandetõlgi kutse usaldusväarsust. Seda täiendab punkt 3, mille kohaselt ei tohi vandetõlgi kandidaat olla eelnevalt ilma jäänud vandetõlgi kutsest seoses süüdimõistva kohtuotsuse või tahtliku kuriteoga või seetõttu, et vandetõlk ei täitnud või täitis puudulikult talle seadusest tulenevaid kohustusi. Antud kriteeriumite täitmine aitab osaliselt tagada vandetõlgi aususe, usaldusväarsuse ja kõlbelisuse, kuid neid võib pidada üsna äärmuslikeks ning ausust ja kõlbelisust mõjutavad ka muud tegurid lisaks kuritegelikule tegevusele ja seadusest tulenevate kohustuste mittetäitmisele. Nende lisakriteeriumite hindamine ongi kutsesobivusvestluse eesmärk ja kuna seadus ei anna konkreetset definitsiooni, siis tuleks need omadused defineerida läbi ühiskonnas väljakujunenud arusaamade. Loomulikult on need omadused vajalikud kõigi alade töötajate puhul, kuid kuna vandetõlgi näol on tegemist kutsega, mille raames täidetakse ülesandeid ka avalikes huvides, siis võib nende

omaduste olemasolu ja kontrollimist pidada veelgi olulisemaks, mistõttu on neid omadusi seaduses eraldi rõhutatud.

Vandetõlkidel paluti küsimustikus hinnata ka kohusetunde ja enesekontrolli olulisust vandetõlgi kutses. Neid omadusi väga ei rõhutatud, vaid pigem peeti neid üleüldisteks eeldusteks, mis heal töötajal peaksid olema. Küll aga räägiti nendest omadustest seoses toimetamise ja ülevaatusse puudumisega vandetõlgi tõlgete puhul ning seda küsimust on põhjalikumalt käsitletud alapeatükis 3.3. Oluline on enesekontroll ka siis, kui vandetõlk on juba kogemustega ning tunneb termineid ja dokumendi eripärasid, sest sellisel juhul võib tõlkija muutuda liiga mugavaks ning tulevad sisse hooletusvead. Erinevad nõudmised võivad ka aeg-ajalt muutuda ning vandetõlk peab ennast sellega pidevalt kursis hoidma, et teha korrektseid tõlkeid. Sellest järeldub, et ka kohusetunne ja enesekontroll on olulised omadused vandetõlgina tegutsemiseks.

3.2 Vandetõlkide töökoormus

Uue vandetõlgi seadusega kaasnevad mitmed muudatused, mis mõjutavad vandetõlkide töökoormust ja tööjaotust. Kõige olulisem muudatus on ametlike tõlgete ainupädevuse andmine vandetõlkidele, mis tähendab, et need tõlked, millega varem tegelesid notarid, saavad samuti vandetõlkide ülesandeks. Samuti mõjutab vandetõlkide tööd ja tööjaotust kutsetegevust puudutavate regulatsioonide muutmine. Käesolev alapeatükk analüüsib vandetõlkide töökoormust ja prognoositavaid muutusi, mis uue seadusega kaasnevad. Analüüs tugineb vandetõlkide arvamusel ning justiitsministeeriumi kavatsustel seoses vandetõlgi teenuse kättesaadavuse tagamisega.

3.2.1 Ametlike tõlgete osakaal vandetõlgi töös

Küsimustikule vastanud vandetõlkidest kaks ütlesid, et tegutsevad ainult vandetõlgina. Kaheksa vandetõlki teeb lisaks vandetõlgi tõlgetele ka tavatõlkeid ja neli teeb lisaks vandetõlgi tööle ka mõnda muud tööd, mis ei ole seotud tõlkimisega. Nagu töös juba välja toodud, siis vandetõlgi seadus ei kehtesta enam konkreetseid piiranguid vandetõlgi kõrvaltegevusele, nagu seda tegid eelnevad redaktsioonid.

Ka vandetõlgi tööülesannete osakaal kogu töös on väga erinev. On vandetõlke, kelle jaoks vandetõlgi ülesanded moodustavad 95% kõigist tööülesannetest, ja on neid, kelle tööst moodustavad vaid väga väikese osa vandetõlgi ülesanded. Küsimustikule vastanutest kolme hinnangul moodustavad vandetõlgi ülesanded 80–95% kõigist nende tööülesannetest. Samas viie vastanu jaoks on vandetõlgi ülesannete osakaal nende töös 30–50% ning nelja hinnangul jääb vandetõlgi ülesannete hulk alla 30% või moodustab lihtsalt väikese osa. Andmed põhinevad vandetõlkide enda hinnangul ning ei ole seetõttu täiesti täpsed, samuti lisas mitu vandetõlki, et töökoormus varieerub iga kuu.

Selle subjektiivse statistika pinnalt võib siiski järeldada, et vandetõlkide kõrvaltegevuse lubamine on äärmiselt vajalik, sest ainult vandetõlgina tegutseb vaid väike osa vandetõlkidest. Ka vandetõlgid ise on välja toonud, et ainult vandetõlgina tegutsedes ei ole üldiselt võimalik teenida piisavalt raha, et ära elada. Kõrvaltegevus oli lubatud ka varasemate vandetõlgi seaduse redaktsioonidega, kuid uus vandetõlgi seadus on vähendanud veelgi piiranguid kõrvaltegevusele, mis aitab tagada suurema majandusliku turvatunde vandetõlgina tegutsemisel. See omakorda julgustab rohkem inimesi tegutsema vandetõlgina.

3.2.2 Töökoormuse muutus seoses ametlike tõlgete ainupädevusega

Vandetõlkidelt küsiti nende arvamust töökoormuse muutuse kohta seoses uue vandetõlgi seadusega. Osa vandetõlke arvab, et kuna vandetõlgi tõlge on uue seaduse järgi kohustuslik, siis suureneb vandetõlkide töökoormus. Eelkõige suureneb töö hulk loomulikult nende tõlgete arvelt, millega inimesed muidu said pöörduda notarite poole, kuid mis nüüd peavad olema vandetõlgi tõlgitud. Teisalt aga arvatakse, et vandetõlgi tõlke kohustuslikkus suurendab inimeste teadlikkust vandetõlgi ametist, ning ka sellest tulenevalt võib oodata, et inimesed pöörduvad nüüd rohkem vandetõlkide poole.

Üldiselt arvasid vandetõlgid, et nende töökoormus suureneb seaduse muudatuse tagajärjel mingil määral, kuid täpsemat ja konkreetsete arvudega prognoosi esitada on üsna raske. Ükski vandetõlk ei arvanud, et töökoormus suureneks nii suurel määral, et vandetõlgid ei suudaks enam inimeste vajadusi katta. Arvati pigem, et koormus jaotub vandetõlkide vahel ühtlaselt ning üksiku vandetõlgi jaoks koormus talumatuks või teostamatuks ei muutu. See arvamus ühtib ministeeriumi seisukohaga, mille kohaselt üksiku vandetõlgi töökoormus oluliselt suurenedagi ei tohiks (Sarapuu 2013). Arvesse tuleb aga võtta asjaolu, et vandetõlkide arv keelesuundadel on väga erinev, ning tõenäoliselt on koormuse suurenemine väiksem või vähem märgatav nendel keelesuundadel, kus vandetõlkide arv on suurem, näiteks inglise keel. Vähem kaetud keelesuundadel, kus vandetõlke on hetkel näiteks kaks või kolm, võib koormus suurenedagi märgatavamalt.

Oluline on ka asjaolu, et alguses mõjutab seadusemuudatus töökoormust nendel vandetõlkidel, kes tõlgivad ka võõrkeelde. Ainult eesti keelde tõlkivate vandetõlkide jaoks ei pruugi olulisi muutusi tulla enne aastat 2020, kui vandetõlgi tõlge muutub kohustuslikuks ka suunal võõrkeel–eesti keel. Alles seejärel on võimalik näha seadusemuudatuse täielikku mõju vandetõlkide töökoormusele.

Mingi arusaama võimalikest muutustest töökoormuses annab vandetõlkide ja notarite kinnitatud tõlgete arvu erinevus. Kui notarid kinnitasid 2013. aastal ligi 10 000 tõlget rohkem kui vandetõlgid, siis suunal eesti keel–võõrkeel kinnitatud tõlked lähevad nüüd kõik üle vandetõlkidele ning aastal 2020 lähevad kõik ametlikud tõlked üle vandetõlkidele. Isegi kui võtta arvesse vähenemist ametlike tõlgete arvus ning vandetõlkide arvu suurenemist, on tegu üsna suure arvuga Eestis tegutsevate vandetõlkide arvu suhtes.

Enne uue seaduse jõustumist kinnitasid vandetõlgid 1/3 tõlgetest ja notarid 2/3 ja seaduse muudatusega on ette nähtud selle vahekorra muutumine. Sellest tulenevalt väheneb loomulikult töömaht tavatõlkijatel ja tõlkebüroodel ning ka notaritel, kuid ministeeriumi hinnangul ei mõjuta see muudatus kummagi sihtrühma toimetulekut olulisel määral, sest vandetõlgi ülesannete täitmine moodustas ühe teenuse pakkuja tööst väikese osa. (Sarapuu 2013) Ministeeriumi prognoosi kohaselt peaks sellega seoses vähenema kõrvaltegevuse osakaal vandetõlkide töös, mis tähendab, et suureneb nende vandetõlkide arv, kelle töös suurema osa moodustavad vandetõlgi ametiülesanded. Tänu sellele on vandetõlkidel võimalik rohkem keskenduda õigustõlkele ning eelduslikult peaks see tagama veelgi parema tõlke kvaliteedi.

Statistika puudub aga selles osas, mis keelesuundadel ja kui palju notarid allkirja õigsust tõestasid. On olemas vaid võrdlus kõikide keelesuundade peale kokku, mis näitab, et notarid kinnitasid tõlkeid oluliselt rohkem kui vandetõlgid. See aga ei võimalda prognoosida muutusi keelesuundade lõikes ning on väga raske öelda konkreetsete keelesuundade kohta, kui palju võiks suurenda seal vandetõlkide tõlgete arv.

3.2.3 Vandetõlgi teenuse kättesaadavus

Vandetõlgi seaduse § 17 lg 4 sätestab ministeeriumi kohustuse korraldada vandetõlgi eksameid vastavalt vajadusele. Seega peab justiitsministeerium kui vandetõlkide eest vastutav ministeerium tagama piisava arvu vandetõlke, võttes arvesse prognoose ning turu hetkeseisu. Vastates küsimusele, millist muutust vandetõlgi töökoormuses prognoositakse, arvas üks vandetõlk, et justiitsministeerium on ehk ülehinnanud seda, mil määral suureneb vandetõlkide töökoormus teatud keelesuundadel. Ebatäpsed prognoosid võivad aga põhjustada olukorra, kus ministeerium, üritades tagada vandetõlgi teenuse kättesaadavust, korraldab eksameid keelesuundadel, kus tegelikult rohkem vandetõlke ei oleks vaja, ning selle tulemusena on keelesuuna vandetõlgid alakoormatud. See võib tekitada aga ohu, et tõlkidel kaob motivatsioon tegeleda majanduslikult ebamõistliku ülesandega.

Vandetõlkide arvamus küsimuses, kas Eestis on piisavalt vandetõlke, et tagada teenuse kättesaadavus ka prognoositava töökoormuse suurenemise korral, erines sõltuvalt keelesuunast. Inglise keele puhul oli valdav arvamus, et vandetõlke on sellel suunal piisavalt ja kaks vandetõlki arvas, et neid on ehk liiga palju. Samuti on teada, et inglise keele vandetõlkide hulgas oli vastuseis vandetõlgi eksami korraldamisele 2014. aastal, mis samuti kinnitab arvamust vandetõlkide piisava arvu kohta. Pärast eksamit nimetati 2015. aasta jaanuaris ametisse kuus uut inglise keele vandetõlki ning kokku on töö kirjutamise ajal Eestis 17 inglise keele vandetõlki, kellest kaheksa teeb tõlkeid mõlemal suunal.

Vandetõlkide küsitlusest selgus aga, et mõningast töökoormuse suurenemist inglise keele suunal oli märgata juba esimese kuu jooksu pärast uue seaduse jõustumist. Pole aga teada, kas see muutus on vastavuses ministeeriumi prognoosidega, mille alusel vandetõlgi eksam korraldati, või peab paika, et ministeerium on ülehinnanud töökoormuse suurenemist. Tõenäoliselt selgub prognooside ning tegeliku töökoormuse muutuse

vastavus alles siis, kui uus seadus on kehtinud juba mõnda aega ning vandetõlgid või tõlkebürood, kelle juures nad töötavad, on jõudnud teha vastavaid statistilisi kokkuvõtteid.

Teiste keelesuundade osas on arvamused vandetõlkide arvu kohta erinevad. Pigem arvatakse, et vandetõlke ei ole piisavalt, ning konkreetselt toodi ka välja, et vene ja saksa keele vandetõlke oleks vaja rohkem. Justiitsministeeriumi andmetel on plaanis korraldada 2015. aasta esimeses pooles vandetõlgi eksam saksa keele suunal, kuid töö kirjutamise ajal puuduvad andmed sama kavatsuse kohta vene keele suunal.

Samas toodi aga välja keelesuundi, kus vandetõlke on küll oluliselt vähem kui inglise keele suunal, kuid kus vandetõlgid on pigem alakoormatud ning sellest hoolimata korraldas ministeerium uue eksami vandetõlkide ametisse nimetamiseks nendel keelesuundadel. Siinkohal tekib küsimus, mille alusel koostab ministeerium oma prognoose ja otsustab eksameid korraldada ja mille alusel seda peaks tegema. Uut vandetõlgi seadust koostades seadis justiitsministeerium oma tegevuskavas perioodiks 2015–2019 eesmärgiks töötada välja sobivad süsteemid, mille alusel hinnata teenuse kättesaadavust suunal eesti keel–võõrkeel ning sellest tulenevalt eksamite korraldamise vajadust. Samamoodi näeb tegevuskava ette süsteemi välja töötamist, et prognoosida nõudlust suunal võõrkeel–eesti keel, ning selle alusel korraldada vandetõlgi eksameid. Sellest võib järeldada, et praegu puudub sobiv süsteem nende hinnangute tegemiseks.

Mõned põhimõtted, mille alusel eksameid korraldatakse, on aga olemas. Justiitsministeeriumi esindaja sõnul on peamine põhimõte see, et korraldatakse nii palju eksameid, kui ressursid võimaldavad. Ressursid on aga piiratud ning seetõttu on vaja hoolikalt valida, millisel keelesuunal ja kui palju eksameid korraldada. Kuna ministeeriumi esindaja sõnul on nende eesmärk tagada vandetõlgi teenuse hea kättesaadavus, siis on suurendatud eksamite arvu, mis ühe aasta jooksul korraldatakse. Varem korraldati keskmiselt kaks eksamit aastas, kuid näiteks 2014. aastal korraldati kokku üheksa eksamit

ning aastal 2015 on esialgne plaan korraldada kuus eksamit. Eksamite arvu suurendamine eelmisel ja käesoleval aastal on kindlasti seotud ka ametliku tõlke ainupädevusega ning sellest tulenevalt keskendub ministeerium praegu keeltele, milles pole ühtegi vandetõlki, kuid kus eelduste kohaselt oleks vandetõlgi teenust vaja, ning keeltele, kus vandetõlkide arv ei ole piisav, et tagada teenuse kättesaadavus.

Esimesel juhul võetakse aluseks inimeste ja dokumentide liikumine Eesti ja välisriikide vahel. Keskendutakse nendele keeltele, kus liikumine on kõige suurem, kuid vandetõlki veel pole. Analüüsi muudab raskemaks juba eespool mainitud probleem, et puudub keeltepõhine statistika notarite kinnitamise kohta. Kinnitatud tõlgete arv keelte järgi annaks andmeid selle kohta, millistes keeltes vajatakse veel ametlikke tõlkeid ja kas nende tõlgete arv on piisavalt suur, et õigustada vandetõlgi eksami korraldamist.

Selleks, et tagada piisav vandetõlkide arv keelesuundadel, kus juba tegutsevad vandetõlgid, konsulteerib ministeerium vandetõlkidega nende töökoormuse osas. See peaks eelduslikult olema kõige täpsem ning asjakohasem teave, mille alusel eksameid korraldada, ja langeks ära võimalus, et eksam korraldatakse, kui keelesuuna vandetõlkidel on isegi liiga vähe tööd. Samas oleks aga tegu vandetõlkide subjektiivse hinnangu ja arvamusega, mis võib tahes-tahtmata olla mõjutatud soovist hoida enda töökoormus võimalikult suur. Lahenduse muudab efektiivsemaks igaaastane statistika esitamise kohustus, mis vandetõlkidel lasub. Seeläbi on ministeeriumil teave ligikaudse koormuse osas. Kui koormus ei ole liiga suur ning juba tegutsevad vandetõlgid saavad sellega edukalt hakkama, siis suunatakse ressursid mõne uue keele eksami korraldamisele. Lisaks sellele võetakse arvesse ka eksamil osalejate huvi. Sooviavaldajate kohta on koostatud nimekiri, mida täiendatakse pidevalt, ning nimekirja kuuluvaid isikuid teavitatakse ka eksami välja kuulutamisest. Huvilisi võib aga olla loomulikult rohkem kui vaid need, kes

ministeeriumile sellest teada annavad, mistõttu ei tohiks see kindlasti olla peamine arvestatav näitaja.

Siiski võib vandetõlkide arvamuse alusel järeldada, et ministeeriumi hinnangud ja prognoosid ei ole hoolimata konsulteerimisest vandetõlkidega ja statistikast alati reaalsusega vastavuses. Seetõttu tuleks ehk kaaluda täiendavate kriteeriumite lisamist eksamite korraldamise põhimõttele. Uute kriteeriumite leidmisel või olemasolevate ümberhindamisel võiks aidata põhjalik konsultatsioon ministeeriumi ja tegutsevate vandetõlkide vahel.

3.2.4 Ametlike tõlgete vähendamise mõju

Vandetõlkide töökoormust prognoosides tuleb aga arvesse võtta, et Euroopa Liidu riigid soovivad dokumendisuhtluses liikuda järjest enam suunas, kus aktsepteeritakse tõlkimata ametlikke dokumente ning loobutakse tõlkimise vorminõuetest (Sarapuu 2013). Suuna eesmärk on vähendada bürokraatiat ning inimeste aja- ja rahakulu erinevate formaalsete toimingute tegemisel ning see on kooskõlas Euroopa Liidu vaba liikumise põhimõttega (Euroopa Komisjon 2010). 2010. aastal tegi Euroopa Komisjon ettepaneku, et tuleks kaaluda enim kasutatavate avalike dokumentide tüüpvormide koostamist, et neid ei oleks vaja tõlkida. Ühe näitena tõi komisjon perekonnaseisuaktide mitmekeelsed vormid, tänu millele ei ole akti vaja sihtriigi jaoks eraldi tõlkida. Töö esimeses peatükis on seda protsessi ning seonduvaid dokumente põhjalikumalt käsitletud. Kahtlemata mõjutab see kinnitatud tõlkeid ja nendega tegelevaid tõlkijaid ka Eestis.

Kaks erinevat varianti on standardsed mitmekeelsed vormid ja tüüpvormid, mis täidetakse ühes keeles ja mida ei ole teises riigis kasutamiseks vaja enam tõlkida. Seesuguse süsteemiga liitunud riikide vandetõlkide jaoks tähendab see mõlemal juhul töökoormuse vähenemist. Tõenäoliselt toimuks vähenemine järk-järgult ning tüüpvormid

või mitmekeelsed vormid võetaks kasutusele pikema aja jooksul, mis valdkonniti võib ka erineda, kuid mõju töökoormusele jääb samaks. Mõju Eesti vandetõlkidele avaldas juba liitumine CIEC-i perekonnaseisuaktide mitmekeelsete väljavõtete väljastamise konventsiooniga. Kui varem võis mõni vandetõlk enim tõlgitava dokumenditüübina välja tuua just erinevad perekonnaseisuaktid, siis neid enam ei tõlgita ja kui kogu töömahust suure osa moodustanud dokumentide tõlkimise vajadus kaob, on mõju töökoormusele märgatav. Perekonnaseisuaktide kadumist tasakaalustab nüüd muidugi ametlike tõlgete ainupädevus, ent kui aja jooksul kaob vajadus tõlkida järjest enam dokumenditüüpe, võib see omakorda tasakaalustada seaduse muudatusest tingitud töökoormuse suurenemise.

Kuigi hetkel ei ole teada konkreetseid tähtaegasid, millega arvestada, on siiski oluline seda tendentsi silmas pidada, kui tehakse pikaajalisi prognoose seoses vandetõlkide töökoormusega, vandetõlkide arvuga ja vandetõlgi kutse arendamisega. Samuti on see oluline aspekt, millega peaksid arvestama vandetõlgi ise, sest kui pikemas perspektiivis on oodata töökoormuse vähenemist, hoolimata seadusega antud ainupädevusest, on vandetõlgi sunnitud keskenduma senisest enam kõrvaltegevusele.

3.3 Ametlike tõlgete kvaliteet

Uue vandetõlgi seaduse peamiseks eesmärgiks võib pidada ametlike tõlgete kvaliteedi parandamist ja tagamist ning ametlike tõlgete ainult vandetõlkide pädevusse andmine aitab seda eesmärki saavutada. Vandetõlkide oskuseid ja teadmisi on kontrollitud riikliku eksamiga, mis tähendab, et tõlkeid ei teosta ükski isik, kellel puuduvad nõutavad oskused. Dokumentide tõlke usaldusväärsus on eriti oluline ametlike tõlkeid vajavate dokumentide iseloomust tulenevalt: peamiselt vajavad ametlike tõlkeid äritegevusega seotud ja juriidilist jõudu omavad dokumendid, mille puhul võivad tõlkevea tagajärjed olla raskemad kui ehk tavatõlgete puhul (Haaring 2013).

3.3.1 Kontrollitud oskustega tõlkijad

Vandetõlkide küsitlus näitas, et vandetõlkide arvates aitab uus seadus tagada dokumentide tõlke parema kvaliteedi. Eelkõige rõhutati, et kuna ametlike tõlkeid teevad nüüd riiklikult tunnustatud ja kontrollitud tõlkijad, kes ongi eelkõige spetsialiseerunud õigustõlkele, peaks kvaliteet tõusma. Vandetõlgi tõlke kohustuslikkus aitab kindlasti vähendada väärade tõlgete arvu ametlike tõlgete hulgas. Kuigi kahtluse alla ei saa seada kõigi tavatõlkijate oskusi, leidub siiski neid, kellel pole piisavalt oskusi, et spetsiifilisi tekste tõlkida, ja notaritel enamasti puuduvad keelelised teadmised, et tõlget kontrollida. Notar kinnitas vaid tõlkija allkirja õigsust ning vastutas allkirja õigsuse eest, kuid vandetõlk võtab vastutuse tõlke õigsuse eest. Tal on seadusest tulenev kohustus ja vastutus tagada tõlke õigus ja kvaliteet ning süüliselt tekitatud varalise kahju eest vastutab vandetõlk isiklikult. See tähendab, et väärast tõlkest tuleneva kahju korral kohaldatakse võlaõigusseadust ning vandetõlk vastutab tekitatud kahju eest isiklikult.

Küsitluse vastustes toodi välja ka asjaolu, et sageli tõlkebürood ei nõusta kliente ametlike tõlgete küsimuses või teevad seda valesti. Tihtipeale on tõlkebüroo vastutav töötaja ainus, kellega klient isiklikult kokku puutub ja kes annab talle kogu teabe tõlkimise kohta. Kui aga tõlkebüroo antav informatsioon on väär, sest neil ei ole piisavalt teadmisi seaduse sätete kohta, võib see tekitada kliendile erinevat liiki kahju. Kahjuks ei ole võimalik töös välja tuua konkreetseid näiteid antud probleemi illustreerimiseks, kuid vandetõlgi poole pöördudes võib inimene olla veendunud, et ta saab juriidiliselt korrektset informatsiooni, sest vandetõlkidel peavad olema piisavad õigusteadmised.

3.3.2 Terminoloogia ühtlustumine

Lisaks tõi üks vandetõlk välja, et uue seaduse jõustumisega peaks kaasnema ka terminoloogia ühtlustumine, mis omakorda aitab tagada tõlgete kvaliteeti. Vandetõlkidele

pole praegu ette nähtud ühtset terminibaasi või allikaid, mida nad peaksid kasutama, ning seetõttu esineb seadustes sama mõiste kohta erinevaid tõlkevasteid või kasutatakse ka juba vananenud termineid. Seoses määruse „Vandetõlgile Riigi Teatajas avaldatavate tõlketööde määramise ja täitmise kord ning tasumäärad“ väljatöötamisega 2013. aastal seadis aga justiitsministeerium eesmärgi võtta kasutusele ühtne tõlketarkvara. Nimelt oli määruse eelnõus toodud välja 2014. aasta eesmärk hankida tõlketarkvara, mida oleksid kohustatud kasutama vandetõlgid, kes tõlgivad seaduseid ja välislepinguid. Tõlketarkvara kasutamise kohustuslikkus on määruses kehtestatud ning vastav nõue oli ka enne 2013. aastat kehtinud määruses, kuid kuna ei olnud ühtset head tõlketarkvara, siis osad vandetõlgid tarkvara ei kasutanud või kasutasid versioone, mis omavahel ei ühildunud. (Heinla 2013) Senine ühtse tõlketarkvara puudumine tekitab ka küsimuse, kui õigustatud on sellisel juhul tõlketarkvara kohustuslikkus. Kuni aastani 2013. kehtinud määrus ütles, et vandetõlk peab tõlkimisel kasutama tõlkemälutarkvara. Praeguse määruse § 5 lg 4 sätestab, et kui justiitsministeerium on andnud vandetõlgi käsutusse tõlketarkvara, siis on vandetõlk kohustatud seda ka kasutama. Kahe määruse võrdlusel selgub, et uus määrus on tõlketarkvara kasutamise osas täpsem ning kohustab vandetõlki kasutama ministeeriumi antud tarkvara. Eelmises määruses oli aga kohustus kasutada lihtsalt tõlkemälutarkvara ning kuna siiani ei olnud ministeerium korraldanud ühtse tarkvara ja tõlkemälude kasutusele võttu ega panustatud ka piisavalt terminibaaside haldamisse, siis ei olnud võimalik seda kohustust ka tulemuslikult täita (Heinla 2013).

Tõlketarkvara kasutamine võimaldaks vahendada ja näha juba tõlgitud tekste, kasutada tõlkemälusid ja võrrelda seeläbi juba valmis teksti töös oleva tõlkega. See aitaks oluliselt kiirendada tõlkimise protsessi ja ühtlustuks seaduste ja välislepingute tõlkes kasutatav terminoloogia. Ühist tõlketarkvara oleksid vandetõlgid kohustatud kasutama ning edastama tõlked ühtsesse andmebaasi, mis määruse eelnõu kohaselt oleks mõeldud

kõigile justiitsvaldkonna tõlkidele ehk lisaks vandetõlkidele ka kohtutõlkidele ja prokuratuuri tõlkidele. Määruse eelnõu keskendub aga ainult seaduseid ja välislepinguid tõlkivatele vandetõlkidele ja sellest ei lähtu, kas tõlketarkvara hankimisel muutuks see kohustuslikuks ka ülejäänud tõlketööde puhul. Tõenäoliselt oleksid vandetõlgid huvitatud ja motiveeritud tõlketarkvara kasutama ka muude tõlketööde puhul, sest kvaliteetne terminibaas ja tõlkemälud lihtsustaksid ja kiirendaksid oluliselt tööd. Seega on väga oluline, et ministeerium panustaks ühtse tõlketarkvara hankimisse ja kasutamisse, nagu määruse eelnõus on eesmärgiks seatud, ning et seda valdkonda ei jäetaks tähelepanuta. Tõlketarkvara ja terminibaasid parandaksid ka üldist õigustõlke kvaliteeti Eestis.

3.3.3 Vandetõlgi tõlke kontrollimine

Vandetõlgid töid välja ka mõned tõlke kvaliteediga seotud probleemid, mida uus seadus ei aita lahendada. Vandetõlk kui riiklikult kontrollitud ja pädev isik ei ole kohustatud andma oma tõlgitud tekste kellelegi üle vaadata või toimetada. Ülevaatus ja toimetamine käivad aga alati tavatõlkijate töö juurde. Nende tõlkeid kontrollivad enamasti tõlkebüroos toimetajad või muud vastavad isikud. Vandetõlgi puhul puudub igasugune kohustus või ka soovitus sellisteks toiminguteks. Ta on küll tõestatud pädev ametlikke tõlkeid tegema, kuid nagu küsimustiku vastustes välja toodi, siis kõik päevad ei ole ühesugused ning võib tekkida raskusi ühtlase kvaliteedi tagamisega, eriti kui töökoormus on suurem.

Üks võimalik lahendus oleks kehtestada tõlke toimetamise kohustus. Tekib aga küsimus, kes oleks pädev vandetõlgi tõlkeid toimetama. Kas see peaks olema samuti riiklikult kontrollitud isik ning millistele nõudmistele peaks ta sel juhul vastama? Intervjuus toodi ka välja, et kuna vandetõlk vastutab isiklikult tõlke õigsuse eest, kuid toimetaja ei vastutaks, siis peaks pärast toimetaja ülevaatus ja parandusi vandetõlk

veelkord tõlke üle vaatama, et veenduda, kas tehtud parandused olid õigustatud ja korrektsed. Ajakulu võib aga sellisel juhul märkimisväärselt suurenda ja vandetõlgil ei ole enam võimalik vastu võtta nii palju tellimusi. Küsitav on ka see, kas vandetõlkidel oleks majanduslikult võimalik ja otstarbekas palgata toimetaja või ülevaataja, eriti juhul, kui vandetõlgi tõlgete osakaal töös ei ole eriti suur.

Töö autori arvates võiks ühe variandina kaaluda kolleegide tagasiside või kontrolli ehk niinimetatud *peer review* kasutamist. Vandetõlgid võiksid omavahelise koostööna kontrollida vastastikku tõlgete õigsust. Ka see variant ei ole aga täiuslik, sest säilib siiski suurenenud ajakulu probleem ning keelesuundadel, kus tegutseb vaid üks vandetõlk, ei oleks võimalik sellist süsteemi luua. Tõlke toimetamine on küll vajalik, kuid ei ole selge, kas ja kuidas oleks võimalik seda vandetõlkide puhul efektiivselt teostada. Praegu taandub kõik vandetõlgi enesedistsipliinile ja kohusetundele, mis peavad olema piisavalt tugevad, et tagada tõlgete kontroll ja igapäevane kvaliteet.

3.3.4 Eksamijärgne oskuste kontroll ja täiendamine

Tõlkekvaliteedi tagamisel peeti ka vajalikuks vandetõlkide pidevat koolitamist. Oskuste täiendamise võimaluse ja koolituste puudumine on vandetõlkide meelest probleem, mis võib takistada õigustõlke kvaliteedi arendamist. Ministeerium ei ole siiani pidanud vajalikuks korraldada vandetõlkidele suunatud koolitusi või pakkuda erialaseid täiendamise võimalusi ning eeldab ilmselt, et iga vandetõlk arendab oma teadmisi ja oskusi iseseisvalt. Seda on aga keeruline teha, kui Eestis puuduvad selleks võimalused. Vandetõlkide kutseühendus Vandetõlkide Koda tegutseb mittetulundusühinguna ning vastustes öeldi, et neil puuduvad seesuguse töö jaoks aeg ja ressursid. Kuid koostöös ministeeriumiga oleks ehk võimalik viia läbi koolitusi, mis pakuksid võimalusi oma oskusi täiendada.

Võrdluseks toodi küsimustikus välja notarid, kellele korraldatakse erialaseid koolitusi, kuid vandetõlkidele pole midagi sarnast ette nähtud. Siinkohal on ehk küsimus selles, kui oluliseks peetakse vandetõlgi kutset. Notarite pädevuses on palju õigustoiminguid, millel on erinevad õiguslikud tagajärjed, ning on ilmne, et notarite tegevusest sõltub väga palju. Ka vandetõlkide tegevus on õiguslike tagajärgedega, sest nende tõlgitavad tekstid on tihtipeale juriidilist jõudu omavad dokumendid, kus tõlkeveal võivad olla tõsised tagajärjed. Kuid notarite tegevuse õiguslikke tagajärgi peetakse ilmselt olulisemaks ning sellest tulenevalt on ka neile ette nähtud erinevad koolitused ja ettevalmistus, et vigu ära hoida. Vandetõlkide vigadele ei omistata aga nähtavasti niivõrd suurt tähtsust ja ilmselt seetõttu ei ole ka peetud oluliseks eksamijärgset kontrolli ja täiendamise võimaluste tagamist. Kuigi vandetõlkide pädevuses on sisuliselt vaid üks õigustoiming, ei tohiks selle olulisust alahinnata, sest ka väikesed tõlkevead võivad tuua kahjulikke tagajärgi (Haaring 2013) ning seda kutset tuleks väärtustada ja toetada võrdväärsete teiste sarnaste kutsetega.

Vandetõlkidel ei ole juhendajaid ning pole ka kedagi, kes töötaks välja nõuded või standardid, mida vandetõlgid oma töös peaksid järgima, ning see toodi küsimustiku vastustes välja ühe kitsaskohana tõlkekvaliteedi tagamisel. Nagu ka koolituste puhul, ei ole selle töö jaoks Vandetõlkide Kojal piisavalt ressursse ning lisaks sellele ei oleks koja kehtestatud nõuded kohustuslikud neile vandetõlkidele, kes sinna ei kuulu. Töö autori arvates on küsitav, kas vandetõlgid vajavad standardeid ja nõudeid lisaks juba olemasolevale nõudele tagada tõlke kvaliteet, mille eest nad ka isiklikult vastutavad. Seadusest tulenev vastutus ja kohustus tõlke kvaliteedi tagamise osas on küll üldine, ent selle lahtimõtestamisel ja rakendamisel ei tohiks tekkida mitmetimõistmist.

Juhendamise puudumine on aga märksa olulisem probleem. Pärast eksami sooritamist peab vandetõlk iseseisvalt tööle hakkama, kuid kõik teadmised töö praktilise

poole kohta peab ta ise omandama ning pole määratud kedagi, kes teda nõustada võiks. Notaritele on samas ette nähtud pärast konkursi läbimist väljaõpe juba tegutsevate notarite juures. Väljaõpe eelneb küll eksamile ning seda võib võtta ka kui ettevalmistust eksamiks, kuid väljaõpe on siiski ka oluline ettevalmistus praktiliseks ja iseseisvaks tööks notarina. Samasuguse süsteemi ülevõtmine vandetõlkide puhul ei oleks ilmselt otstarbekas, kuid lühiajaline praktika või väljaõpe pärast eksami sooritamist aitaks omandada vajalikud teadmised töö praktiliste aspektide kohta. See tähendaks küll ajutist lisäülesannet juba tegutsevatele vandetõlkidele, kuid vandetõlgi kutsetegevuse üldise kvaliteedi ja efektiivse toimimise nimel oleks see nõue ehk mõistlik.

Eksamijärgse kontrolli ja täienduse puudumist peeti vandetõlkide hulgas probleemiks. Pärast eksami sooritamist ei ole seadusega ette nähtud oskuste või taseme kontrolli. Vandetõlgi seaduse § 28 lg 1 sätestab justiitsministeeriumi kui riikliku järelevalve teostaja. Samas ei nähtu seadusest, et järelevalve oleks ennetava iseloomuga ja teostatav kontroll oleks regulaarne. Pigem on seaduses ettenähtud järelevalve mõeldud juhuks, kui esineb kaebuseid või probleeme. Atesteerimine viiakse vandetõlgi seaduse § 28 lg 3 p 2 kohaselt läbi vaid siis, kui järelevalve tulemusel tuvastatud asjaolud annavad alust arvata, et vandetõlgi oskused või teadmised vajavad kontrolli. Eelmises vandetõlgi seaduses oli ette nähtud, et vandetõlki atesteeritakse üks kord viie aasta jooksul, kuid ka siis ei viidud atesteerimist tingimata läbi, sest seaduse § 4 lg 3 andis võimaluse kehtestada aastase ametitoimingute alampiiri, mille korral vandetõlk atesteerimisest vabastatakse. Autor ei pea õigeks atesteerimisest vabastamist ametitoimingute arvu alusel, sest tehtud tõlgete suur arv ei tähenda tingimata, et tõlked on ka kvaliteetsed. Korrapärane atesteerimine ehk teadmiste ja oskuste kontroll võib küll tekitada vandetõlkidele pinget, kuid kvaliteedi järelevalve teostamisel võib seda pidada üheks efektiivsemaks meetodiks. Teine võimalus on juba eelnevalt mainitud *peer review* süsteem, kus vandetõlgid vaataksid

üle kolleegide tõlkeid. Toimetamise kohustus ning järelevalve ja kvaliteedikontroll on omavahel seotud. Kui toimib efektiivne toimetamise või ülevaatusüsteem, siis väheneb regulaarse järelevalve vajadus, ent kui ei ole võimalik leida mõistlikku toimetamise süsteemi, siis peaks toimuma regulaarsed atesteerimised või sarnane regulaarne riiklik kontroll. See aitab ka motiveerida vandetõlke täiendama oma oskusi ja teadmisi.

3.4 Vandetõlkide Koda

Vandetõlke on väga palju samastatud ja võrreldud notaritega ning üks pealtnäha sarnane joon on ka kutseühendused: notaritel on Notarite Koda ning vandetõlkide kutseühendus on Vandetõlkide Koda. Kuid nagu notarid ja vandetõlgid erinevad teineteisest väga olulistest aspektides, siis on ka nende kutseühendused erinevad.

Notariaadiseaduse kohaselt on Notarite Koda avalik-õiguslik juriidiline isik, mis on asutatud notariaadiseaduse alusel. Vandetõlkide Koda tegutseb aga mittetulundusühingu vormis ning nende tegevus ei ole seadusega reguleeritud. Sellest tulenevalt erineb vandetõlkide ühenduse töö märkimisväärselt notarite ühendusest, kuigi nende eesmärgid võivad olla sarnased.

Vandetõlkide Koda loodi 2012. aastal ning nende eesmärgid on kirjas koduleheküljel: ühendada vandetõlgid kutseorganisatsiooniks; kaitsta vandetõlkide õigusi; esindada vandetõlgi kutse huve; kujundada ja hoida vandetõlkide kutse-eeskiri taset; ühtlustada vandetõlgi kutse-alast praktikat; aidata kaasa vandetõlgi kutse arendamisele; edendada õigustõlget Eestis. Üldistavalt võib öelda, et nende eesmärk on tegeleda kõigi võimalike kitsaskohtade ja probleemidega, mis vandetõlkide kutsega seoses võivad esile kerkida.

3.4.1 Vandetõlgi kutse edendamine

Vandetõlgi seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt on vandetõlgi kutse edendamine ka justiitsministeeriumi ülesanne. Samamoodi tegeleb ministeerium näiteks notarite, kohtutäiturite, pankrotihaldurite ja advokaatidega. Nende ametite ja kutsete puhul toetab ministeeriumi tegevust vastava ameti või kutse kutseühendus, mis on loodud avalik-õigusliku juriidilise isiku vormis ning mille tegevust ühenduse liikmed ise finantseerivad. (Sarapuu 2013) Seega peaks ka Vandetõlkide Koda ja ministeerium tegema koostööd, et edendada vandetõlgi kutset.

Seaduse väljatöötamise kavas seati eesmärk toetada vandetõlkide kutseühenduse toimimist ja suurendada selle rolli kutse arendamisel. Toodi välja ka võimalus seadusega sätestada kutseühenduse kohustuslik liikmelisus, kutseühenduse pädevuse piirid ja kutseühenduse toimimise kord. Samuti osutas ministeerium kutseühenduse rollile vandetõlgi kutses esinevate probleemide lahendamisel. Siinkohal võib näitena tuua tõlgete aktsepteerimisega seotud probleemid, mida Vandetõlkide Koda ei ole suutnud lahendada, sest küsimus ei ole nende pädevuses või ei tea nad sobivat lahendust, ning vandetõlgid on pidanud pöörduma ministeeriumi poole. Seega tundub töö kirjutamise ajal, et ministeerium ei ole seaduse väljatöötamisel seatud eesmärki täitnud ega ole toetanud piisavalt Vandetõlkide Koda vandetõlgi kutse edendamisel. Seda arvasid ka mõned vandetõlgid, kelle meelest ei ole senine koostöö piisav ega efektiivne.

Vandetõlkide Koda liikmed tasuvad liikmemaksu, mille abil on võimalik vandetõlkidel endil koda tegevust finantseerida. Ka teisi sarnaseid kutseühendusi finantseerivad ühenduse liikmed ise, kuid võrdluses Vandetõlkide Kojaga ilmneb, et neil on rohkem ressursse, et tegeleda oma kutse arendamisega läbi praktiliste meetmete, näiteks toimuvad erialased koolitused notaritele. Vandetõlkide ettevalmistust ja tõlgete kvaliteeti käsitlevates töö osades osutatakse juba koolituste ning väljaõppe võimaluste puudumisele,

kuna Vandetõlkide Kojal puuduvad vastavad ressursid ning ministeerium ei ole koolituste korraldamise toetamist vajalikuks pidanud.

Üks vandetõlkide koja liige tõi küsimustikule vastates välja, et ressursside vähesus on tingitud tegutsemisest mittetulundusühingu vormis. Seetõttu võib arvata, et mittetulundusühinguna jätkamine ei oleks tulemuslik, vaid tuleks kaaluda mõne muu organisatsioonilise vormi valimist. Üks võimalus on luua kutseühendus, mis oleks Notarite Kojaga sarnaselt avalik-õiguslik juriidiline isik.

Vandetõlkide ressursside vähesuse üks põhjus võib seisneda selles, et kõigil vandetõlkidel ei ole kohustust liituda Vandetõlkide Kojaga, samas kui näiteks Notarite Koja liikmeteks on kõik tegutsevad notarid. Samuti ei ole Vandetõlkide Koja liikmemaks väga suur. Vandetõlgi seaduse väljatöötamise ajal avaldas justiitsministeerium, et kaalutakse kutsemaksu kehtestamist vandetõlkidele, et nad panustaksid sarnaselt teiste vabade elukutsete ja ametite esindajatega oma kutse arengusse (Sarapuu 2013). Kutsemaks plaaniti kehtestada enne aastat 2020, kuid töö kirjutamise ajal sõnas justiitsministeeriumi esindaja, et praegu ei ole plaanis kutsemaksu kehtestada. Kutsemaksu kehtestamine võimaldaks ehk finantseerida koolituste korraldamist ja muid kutse edendamiseks vajalikke tegevusi. Siinkohal tasub arvesse võtta, et vandetõlkide töökoormus ja sellest tulenevalt ka sissetulekud on väiksemad kui notaritel, mistõttu ei oleks mõeldav samaväärse finantseerimiskohustuse kehtestamine. Kutsemaks oleks aga kohustuslik kõigile vandetõlkidele, kes peaksid kuuluma ka kutseühendusse. Kõik vandetõlgid ei pea aga Vandetõlkide Koda praegusel kujul efektiivseks ega sobivaks esindama vandetõlgi kutset ning seetõttu ei ole kõik vandetõlgid ka kojaga liitunud.

3.4.2 Puudused kutseühenduse töö korralduses

Vandetõlkide Koda peaks vandetõlkide arvates olema süsteemsemalt läbimõeldud tegevusega ja ka koostöö justiitsministeeriumiga peaks olema kindlalt määratletud. Küsimustikus avaldati arvamust, et ühendus loodi läbimõtlematult ja kiirustades ministeeriumi soovil, et täita ülesandeid, millega ministeeriumil ei olnud enam võimalust või soovi ise tegeleda. Loomulikult on vaieldav, millises ulatuses peaks kutse arendamisega tegelema ministeerium ja millises ulatuses vandetõlgid ise, kuid praegu ei tegutse ministeerium iseseisvalt ega ka koostöös Vandetõlkide Kojaga kutse arendamise nimel. Uus vandetõlgi seadus on küll muutnud mitmeid aspekte vandetõlkide jaoks paremaks, kuid ei tohi unustada kutse edasist järjepidevat edendamist ning selle jaoks on vajalik kutse esindajate ja ministeeriumi koostöö.

Lisaks sellele toodi Vandetõlkide Kojaga seoses välja, et ühenduse juhatuse liikmed on enamasti ühe tõlkebüroo töötajad ning seda ei peeta koja töö seisukohast heaks. Vandetõlkide Kojaga kodulehekülje andmetel on tõepoolest viiest juhatuse liikmest neli ühe tõlkebüroo töötajad. Loomulikult ei saa eeldada, et seetõttu oleks nendel tõlkebüroodel ja seal töötavatel vandetõlkidel eelisseisund või et juhatuse liikmed kuritarvitaksid oma positsiooni, kuid paratamatult tekitab selline jaotus küsimusi ja ettevaatlikkust. Vandetõlkide Koda kui kõigi vandetõlkide esindaja ei tohiks sattuda ühegi firma mõju alla, nagu rõhutati ka küsimustikus, ning võimaluse korral tuleks vältida ka sellise mulje jätmist. Vastustes pakuti välja, et koja juht võiks olla pigem riigiametnik. See aitaks küll tagada erapooletuse juhatuses, ent ei oleks võib-olla parim variant arvestades seda, et kõige paremini teavad vandetõlkide vajaduste kohta siiski vandetõlgid ise.

Praegu ilmneb, et kõik vandetõlgid ei arva, et kojaga liitumine oleks neile piisavalt kasulik, et osa oma teenistusest anda liikmemaksuks ning nii-öelda maksta peale vandetõlgina tegutsemise eest. Kojaga tegevuse efektiivsemaks muutmise ja eesmärkide

praktilisem täitmine suurendaks ilmselt kojaga liituda soovivate vandetõlkide arvu, sest see suurendaks koja liikmelisusest tulenevat kasu ja väärtust. Ka kohustuslikus korras kutseühendusega liitumise korral peaks sellest tulenev kasu ületama võimaliku kutsemaksu või liikmemaksu kulud.

Vandetõlkide Koda on tegutsenud ligi kolm aastat, mis ühe organisatsiooni töös ei ole väga pikk aeg, ning seetõttu on ehk ka mõistetav, et ei ole jõutud täita kõiki eesmärke. Sellegipoolest peaks selle aja jooksul olema leitud efektiivne tegutsemisvorm ja meetodid, mille abil kutset arendada. Praegu peab vandetõlkide kutseühendus leidma viisi ressursside suurendamiseks ja tegevuse tõhusamaks muutmiseks. Selle jaoks on aga kindlasti vaja ka ministriumipoolset panust, mis senini ei ole olnud piisav.

3.5 Järeldused

Käesoleva peatüki peamine eesmärk oli analüüsida uue seaduse vastuvõtmise mõjusid vandetõlkide tegevusele ja selgitada välja, kas on kitsaskohti, mis vajavad lahendusi. Uue vandetõlgi seaduse loomise peamine eesmärk oli anda ametlike tõlgete ainupädevus vandetõlkidele ning tagada seeläbi senisest enam ametlike tõlgete kvaliteeti. Eelmise vandetõlgi seaduse loomise ajal loodeti, et vandetõlgid võtavad järk-järgult üle ametlike tõlgete tegemise notaritelt, kuid nagu töö teises peatükis analüüsiti, oli mitmeid põhjuseid, miks inimesed eelistasid jätkuvalt notari teenust. Notari kinnitatud tõlge ei taganud aga tingimata kvaliteeti, sest notaritelt ei eeldata keeleteadmisi ning nad ei olnud pädevad kontrollima originaalteksti ja tõlke vastavust. Seetõttu otsustati anda ametlike tõlgete ainupädevus seadusega vandetõlkidele, kelle oskusi ja teadmisi on riiklikult kontrollitud. Vandetõlkide küsitlusest selgus, et nad toetavad igati uut seadust ja on nõus, et see aitab kaasa paremale tõlkekvaliteedile. Lisaks asjaolule, et ametlikke dokumente tõlgivad nüüd ainult kontrollitud oskustega tõlkijad, aitab kvaliteeti tagada ka

terminoloogia ühtlustumine tänu justiitsministeeriumi plaanile võtta kasutusele tõlketarkvara, mida vandetõlgid oleksid kohustatud kasutama. Siiani ei ole ühtset tarkvara kasutusele võetud, kuid töö autor leiab, et tarkvara aitaks ühtlustada terminoloogiat, lihtsustada ja kiirendada vandetõlkide tööd ning seega peaks justiitsministeerium tarkvara loomise ja rakendamise kindlasti tegelema.

Töö kirjutamise käigus selgus aga vandetõlkide arvamustest, et lisaks ametlike tõlgete ainupädevusele on veel aspekte, mis on tõlkekvaliteedi tagamisel olulised, kuid mis on praegu puudulikud. Esmalt ei ole vandetõlk kohustatud andma oma tõlgitud tekste kellelegi üle vaadata või toimetada. Seetõttu võib tekkida probleem ühtlase kvaliteedi tagamisega. Autori arvates on üks võimalik lahendus kolleegide tagasiside ehk *peer review* süsteem, kuid selle puuduseks on suurenev ajakulu. Teine aspekt kvaliteedi tagamisel on eksamijärgne oskuste kontroll ja täiendamine. Pärast vandetõlgi eksamit ei ole ette nähtud korrapärast kontrolli, kuid autori arvates on tegu ühe kõige efektiivsema kvaliteedi järelevalve meetodiga. Tõlke toimetamine ja oskuste kontroll on ka omavahel seotud, mistõttu leiab autor, et kui ei leita mõistlikku toimetamise süsteemi, siis peaks olema kehtestatud regulaarne riiklik kontroll.

Mitme vandetõlgi arvates on tõsine probleem ka vandetõlkidele mõeldud koolitusvõimaluste puudumine. Analüüsides Vandetõlkide Koja tegevust ja koostööd justiitsministeeriumiga kutse edendamise osas, selgus, et kutseühendusel puuduvad piisavad ressursid koolituste korraldamiseks ning ei ole ka piisavat ministeeriumipoolset toetust. Autor jõudis töös järeldusele, et vandetõlgi kutse edendamiseks tuleks kaaluda kutseühenduse vormi muutmist, et suurendada ressursse, ning justiitsministeerium peaks vandetõlgi kutse arendamist rohkem toetama. Ametlike tõlgete hea kvaliteet aitab kaasa Eesti riigi hea maine kujunemisele, mistõttu on vandetõlkide taseme tagamine riigile oluline ülesanne.

Kuni uue vandetõlgi seaduse jõustumiseni kinnitasid vandetõlgid vaid kolmandiku kõigist ametlikest tõlgetest ja seetõttu saab eeldada, et ametlike tõlgete ainupädevuse andmisega vandetõlkidele suureneb nende töökoormus. Selline oli ka justiitsministeeriumi prognoos seaduse väljatöötamisel. Kuigi vandetõlkide küsitlus näitas, et ka nemad prognoosivad suuremat töömahtu, arvati siiski valdavalt, et see jaguneb kõigi vandetõlkide vahel ja ei tohiks tekkida probleeme teenuse kättesaadavusega. Samas selgus küsitlusest, et osadel keelesuundadel paistab olevat liiga palju vandetõlke ja on keelesuundi, kus peaks olema rohkem vandetõlke. Sellest saab järeldada, et senised eksami korraldamise alused, mis tuginevad välisriikidega dokumendisuhtluse ja vandetõlkide töökoormuse statistikal, ei ole piisavalt täpsed ja süsteem vajab muutmist. Ühest küljest on vaja tagada teenuse võrdne kättesaadavus kõigil keelesuundadel, sest ainult nii on ainupädevuse andmine vandetõlkidele mõistlik. Teisalt on oluline, et tegutsevatel vandetõlkidel oleks piisavalt tööd, sest see tagab motivatsiooni omandada vandetõlgi kutse. Samuti suurendab see ametlike tõlgete osakaalu vandetõlkide kogu töös ja keskendumine ühele valdkonnale aitab tagada veelgi parema tõlkekvaliteedi. Siit järeldub, et täpsete prognooside koostamine on äärmiselt oluline, et tagada hea kvaliteediga kättesaadav teenus ja ministeerium peaks kaaluma täiendavate kriteeriumite arvestamist. Kindlasti peaksid pikemaajalised prognoosid arvesse võtma ka Euroopa Liidu üldist suunda vähendada ametlike tõlgete arvu.

Teenuse kättesaadavuse seisukohast on ka oluline, et oleks piisavalt vajalike oskustega inimesi, kes sooviksid vandetõlgina tegutseda. Töös uuriti nii eksami ülesehitust kui ka vandetõlkide arvamust eksami kohta. Nende arvamuste põhjal selgus, et eksamit on võrreldes varasemaga muudetud lihtsamaks ja see on tõenäoliselt seotud justiitsministeeriumi sooviga suurendada vandetõlkide arvu. Töö autor arvab, et eksami lihtsustamine võib mõjuda negatiivselt ametlike tõlgete kvaliteedile ja piisava arvu

vandetõlkide tagamiseks oleks vaja pigem rohkem haridus- ja koolitusvõimalusi, et tagada vajalike oskuste ja teadmistega kandidaate.

Analüüsides vajalike teadmiste omandamise võimalusi Eestis, selgus, et suur osa teadmistest ja oskustest tuleb omandada iseseisvalt. Tõlkeerialadel Eestis ei õpetata piisaval määral õigustõlget ja õigusteadusega seonduvat, et valmistada ette võimalikke vandetõlgi kandidaate. Vandetõlgi eksami edukaks sooritamiseks peaks kutsest huvitatud tõlkija keskenduma erinevatele tekstitüüpidele, mis ametlikus tõlkes ette tulevad, ning vajalik on ka teatavas ulatuses õigusteadmiste omandamine. Praegu peab seda tegema iseseisvalt, kuid kaaluda võiks õppekavade täiendamist, et suurendada vandetõlgi kutseks vajalike teemade hulka. Lisaks koolihariduse täiendamisele oleks hea ka koolituste ja seminaride korraldamine, mis aitaksid tegelikult koolitada nii tulevasi vandetõlke kui ka juba kutse omandanud tõlkijaid. Vandetõlke küsitledes selgus, et praktika on oskuste omandamisel väga oluline ja töö autor leiab, et eksamieelne praktika juba tegutseva vandetõlgi juures oleks tõenäoliselt üks kõige efektiivsemaid õppimise vorme. Lühiajalise praktika võimalust võiks kaaluda ka eksamijärgselt, et valmistada uusi vandetõlke paremini ette praktiliseks tööks. Praegu ei tegele keegi ei eksamieelse ega eksamijärgse juhendamisega. Eksamieelse juhendamise puudumise tõttu võibki eksami sooritanute arv olla väiksem kui loodetud, sest kandidaadid ei tea, mida neilt oodatakse, või neil ei ole olnud sobivaid võimalusi teadmiste omandamiseks. Pärast eksami sooritamist peavad uued vandetõlgid samuti ise hakkama saama, sest neil ei ole juhendajat ja nagu eelnevalt kirjutatud, puuduvad ka koolitusvõimalused oskuste täiendamiseks.

Kokkuvõtteks võib järeldada, et uus vandetõlgi seadus on oluline edasimineku ametlike tõlgete kvaliteedi seisukohalt ja ka vandetõlgi kutse jaoks, sest suureneb töökoormus ja seega vandetõlkide soov sellega tegeleda. Samas aga on mitmeid kitsaskohti, mida uus seadus ei lahenda, kuid mis on olulised nii tõlkekvaliteedi kui ka

vandetõlkide heaolu seisukohast. Töö autor tunnistab, et kõigile probleemidele ei ole välja pakkuda ühte head ja efektiivset lahendust, kuid võib arvata, et osaliste ja asjatundjate sellealane koostöö võiks olla tulemuslik ja aidata leida vastused.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk oli analüüsida vandetõlgi kutse olukorda Eestis ja anda seeläbi ülevaade kutse olemusest, kuid samas osutada ka võimalikele probleemidele, mis vajaksid lahendamist, ja võimalustele kutse edasiseks arendamiseks. Töö kirjutamisel tugineti peamiselt vandetõlgi kutset reguleerivatele õigusaktidele ning vandetõlkide seas läbi viidud küsimustiku tulemustele.

Aastal 2014 jõustunud uus vandetõlgi seadus tõi kaasa olulisi muudatusi ametlike tõlgete regulatsioonis ja muutis märkimisväärselt vandetõlgi kutse olemust. Töös analüüsiti, millised muutused seadusega kaasnesid ning mis mõju on neil vandetõlkide tööle praktikas.

Uus seadus andis ametlike tõlgete ainupädevuse vandetõlkidele, et tõsta ja tagada senisest enam ametlike tõlgete kvaliteeti. Küsitledes vandetõlke selgus, et nende meelest aitab uus seadus küll rohkem kvaliteeti tagada, kuid samas on vandetõlkide töö korralduses endiselt mõningaid puudusi, mis võivad samuti tõlkekvaliteeti mõjutada. Praegu puudub tõlke kontroll ja toimetamine, mistõttu ei pruugi olla ühtlane kvaliteet alati tagatud. Samuti ei toimu eksamijärgset juhendamist ega erialaseid koolitusi, mida vandetõlgid pidasid kvaliteedi tagamise seisukohast väga oluliseks.

Sellega seoses analüüsiti töös vandetõlgi kutse edendamist ning selgus, et justiitsministeerium ei ole piisavalt toetanud vandetõlkide kutseühendust ja seetõttu puuduvad ressursid koolituste korraldamiseks ja kutse arendamiseks. Töös jõuti järeldusele, et lisaks ametlike tõlgete ainupädevuse andmisele peaks kvaliteedi tagamiseks tegelema pidevalt vandetõlgi kutse ja nende oskuste arendamisega. Selleks tuleb leida sobiv viis sellise tegevuse finantseerimiseks ning tagada ministeeriumi ja kutseühenduse vaheline efektiivne koostöö. Kaaluda tuleks ka praeguse kutseühenduse Vandetõlkide Koja tegevusvormi ja töökorralduse muutmist.

Ametlike tõlgete ainupädevuse andmisega vandetõlkidele eeldati töökoormuse suurenemist. Sellega seondub senisest vabam vandetõlgi kutse regulatsioon, mis peaks tooma rohkem huvilisi, kes soovivad kutset omandada. Vandetõlkide küsitlusest selgus, et nad ootavad küll töökoormuse suurenemist, kuid see peaks jagunema ühtlaselt kõigi vandetõlkide vahel, mistõttu ei tohiks tekkida probleeme teenuse pakkumisega. Analüüsidest vandetõlkide vastuseid selgus aga, et mõnel keelesuunal on vandetõlke liiga palju ja nad on alakoormatud, samas on keelesuundi, kus oleks vandetõlke juurde vaja. Sellest järeldus, et justiitsministeeriumi prognoosid, mille alusel eksameid korraldatakse, ei ole täpsed ja oleks vaja paremat süsteemi, mis võimaldaks tagada nii teenuse kättesaadavuse kui piisavalt tööd kõigile vandetõlkidele. Töökoormuse prognoosimisel on aga oluline võtta arvesse ka uut suunda Euroopa Liidus, mille eesmärk on vähendada bürokraatiat ja sellega seonduvalt ka nõutavate ametlike tõlgete arvu.

Uus vandetõlgi seadus on kindlasti suur edasimineku vandetõlgi kutse jaoks võrreldes eelmise regulatsiooniga, mis tugines põhjendamatult palju notariaadiseadusele. Käesolev magistritöö osutab aga vajadusele tegeleda kutse edendamise ja ametliku tõlke kvaliteedi tagamisega ka väljaspool seadusloomet. Loodetavasti on töös analüüsitud kitsaskohad ja võimalikud lahendused abiks vandetõlgi kutse edasise arendamisel.

KASUTATUD ALLIKAD

Ametniku eetikakoodeks. 2015. Arvutivõrgus:

<http://www.avalikteenistus.ee/index.php?id=43046>, külastatud 15.05.2015.

Euroopa e-õiguskeskkonna portaal. Arvutivõrgus:

https://e-justice.europa.eu/content_find_a_legal_translator_or_an_interpreter-116-en.do, külastatud 15.05.2015.

Euroopa Komisjon. 2010. Roheline raamat Vähem bürokraatiat kodanike jaoks: avalike dokumentide vaba ringluse edendamine ja perekonnaseisuaktide õigusjõu tunnustamine. Arvutivõrgus:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0747:FIN:ET:PDF>,

külastatud 15.05.2015

Euroopa Komisjon. 2011. Roheline raamat Kutsekvalifikatsioonide direktiivi ajakohastamine. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0367:FIN:ET:PDF>, külastatud 15.05.2015.

Euroopa Komisjon. 2013. Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS, millega edendatakse kodanike ja ettevõtjate vaba liikumist, lihtsustades teatavate avalike dokumentide vastuvõtmist Euroopa Liidus, ja millega muudetakse määrust (EL) nr 1024/2012. Arvutivõrgus:

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2013/ET/1-2013-228-ET-F1-1.Pdf>,

külastatud 15.05.2015.

Euroopa Komisjon. 2013a. Memo: Frequently Asked Questions: European Commission acts to slash red tape in all Member States. Arvutivõrgus:

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-370_en.htm, külastatud

15.05.2015.

Euroopa Parlament; Euroopa Nõukogu. 2005. EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV 2005/36/EÜ, 7. september 2005, kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta. *Euroopa Liidu Teataja*, 30. september 2005. Arvutivõrgus: [http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32005L0036&from=ET)

[content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32005L0036&from=ET](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32005L0036&from=ET), külastatud 15.05.2015.

Euroopa Õigustõlkide ja Õigustõlkijate Ühing. Amendments to Regulation (EU) No 1024/2012 May Put an end to Certification of Public Documents. Arvutivõrgus: <http://www.eulita.eu/amendments-regulation-eu-no-10242012-may-put-end-certification-public-documents>, külastatud 15.05.2015.

Galdia, Marcus. 2003. Comparative Law and Legal Translation. *The European Legal Forum*, Issue 1–2003. Arvutivõrgus: <http://docslide.us/documents/comparative-law-and-legal-translation.html>, külastatud 15.05.2015.

Gotti, Maurizio. 2014. Linguistic Features of Legal Texts: Translation Issues. *Statute Law Review*, 23. august 2014. Arvutivõrgus: <http://slr.oxfordjournals.org/content/early/2014/08/22/slr.hmu027.full>, külastatud 15.05.2015.

Haaring, Triin. 2013. Õigustekstide tõlkimine nõuab teadmisi õigussüsteemist ja tõlkimise põhimõtetest. Arvutivõrgus: <http://www.rmp.ee/ettevotlus/kasulik/oigustekstide-tolkimine-nouab-teadmisi-oigussusteemist-ja-tolkimise-pohimotetest-2013-11-18>, külastatud 15.05.2015.

Heinla, Jüri; Vinkel, Pille. 2013. Määruse „Vandetõlgile Riigi Teatajas avaldatavate tõlketööde määramise ja täitmise kord ning tasumäärad“ eelnõu seletuskiri.

Arvutivõrgus: <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/e469e302-1b1e-4c8d-bc85-deb8bd2a78a8>, külastatud 15.05.2015.

Hispaania välisministeerium. 2015. Lista Actualizada de traductores/as-intérprtes jurados/as nombrados por el Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperaciòn.

Arvutivõrgus:

<http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/ServiciosAlCiudadano/Documents/ListadoTII.pdf>, külastatud 15.05.2015.

Justiitsministeerium. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/notarid-ja-vandetolgid/vandetolkide-kontaktandmed>, külastatud 15.05.2015.

Järv, Maris. 2009. „Notariaadiseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse”

eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus:

http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=891c385f-6554-208b-94b7-15e81451c1be, külastatud 15.05.2015.

Järve, Maris. 2013. Tõlgetest ja vandetõlkidest. *Õiguskeel*, 2013/3. Arvutivõrgus:

http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maris_jarve_tolgetest_ja_vandetolkidest.pdf, külastatud 15.05.2015

Järve, Maris. 2013a. Vandetõlkidest ja vandetõlkest. Arvutivõrgus:

http://www.interlexmedia.ee/failid/galerii_pildid/Vandet%C3%B5lke%20hetkeseis%20ja%20tulevik.pdf, külastatud 15.05.2015.

Kammarkollegiet. <http://www.kammarkollegiet.se/in-english/find-authorized-translator>, külastatud 15.05.2015.

Loodus, Tarmo. 2000. Vandetõlgi seaduse eelnõu (499 SE) esimene lugemine. IX

Riigikogu stenogramm, IV istungjärk, 18.10.2000. Arvutivõrgus:

<http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200010181300#PKP-2000007085>, külastatud 15.05.2015.

Notariaadiseadus. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032015015>, külastatud 15.05.2015.

Pars, Liisi. 2013. Justiitsministri määruse „Vandetõlgi määrustik“ eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/73bc1b93-e52f-450d-971e-d5387f73085d>, külastatud 15.05.2015.

Pars, Liisi; Sarapuu, Angelika. 2014. Kes on vandetõlk uue vandetõlgi seaduse tähenduses? *Õiguskeel*, 2/2014. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/angelika_sarapuu_liisi_pars_kes_on_vandetolk_uae_vandetolgi_seaduse_tahenduses.pdf, külastatud 15.05.2015.

Pym, Anthony; Grin, François; Sfreddo, Claudio; Chan, Andy L. J. 2012. The Status of the Translation Profession in the European Union (DGT/2011/TST) Final Report. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/studies/translation_profession_en.pdf, külastatud 15.05.2015.

Rask, Märt. 2001. Vandetõlgi seaduse eelnõu (499 SE) teine lugemine. IX Riigikogu stenogramm V istungjärk, 17.01.2001. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200101171300#PKP-2000007411>, külastatud 15.05.2015.

Sarapuu, Angelika. 2013. Vandetõlgi seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/2ba328fc-a7b3-4568-b4b9-2868bb7b9f13/Vandet%C3%B5lgi-seadus/>, külastatud 15.05.2015.

Sarapuu, Angelika. 2012. Vandetõlgi seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. Arvutivõrgus: <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/970dff33-83c3-4416-a59d-73081341f941>, külastatud 15.05.2015.

- Seeder, Helir-Valdor. 2013. Ministri määruse eelnõu kooskõlastamine. Arvutivõrgus: <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/77901fb8-21e1-4861-9152-4f050da9172f>, külastatud 15.05.2015.
- Stolze, Radegundis. 2009. Dealing with Cultural Elements in Technical Texts for Translation. *The Journal of Specialised Translation*, Issue 1.1. Arvutivõrgus: http://www.jostrans.org/issue11/art_stolze.php, külastatud 15.05.2015.
- Suurbritannia valitsus. Arvutivõrgus: <https://www.gov.uk/certifying-a-document>, külastatud 15.05.2015
- Šavelová, Jana. 2014. The Status of “Sworn Translator“ in the Countries of the EU. Arvutivõrgus: <https://www.ff.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=19339>, külastatud 15.05.2015.
- Taaler, Maarja. 2014. Tõlkeabitarkvarast ning selle õpetamise olulisusest ülikoolide tõlkijakoolituses. Magistritöö. Germaani, romaani ja slaavi filoloogia osakond, Filosoofiateaduskond, Tartu Ülikool. Arvutivõrgus: http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/43571/Taaler_Maarja_2014.pdf?sequence=1, külastatud 15.05.2015.
- Tõestamiseadus. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062014064>, külastatud 15.05.2015.
- Vandetõlgi määrustik. 2002. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12757203>, külastatud 15.05.2015.
- Vandetõlgi määrustik. 2014. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/107022014012>, külastatud 15.05.2015.
- Vandetõlgi seadus. 2001. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/121032011012>, külastatud 15.05.2015.

Vandetõlgi seadus. 2013. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123122013001>,
külastatud 15.05.2015.

Vandetõlgile tõlketööde määramise ja täitmise kord ning tasumäärad. Arvutivõrgus:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/115112013009>, külastatud 15.05.2015.

Õuema, Tarmo. 2015. Vandetõlgid tõlkisid kõik Eesti seadused inglise keelde. *Läänlane*,
13. jaanuar 2015. Arvutivõrgus:
<http://www.laanlane.ee/article/vandet%C3%B5lgid-t%C3%B5lkisid-k%C3%B5ik-eesti-seadused-inglise-keelde>, külastatud 15.05.2015.

LISAD

LISA 1. Küsimustik vandetõlkidele

Nimi:

Palun märkige, kui soovite töös jääda anonüümseks allikaks:

Üldised küsimused töö ja hariduse kohta

1. Kui kaua olete tegutsenud vandetõlgina?
2. Kas tegutsete ainult vandetõlgina või teete vandetõlgi tööd mõne teise töö kõrvalt?
3. Milline on teie erialane haridus?
4. Kui olete tõlkimist õppinud, siis kas õppisite Tartu Ülikoolis või Tallinna Ülikoolis (või muus õppeasutuses)? Kas tundsite õppekavas millestki oluliselt puudust või arvate, et õppekava oleks võinud sisaldada enamat?
5. Kui suure osa teie tööalasest tegevusest moodustab vandetõlgi ülesannete täitmine?
6. Kas olete sellise jaotusega rahul või sooviksite, et vandetõlgi ülesandeid oleks rohkem/vähem?

Küsimused vandetõlgi seaduse muutuse kohta:

7. Kas arvate, et töökoormus suureneb oluliselt seoses vandetõlgi seaduse muutmisega? Kui jah, siis kui suurt töökoormuse muutust prognoosite?
8. Kas teie arvates on praegu Eestis piisavalt vandetõlke, et tulla toime prognoositava töökoormuse suurenemisega?
9. Milliseid dokumente/tekste praegu kõige rohkem tõlgite? Kas arvate, et see muutub seoses seaduse muudatusega? Kui jah, siis milliseid muutusi ootate?
10. Kas seaduse muudatus aitab teie meelest tagada dokumentide tõlke parema kvaliteedi? Kui jah, siis mil viisil?
11. Kas teie meelest on mingisuguseid konkreetseid probleeme või kitsaskohti senises vandetõlkide töös, mida seaduse muudatus aitab lahendada?

Küsimused õigustõlkeks vajalike oskuste kohta:

12. Kas teie meelest on olulisemad/kasulikumat õiguslased teadmised või keeleteadmised? Miks üks või teine? Kui põhjalikud peaksid olema õiguslased teadmised, et tagada kvaliteetne tõlge?

13. Mida järgnevatest peate vandetõlgi tõlke kvaliteedi tagamisel kõige olulisemaks ja miks: õigusalsed teadmised, keeleoskus, konkreetsete tekstide eripärade tundmine (tõlkele esitatavad nõuded), kohusetunne (oma tõlke kvaliteedi kontrollimiseks)?

Küsimused vandetõlgi eksami kohta:

14. Kas vandetõlgi eksam praegusel kujul on sobiv, et tagada tõlgete kvaliteet või tuleks teie arvates midagi muuta?
15. Kas praegune eksam ja hindamiskriteeriumid tagavad piisava vandetõlkide arvu, mis vastaks nõudlusele või oleks vaja kriteeriumeid muuta, et suurendada vandetõlkide arvu?
16. Kas seoses seaduse muudatusega oleks vajalik ka muuta vandetõlgi eksami korraldust? Kui jah, siis mil viisil ja miks?

Lisa

Kui teil on veel mõtteid vandetõlgi kutse osas või tähelepanekuid seoses antud küsimustiku või magistritööga, siis oleksin tänulik, kui neid jagaksite:

LISA 2. Küsimustik justiitsministeeriumi esindajale

1. Siiani kehtiv topeltsüsteem on tekitanud välisriikide ametiasutustes probleeme Eestist pärit tõlgete tunnustamisel. Kas oskate välja tuua konkreetsemaid probleeme ja näiteid, miks ja millal ei tunnustatud Eestist pärit tõlkeid? Kas pigem oli probleeme notariaalselt kinnitatud tõlgetega või vandetõlgi kinnitatud tõlgetega?
2. Uue seadusega peaks tunnustamise probleem vähenema ja loodetavasti täielikult kaduma. Vandetõlkidega vesteldes on aga ilmnunud, et vahel ei aktsepteerita ka vandetõlgi tõlget (nt Soome Opetushallitus ja Valvira ei aktsepteeri Eesti soome keele vandetõlkide tehtud tõlkeid). Mida peaks isik sellises olukorras tegema, eriti nüüd, kus vandetõlgi tõlge on ainus ametliku tõlke variant?
3. Hetkel on kõik Eesti seadused tõlgitud inglise keelde ja mõned seadused on kättesaadavad ka vene keeles leheküljel www.juristaitab.ee. Kas on kavatsus tulevikus tõlkida kõik seadused vene keelde ja kas on kavas tõlkida Eesti seaduseid veel mõnda kolmandasse keelde?
4. Mille alusel otsustab ministeerium, kas on vaja korraldada vandetõlgi eksam? Mille alusel hinnatakse huvi vastava võõrkeele vandetõlgi teenuse järele ja huvi eksamil osalemise vastu? Kas võetakse arvesse tõlgete arvu teatud keelesuunal mingi perioodi lõikes või on eksami korraldamise aluseks mingi muu süsteem?
5. Kas hetkel on kavas vandetõlgi eksam jätta samale kujule nagu see praegu on või on plaanis selle ülesehitust, korraldust või hindamiskriteeriume muuta?
6. Kas ministeeriumil on statistikat selle kohta, millistest keeltest on vandetõlgid kõige rohkem tõlkinud välislepinguid eesti keelde?
7. Eelmise vandetõlgi seaduse § 8 lg 3 sätestas justiitsministrile õiguse kehtestada vandetõlgi tasule ülempiir. Kas oskate öelda, kas seda õigust on millalgi kasutatud ning kui jah, siis mis põhjusel?
8. Mille alusel on kehtestatud seaduste ja välislepingute tõlkimise tasud?
9. Justiitsministri määruse vandetõlgile tõlketööde määramise ja täitmise korra ning tasumäärade kohta § 8 lg 1 kohaselt on seaduse muudatuste tõlkimine ja nende tervikteksti lisamine kõrgemini tasustatud kui seaduse ja välislepingu tervikteksti tõlkimine. Mis põhjusel on muudatuse tõlkimine kõrgemini tasustatud?
10. Vandetõlgi seaduse seletuskirja § 2 juures on mainitud võimalust kehtestada vandetõlkidele kutsemaks enne 2020. aastat, et vandetõlgid panustaksid sarnaselt

teiste vabade elukutsete ja ametite kandjatega oma kutse arengusse ning sellega seotud tegevustesse. Kas selles osas on ministeeriumil tekkinud konkreetsemaid kavatsusi? Kui kutsemaksu plaan täide viiakse, kas selleks kasutatakse Vandetõlkide Koda, mis praegu tegutseb MTÜ vormis, või loodaks seletuskirjas mainitud kutseühendusena täiesti uus ühendus?

11. Kui teil on täiendavaid tähelepanekuid või märkusi seoses vandetõlkidega ja magistritööga, siis oleksin tänulik, kui neid jagaksite:

SUMMARY

University of Tartu
Faculty of Philosophy
College of Foreign Languages and Cultures

Minni Kumm

Vandetõlgi kutse regulatsioon Eestis ja uue vandetõlgi seaduse mõju vandetõlkide tegevusele

Regulation of Sworn Translators in Estonia and the Impact of the New Sworn Translators Act on the Professional Activity of Sworn Translators

Master's thesis
2015
96 pages

The aim of this thesis is to analyse the regulation of sworn translators in Estonia, provide an overview of the profession, and point out the possible problems that need to be solved in order to further develop the profession. The author chose this topic because the new Sworn Translators Act was adopted in 2013 and this resulted in significant changes in the regulation of certified translations and the work of sworn translators and the author believes it is necessary to analyse the impact of the new act.

The thesis is mainly based on the legal acts that regulate the professional activity of sworn translators and the letters of explanation and drafts of those legal acts. In addition, a survey was conducted among 12 active sworn translators and the representative of the Ministry of Justice was interviewed in order to include relevant opinions.

The thesis is divided into three major chapters. The first chapter provides an overview of how certified translations are regulated in the European Union member states. In addition, the author analyses the impacts of the inconsistencies between regulations and

also the process of decreasing red tape for European Union citizens. The second chapter discusses the regulation of sworn translators in Estonia. In addition to an overview of their professional activity, the chapter also analyses the main changes in the new Sworn Translators Act compared to the previous act.

The third chapter focuses on the practical work of sworn translators. This includes criteria and options for becoming a sworn translator, an analysis of the workload of sworn translators and the prognosis for changes in the workload, a discussion on how the new legal act enables to ensure the quality of certified translations and an overview of the professional association of sworn translators and developing the profession. Finally, there is a summarising analysis about the state of sworn translators in Estonia and whether the new Sworn Translators Act is effective and has a positive impact.

Analyses of the thesis demonstrate that the new Sworn Translators Act is a significant improvement for sworn translators in comparison to the previous act and it helps to improve the quality of certified translations. However, the thesis also outlines that it is necessary to improve the profession and ensure the quality of certified translations beyond legislation. The author of the thesis hopes that the shortcomings and possible solutions that have been outlined in the thesis are of assistance in further improving the profession of sworn translators.

Keywords: sworn translators, certified translations, translator training

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Minni Kumm

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Vandetõlgi kutse regulatsioon Eestis ja uue vandetõlgi seaduse mõju vandetõlkide tegevusele“,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on lektor Piret Rääbus,

(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **18.05.2015**

Minni Kumm